

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

**ΟΔΗΓΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ**

ΑΚΑΔ. ΕΤΟΣ 2015-2016

Επιμέλεια Οδηγού Σπουδών
Αναπλ. Καθ. Ελ. Πλάτων
Επικ. Καθ. Μ. Παπαθανασίου

Διευθύντρια Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών
Αναπλ. Καθ. Γεωργία Κουρτέση-Φιλιππάκη

Πληροφορίες: Γραμματεία Μεταπτυχιακών Σπουδών
Φιλοσοφική Σχολή, Γρ. 301
Χριστίνα Κούκου (ΙΔΑΧ)
Τηλ: 210 7277319, 210 7277887
Fax: 210 7277319
e- mail: ckoukou@uoa.gr

Τελευταία ενημέρωση: 19/2/2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΜΕΛΗ ΣΕΜΣ
2. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
3. ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΕΧΝΗΣ
ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ
ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΕΧΝΗΣ
4. ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
5. ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ Α΄ & Β΄ ΚΥΚΛΟΥ
6. ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ, Α΄ & Β΄ ΚΥΚΛΟΥ
7. ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
8. ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

- Διευθύντρια του ΠΜΣ: Αναπλ. Καθ. Γεωργία Κουρτέση-Φιλιππάκη

- Γραμματειακή υποστήριξη: Χριστίνα Κούκου (ΙΔΑΧ)

Η ΣΕΜΣ απαρτίζεται από τους:

- Πρόεδρος του Τμήματος: Καθ. Π. Βαλαβάνης

- Διευθύντρια του Τομέα Ιστορίας: Καθ. Μ. Ντούρου-Ηλιοπούλου

- Διευθυντής του Τομέα Αρχαιολογίας & Ιστορίας της Τέχνης: Καθ. Π. Πολυχρονάκου-Σγουρίτσα

- από τους εκπροσώπους των οκτώ γνωστικών αντικειμένων καθώς και εκπροσώπους των μεταπτυχιακών φοιτητών.

Εκπρόσωποι των γνωστικών αντικειμένων για το ακαδ. έτος 2015-2016 έχουν οριστεί οι εξής:

Προϊστορική Αρχαιολογία:	Επικ. Καθ. Κ. Κοπανιάς
Κλασική Αρχαιολογία:	Επικ. Καθ. Ε. Κεφαλίδου
Βυζαντινή Αρχαιολογία:	Λεκτ. Γ. Πάλλης
Ιστορία της Τέχνης:	Επικ. Καθ.Ε. Μαυρομιχάλη (χειμερινό εξάμηνο) Αναπλ. Καθ.Δ. Παυλόπουλος (εαρινό εξάμηνο)
Αρχαία Ιστορία:	Επικ. Καθ.Σ. Ανεζίρη
Βυζαντινή Ιστορία:	Επικ. Καθ.Ε. Χρήστου
Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία:	Καθ. Ε. Χατζηβασιλείου
Ευρωπαϊκή Ιστορία:	Επικ. Καθ.Μ. Παπαθανασίου

**ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΑΚΑΔ. ΈΤΟΣ 2015-2016**

1. Σκοπός

Το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών λειτουργεί βάσει του Νόμου 2083/92 και έχει προσαρμοσθεί στις ισχύουσες διατάξεις του Νόμου Μεταπτυχιακών Σπουδών 3685/2008.

Σκοπός του είναι:

- α) η προσφορά σε συγκεκριμένο αριθμό επιλεγμένων σπουδαστών δέσμης προγραμμάτων, που αποβλέπουν στην ειδίκευση (ανάπτυξη των γνώσεων και εμπάθυνση στην έρευνα και τις μεθόδους της) στους τομείς των γνωστικών αντικειμένων που διδάσκονται στο Τμήμα, και
- β) η οργάνωση, καθοδήγηση και υποστήριξη πρωτότυπης επιστημονικής έρευνας στους ανωτέρω τομείς για τη σύνταξη διδακτορικής διατριβής.

2. Περιεχόμενο

Η δέσμη των προγραμμάτων που προσφέρονται περιλαμβάνει:

1. Προϊστορική Αρχαιολογία
2. Κλασική Αρχαιολογία
3. Βυζαντινή Αρχαιολογία
4. Ιστορία της Νεότερης Τέχνης
5. Ιστορία της Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας
6. Βυζαντινή Ιστορία
7. Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία
8. Ευρωπαϊκή Ιστορία

1. Διάρκεια

Η χρονική διάρκεια για την απονομή των μεταπτυχιακών τίτλων σπουδών ορίζεται: (α) διετής για το μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης Α΄ Κύκλου (τέσσερα διδακτικά εξάμηνα) και (β) τριετής για το διδακτορικό δίπλωμα. Υπό ορισμένες προϋποθέσεις, όπως αυτές ορίζονται παρακάτω, η διάρκεια των σπουδών μπορεί να παραταθεί για τον Α΄ Κύκλο (δίπλωμα ειδίκευσης) επί ένα ακόμη έτος και για τον Β΄ Κύκλο (διδακτορικό) επί δύο έτη.

Το πρόγραμμα θα λειτουργήσει μέχρι το ακαδημαϊκό έτος 2018-2019 με την επιφύλαξη των διατάξεων της παρ. 11^α του άρθ. 80 του Ν. 4009/2011 (ΦΕΚ 195/Α΄) όπως τροποποιήθηκε και ισχύει (ΦΕΚ 2310/Β΄, 17-9-2013).

2. Σπουδαστές

Ο συνολικός αριθμός των μεταπτυχιακών σπουδαστών του προγράμματος δεν μπορεί να υπερβαίνει τους 110 για τους φοιτητές Α΄ κύκλου και τους 220 για τους φοιτητές Β΄ κύκλου.

Ο αριθμός των εισακτέων κατ' έτος καθορίζεται από τη Γενική Συνέλευση Ειδικής Σύθεσης (ΓΣΕΣ) του Τμήματος ύστερα από εισήγηση της Συντονιστικής Επιτροπής Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΣΕΜΣ) και λαμβανομένου υπ' όψιν ότι ο

αριθμός των μεταπτυχιακών σπουδαστών Α' Κύκλου ανά ειδίκευση δεν υπερβαίνει τους 20. Στην εισήγηση αυτή διατυπώνονται συνολικά οι προτάσεις των Τομέων σχετικά με τις δυνατότητες επίβλεψης μεταπτυχιακών σπουδαστών από μέλη ΔΕΠ των αντιστοίχων προγραμμάτων. Στις δυνατότητες αυτές λαμβάνονται υπ' όψιν και οι ανάγκες εξυπηρέτησης των προγραμμάτων του ΙΚΥ, των ευρωπαϊκών προγραμμάτων και των προγραμμάτων ανταλλαγών του Υ.ΠΑΙ.Θ.

Ο αριθμός των εισακτέων στον Α' κύκλο του προγράμματος, αντίστοιχος με τον αριθμό των μελών ΔΕΠ του Τμήματος, ορίζεται κατ' ανώτατο όριο σε 60.

Για την ένταξη στο πρόγραμμα απαιτείται πτυχίο αντίστοιχου Τμήματος ελληνικού ή αναγνωρισμένου ομοταγούς ξένου πανεπιστημίου, και επαρκής γνώση της ελληνικής, καθώς και τουλάχιστον μιας από τις κύριες ευρωπαϊκές γλώσσες (κατωτέρω περιγράφεται η δυνατότητα εισόδου στο πρόγραμμα κατόχων άλλων πτυχίων).¹

Οι αιτήσεις υποβάλλονται στη Γραμματεία Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος στο διάστημα: 1-19 Ιουνίου και 2-9 Σεπτεμβρίου.

Ο αριθμός εισακτέων για το ακαδημαϊκό έτος 2015-2016 ορίζεται ανά ειδίκευση ως ακολούθως:²

Προϊστορική Αρχαιολογία	6 θέσεις
Κλασική Αρχαιολογία	6 θέσεις
Βυζαντινή Αρχαιολογία	6 θέσεις
Ιστορία της Νεότερης Τέχνης	6 θέσεις
Ιστορία της Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας	6 θέσεις
Βυζαντινή Ιστορία	6 θέσεις
Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία	
Ιστορία Νέου Ελληνισμού (13ος αι.-1830)	8 θέσεις
Ιστορία Νεότερου Ελληνισμού (1830 - έως σήμερα)	6 θέσεις
Ευρωπαϊκή Ιστορία	6 θέσεις

¹ Το επίπεδο επάρκειας των ξένων γλωσσών αντιστοιχεί στις απαιτήσεις που προϋποτίθενται κατά την κινητικότητα των φοιτητών στο πλαίσιο του προγράμματος ERASMUS <http://www.interel.uoa.gr/erasmus/sp/sm/kritiria.html>

² Ο αριθμός των εισακτέων ανά γνωστικό αντικείμενο προκύπτει από τον πολλαπλασιασμό του αριθμού των μελών ΔΕΠ εκάστου γνωστικού αντικειμένου (κατεύθυνσης) X 3, όσα δηλαδή είναι τα έτη φοίτησης των σπουδαστών Α' Κύκλου (2 έτη κανονικά+1 παράτασης) και μετά την αφαίρεση από το αποτέλεσμα αυτό του αριθμού των μεταπτυχιακών σπουδαστών Α' Κύκλου της τελευταίας τριετίας. Π.χ., εάν τα υπηρετούντα μέλη ΔΕΠ ενός γνωστικού αντικειμένου (μίας κατεύθυνσης) είναι 6 και οι ενεργοί μεταπτυχιακοί σπουδαστές 15, τότε ο αριθμός εισακτέων που προκύπτει είναι $6 \times 3 = 18 - 15 = 3$. Εάν ο συνολικός αριθμός των μεταπτυχιακών σπουδαστών Α' Κύκλου ισούται με 18, τότε δεν προβλέπεται καμία θέση για το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο (κατεύθυνση). Ωστόσο, για γνωστικά αντικείμενα με ένα μέλος ΔΕΠ προβλέπεται η εισαγωγή 3 σπουδαστών κατ' έτος, εφόσον συμφωνεί το μέλος ΔΕΠ του αντίστοιχου γνωστικού αντικειμένου. Οι προτεινόμενες αναλογίες σπουδαστών ανά γνωστικό αντικείμενο δεν σημαίνουν ότι υποχρεωτικά κάθε διδάσκων ενός γνωστικού αντικειμένου αναλαμβάνει οπωσδήποτε από έναν σπουδαστή Α' Κύκλου ανεξάρτητα από την επιθυμία εξειδίκευσης του τελευταίου. Απλά οι αριθμοί που προκύπτουν αντιστοιχούν σε γνωστικά αντικείμενα.

Α΄ Κύκλος Σπουδών - ένταξη

Οι διαδικασίες για την ένταξη στον Α΄ Κύκλο Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματός μας πραγματοποιούνται κατά τα τέλη Σεπτεμβρίου – αρχές Οκτωβρίου κάθε έτους και έχουν ανά κατηγορία σπουδαστών ως εξής:

1. Πτυχιούχοι Τμημάτων Ιστορίας ή/ και Αρχαιολογίας ή άλλων ισότιμων ΑΕΙ της Ελλάδας ή άλλων ΑΕΙ που έχουν αναγνωρισθεί ως ισότιμα με αυτά.

Η επιλογή τους γίνεται από επιτροπή μελών ΔΕΠ κάθε προγράμματος υπό την εποπτεία της ΣΕΜΣ επί τη βάση:

- α) Γραπτής εξέτασης σε θέματα συνθετικού χαρακτήρα σχετικά με το ειδικό γνωστικό αντικείμενο στο οποίο επιθυμεί να ενταχθεί ο υποψήφιος και σε ύλη που έχει προηγουμένως ανακοινωθεί / αναρτηθεί στο διαδίκτυο ανά ειδικευση. Τα θέματα επιλέγονται από τους οικείους εξεταστές λίγο πριν από την εξέταση.
- β) Προφορικής εξέτασης-συνέντευξης, στην οποία υποβάλλεται ο υποψήφιος.

Κατά τη συνέντευξη ελέγχονται οι γνώσεις των υποψηφίων σε τρία μαθήματα της ειδικεύσεως που έχουν επιλέξει επί της δεδομένης ύλης, καθώς και η δυνατότητά τους να πραγματοποιήσουν πρωτότυπη έρευνα. Συνεκτιμάται ο γενικός βαθμός του πτυχίου, και κυρίως των σχετικών με την ειδικεύσή τους προπτυχιακών μαθημάτων, η επίδοση σε σεμιναριακές εργασίες, η γνώση περισσοτέρων της μιας ξένων γλωσσών, και, εφ' όσον υπάρχει, η ερευνητική δραστηριότητα.

Στη συνέντευξη συμμετέχουν μέλη ΔΕΠ του γνωστικού αντικειμένου στο οποίο η/ο υποψήφιος/ος επιθυμεί να ειδικευτεί, των οποίων ο αριθμός συνιστάται να μην υπερβαίνει τους πέντε (5).

Για τη γενική βαθμολογία ισχύει ποσοστό 50% για τη γραπτή εξέταση και 50% για την προφορική συνέντευξη. Προκειμένου να ενταχθεί στο πρόγραμμα ο υποψήφιος οφείλει να συγκεντρώσει μέσο όρο βαθμολογίας **τουλάχιστον επτά (7)**.

Οι υπότροφοι του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ), οι υπότροφοι του Ελληνικού Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών της Βενετίας και οι αρχαιολόγοι-υπάλληλοι της Ελληνικής Αρχαιολογικής Υπηρεσίας (που έχουν γίνει δεκτοί κατόπιν εξετάσεων) απαλλάσσονται από τη γραπτή εξέταση και κατά την προφορική συνέντευξη κρίνονται με βάση τον έλεγχο των γνώσεών τους στην ύλη του γνωστικού αντικειμένου, τα υπόλοιπα στοιχεία, καθώς και τη δυνατότητα προσαρμογής τους στο πρόγραμμα. Εάν η υποψηφιότητα συνοδεύεται από ικανό αριθμό σοβαρών επιστημονικών εργασιών, είναι δυνατή η απαλλαγή τους από σεμιναριακά μαθήματα του Α΄ Κύκλου.

2. Πτυχιούχοι άλλων Τμημάτων (πλην Ιστορίας ή / και Αρχαιολογίας).

Οι πτυχιούχοι αυτοί έχουν τις ακόλουθες επιλογές:

- Είτε να μετάσχουν στην γραπτή και προφορική εισαγωγική εξέταση, όπως και οι πτυχιούχοι Τμημάτων Ιστορίας-Αρχαιολογίας
- Είτε να ακολουθήσουν την διαδικασία της προπαρασκευής για τον Α΄ Κύκλο σπουδών. Στην περίπτωση αυτή, η επιλογή τους για ένταξη στον Α΄ Κύκλο γίνεται σε δύο στάδια:

α) κατ' αρχάς με ειδική συνέντευξη ελέγχου βασικής υποδομής στο κύριο γνωστικό αντικείμενο από την επιτροπή του σχετικού γνωστικού αντικειμένου.

β) Οι επιλεγέντες, όχι περισσότεροι των δύο (2) ανά γνωστικό αντικείμενο, υποχρεούνται εντός ενός ακαδημαϊκού έτους να παρακολουθήσουν και να **εξετασθούν επιτυχώς σε πέντε** προπτυχιακά μαθήματα του σχετικού γνωστικού αντικειμένου ως εξής: α) δύο μαθήματα κορμού, β) δύο μαθήματα ειδίκευσης και γ) ένα σεμιναριακό. Μετά την επιτυχία τους στις εξετάσεις των παραπάνω μαθημάτων απαλλάσσονται από τη γραπτή εξέταση και προσέρχονται μόνο στην προβλεπόμενη και για τους υπόλοιπους υποψηφίους συνέντευξη· εκεί, ελέγχονται οι γνώσεις των υποψηφίων σε τρία μαθήματα της ειδίκευσης, και, ανάλογα με τα αποτελέσματά της, εντάσσονται οριστικά ή όχι στον Α΄ Κύκλο του ΠΜΣ.

Κάτοχοι Διπλώματος Ειδίκευσης Α΄ Κύκλου Μεταπτυχιακών Σπουδών άλλων Τμημάτων (συναφών με το αντικείμενο στο οποίο επιθυμούν να ειδικευθούν) εντάσσονται στον Α΄ Κύκλο χωρίς γραπτές εξετάσεις, μόνο με συνέντευξη στο αντικείμενο στο οποίο επιθυμούν να ειδικευθούν και σύμφωνα με τη δυνατότητα απορρόφησης του γνωστικού αντικειμένου.

3. Ειδικές προβλέψεις

Αλλοδαποί υπότροφοι του ΙΚΥ και άλλων φορέων περιορισμένης (συνήθως δεκάμηνης) διάρκειας εγγράφονται στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα χωρίς περαιτέρω διαδικασία, εφόσον μέλος ΔΕΠ δηλώσει επίσημα ότι αποδέχεται την επίβλεψη ενός εκάστου για το διάστημα που διαρκεί η υποτροφία. Γίνονται δεκτοί μόνο για το διάστημα ισχύος της υποτροφίας τους. Οι σπουδαστές αυτοί λαμβάνουν βεβαίωση παρακολούθησης των μαθημάτων.

Υποψήφιοι προερχόμενοι από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης εντάσσονται στις αντίστοιχες κατηγορίες των Ελλήνων υποψηφίων, όπως περιγράφονται ανωτέρω (πτυχιούχοι Τμημάτων Ιστορίας και Αρχαιολογίας και Πτυχιούχοι άλλων Τμημάτων), με τις αντίστοιχες υποχρεώσεις.

Υποψήφιοι προερχόμενοι από χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης υποχρεούνται επιπλέον πριν από την ολοκλήρωση των σπουδών τους να προσκομίσουν αναγνώριση της ισοτιμίας του πτυχίου βασικής εκπαίδευσης από το ΔΟΑΤΑΠ.

Όσοι από τις παραπάνω κατηγορίες (δηλαδή υπότροφοι του ΙΚΥ, αρχαιολόγοι υπάλληλοι της Ελληνικής Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, υπότροφοι του Ελληνικού Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, πτυχιούχοι άλλων Τμημάτων, αλλοδαποί πτυχιούχοι, κάτοχοι μεταπτυχιακών διπλωμάτων ομοταγών ιδρυμάτων) ενταχθούν στο πρόγραμμα δεν συνυπολογίζονται στον αριθμό των εισακτέων.

Μεταπτυχιακοί σπουδαστές-υπότροφοι προγραμμάτων κινητικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή συναφών ρυθμίσεων είναι δυνατόν να πραγματοποιούν, ύστερα από απόφαση της ΣΕΜΣ, τμήμα των σπουδών τους, εντασσόμενοι ως υπεράριθμοι στο πρόγραμμα. Αντιστοίχως σπουδαστές του προγράμματος του Τμήματος, που εξασφαλίζουν υποτροφία κινητικότητας ή άλλη, μπορούν να πραγματοποιήσουν τμήμα των σπουδών τους σε Πανεπιστήμιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή σε άλλο Πανεπιστήμιο με το οποίο έχει πρόγραμμα συνεργασίας το Πανεπιστήμιο Αθηνών, ύστερα από απόφαση της ΣΕΜΣ.

5. Διδακτικό προσωπικό

Το διδακτικό προσωπικό του προγράμματος ορίζεται κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 5 του νόμου 3685/2008.³ Οι εξωτερικοί συνεργάτες προτείνονται από τα μέλη κάθε γνωστικού αντικείμενου στον αρμόδιο Τομέα, ο οποίος και εισηγείται στη ΣΕΜΣ.

Τα μέλη ΔΕΠ των επιμέρους ειδικοτήσεων υποβάλλουν κατ' έτος στη ΣΕΜΣ τεκμηριωμένο πρόγραμμα με τα προσφερόμενα από μέλη ΔΕΠ και εξωτερικούς συνεργάτες μαθήματα, με τη θεματολογία, τη βιβλιογραφία και το χαρακτήρα της εκπαιδευτικής διαδικασίας την οποία σκοπεύουν να ακολουθήσουν. Η ΣΕΜΣ συζητεί τις προτάσεις, φροντίζει για τη συνοχή των προγραμμάτων της δέσμης και για τη δημιουργία των κατάλληλων όρων πραγματοποίησής τους.

6. Διοίκηση

Αρμόδια για την παρακολούθηση και το συντονισμό της λειτουργίας του ΠΜΣ είναι η Συντονιστική Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΣΕΜΣ), η οποία συγκροτείται από τους εκπροσώπους των επιμέρους προγραμμάτων (ως ανωτ. παρ. 2), τον Πρόεδρο του Τμήματος και τους Διευθυντές των Τομέων.

Στις εργασίες της ΣΕΜΣ παρίστανται και δύο εκπρόσωποι των μεταπτυχιακών σπουδαστών, από όσους μετέχουν στη ΓΣΕΣ. Οι τελευταίοι δεν έχουν δικαίωμα ψήφου.

---

³ Ν.3685/2008, Άρθρο 5

Παρ.1.α) Τη διδασκαλία των μαθημάτων και τις ασκήσεις στα ΠΜΣ μπορούν να αναλαμβάνουν:

αα) Μέλη ΔΕΠ ή ΕΠ του οικείου Τμήματος ή άλλων Τμημάτων του ίδιου ή άλλου ΑΕΙ, αποχωρήσαντες λόγω ορίου ηλικίας καθηγητές, επισκέπτες καθηγητές, ειδικοί επιστήμονες ή διδάσκοντες βάσει του ΠΔ 407/1980 (ΦΕΚ 112 Α'), οι οποίοι είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος.

αβ) Ερευνητές αναγνωρισμένων ερευνητικών ιδρυμάτων της ημεδαπής ή της αλλοδαπής, οι οποίοι είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος και έχουν επαρκή επιστημονική συγγραφική ή ερευνητική δραστηριότητα.

αγ) Επιστήμονες αναγνωρισμένου κύρους, οι οποίοι διαθέτουν εξειδικευμένες γνώσεις ή σχετική εμπειρία στο γνωστικό αντικείμενο του ΠΜΣ.

β) Με απόφαση της ΓΣΕΣ μπορεί να ανατίθεται επικουρικό έργο σε διδάσκοντες βάσει του ΠΔ 407/1980 ή σε Καθηγητές Εφαρμογών των ΤΕΙ και της ΑΣΠΑΙΤΕ, οι οποίοι κατέχουν τα εκ του νόμου προβλεπόμενα προσόντα, εφόσον η δυνατότητα αυτή προβλέπεται στον Κανονισμό Μεταπτυχιακών Σπουδών του Ιδρύματος.

2. Τα μέλη ΔΕΠ και ΕΠ δεν επιτρέπεται να απασχολούνται αποκλειστικά σε ΠΜΣ, όπως ειδικότερα ορίζεται στον Κανονισμό.

4. Για κάθε μεταπτυχιακό φοιτητή, ο οποίος παρακολουθεί ΠΜΣ που απονέμει ΜΔΕ, ορίζεται από τη ΓΣΕΣ, ύστερα από πρόταση της ΣΕ, ένα μέλος ΔΕΠ [όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 27 του Νόμου 3794/2009] ή Ε.Π. ως επιβλέπων. Η ΣΕ και ο επιβλέπων έχουν την ευθύνη της παρακολούθησης και του ελέγχου της πορείας των σπουδών του μεταπτυχιακού φοιτητή. Ερευνητές αναγνωρισμένων ερευνητικών ιδρυμάτων, οι οποίοι είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος, ή άλλα μέλη ΔΕΠ ή ΕΠ μπορεί να ορίζονται συνεπιβλέποντες του μεταπτυχιακού φοιτητή. Για την εξέταση της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας ορίζεται από τη ΓΣΕΣ του Τμήματος τριμελής επιτροπή, στην οποία συμμετέχουν ο επιβλέπων και δύο (2) άλλα μέλη ΔΕΠ ή ΕΠ ή ερευνητές των βαθμίδων Α', Β', ή Γ', οι οποίοι είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος. Τα μέλη της επιτροπής πρέπει να έχουν την ίδια ή συναφή επιστημονική ειδικότητα με το γνωστικό αντικείμενο του προγράμματος.

Η ΣΕΜΣ συγκαλείται σε συνεδρίες από τον Διευθυντή/την Διευθύντρια Μεταπτυχιακών Σπουδών, θέση που καταλαμβάνει μέλος ΔΕΠ από τις δύο ανώτερες βαθμίδες με απόφαση της ΓΣΕΣ (Ν. 3685/2008, άρθρο 2, §δ) και την αντιπροσωπεύει στην Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών που λειτουργεί σε επίπεδο ΑΕΙ. Η ΣΕΜΣ εισηγείται τον αριθμό εισακτέων του επομένου έτους λαμβάνοντας υπ' όψιν τις αναλογίες για τους υποτρόφους του ΙΚΥ και των ανταλλαγών, επιλέγει τους σπουδαστές κατ' έτος, συντονίζει τα ετήσια προγράμματα της δέσμης, εισηγείται για την απονομή υποτροφιών και ασκεί γενικά εποπτεία της όλης λειτουργίας των μεταπτυχιακών σπουδών, συμπεριλαμβανομένης της εισήγησης για διαγραφή των σπουδαστών που δεν έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους. Στο τέλος κάθε ακαδημαϊκού έτους υποβάλλει στη ΓΣΕΣ απολογισμό της πορείας του προγράμματος.

Η Γενική Συνέλευση Ειδικής Σύθεσης (ΓΣΕΣ) για τα μεταπτυχιακά προγράμματα του Τμήματος συνέρχεται τουλάχιστον τέσσερις φορές κάθε χρόνο. Επικυρώνει την εισήγηση της ΣΕΜΣ για τον αριθμό των εισακτέων, γνωστοποιεί στο ΙΚΥ και το Υ.ΠΑΙ.Θ. τον αριθμό των υποτρόφων που μπορεί να εξυπηρετήσει το πρόγραμμα κατά το επόμενο ακαδημαϊκό έτος, επικυρώνει τις αποφάσεις της ΣΕΜΣ για την επιλογή των επιτυχόντων στις συνεντεύξεις, τη λειτουργία των προγραμμάτων, τη βαθμολογία των σπουδαστών και απονέμει τα μεταπτυχιακά διπλώματα. Επίσης, επικυρώνει την εισήγηση της ΣΕΜΣ για τη διαγραφή των σπουδαστών που δεν έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους. Τέλος, εξουσιοδοτεί τη ΣΕΜΣ για τη διεύθυνση των μεταπτυχιακών σπουδών κατά το ερχόμενο ακαδημαϊκό έτος και την αντιμετώπιση των σχετικών θεμάτων.

Η ΣΕΜΣ διαθέτει Γραμματεία με πλήρη απασχόληση. Η Γραμματεία τηρεί το μητρώο και το αρχείο των σπουδαστών καθώς και τα πρακτικά των συνεδριών της ΣΕΜΣ, εκδίδει τα αναγκαία πιστοποιητικά και διεκπεραιώνει την αλληλογραφία για τις μεταπτυχιακές σπουδές και τις συνδεδεμένες με αυτές ανταλλαγές σπουδαστών. Επίσης, προσφέρει γραμματειακή υποστήριξη στην οργάνωση των επιστημονικών εκδηλώσεων του ΠΜΣ.

7. Διάρθρωση σπουδών

Τα προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας έχουν κοινή δομή.

Α' Κύκλος σπουδών

Ο Α' Κύκλος αποτελείται από 4 εξάμηνα (δύο έτη) σπουδών, στη διάρκεια των οποίων ο φοιτητής οφείλει να ολοκληρώσει επιτυχώς 6 σεμινάρια και να εξεταστεί επιτυχώς στην Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία ειδίκευσης (ΜΔΕ).

Τα σεμιναριακά μαθήματα που προσφέρονται ανά ειδίκευση στο πλαίσιο του ΠΜΣ του Τμήματος ανά διετία είναι τουλάχιστον 6. Η θεματολογία και η βιβλιογραφία των μαθημάτων περιέχονται στον οδηγό σπουδών, ο οποίος αναρτάται στο διαδίκτυο ετησίως.

Τα σεμινάρια είναι εξαμηνιαία. Διδάσκονται επί τρίωρο κάθε εβδομάδα καθ' όλη τη διάρκεια του εξαμήνου. Κατά την έναρξη των μαθημάτων ο διδάσκων αναλύει το πρόγραμμα του σεμιναρίου, προσδιορίζει τα επί μέρους θέματα που θα εξετασθούν, κατανέμει τις υποχρεώσεις και τις εργασίες των μετεχόντων και υποδεικνύει την αναγκαία βιβλιογραφία.

Τα μαθήματα διεξάγονται στην ελληνική γλώσσα με δυνατότητα προσφοράς μαθημάτων στην αγγλική από επισκέπτη καθηγητή προερχόμενο από ΑΕΙ της αλλοδαπής.

Κάθε σπουδαστής μπορεί να παρακολουθεί σε κάθε εξάμηνο μέχρι και τρία σεμιναριακά μαθήματα, σύμφωνα με το προσωπικό του πρόγραμμα, το οποίο διαμορφώνεται κατά τις ρυθμίσεις του κανονισμού και σε συνεργασία με τον επόπτη τους, ο οποίος ενημερώνει στη συνέχεια γραπτώς τη ΣΕΜΣ.

Ως επόπτες ορίζονται μέλη ΔΕΠ που συμμετέχουν στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα και προσφέρουν στη διάρκεια των 4 εξαμήνων του Α΄ Κύκλου ένα τουλάχιστον σεμιναριακό μάθημα. Οι επόπτες επιλέγονται από την επιτροπή των εισαγωγικών εξετάσεων σε συνεργασία με τους επιτυχόντες.

Οι σπουδαστές είναι υποχρεωμένοι να παρακολουθούν ανελλιπώς τα σεμινάρια και να ακολουθούν τους κανονισμούς κάθε σεμιναρίου και τις οδηγίες του διδάσκοντος. Σπουδαστής που θα απουσιάσει πέραν των τριών συναντήσεων σε κάθε σεμινάριο χάνει το δικαίωμα της παρακολούθησής του.

Οι σπουδαστές παρακολουθούν και τις διαλέξεις ή τις επιστημονικές συναντήσεις που οργανώνει η επιτροπή του προγράμματος.

Τέλος, οι σπουδαστές, για λόγους ειδικής ενημέρωσης που επιβάλλει η κατεύθυνση σπουδών και με τη σύμφωνη γνώμη του επόπτη, είναι δυνατόν να παρακολουθήσουν και ειδικά προπτυχιακά μαθήματα σε άλλα Τμήματα του αυτού ή άλλου ΑΕΙ. Η παρακολούθηση προπτυχιακών μαθημάτων δεν υποκαθιστά σε καμία περίπτωση τα μεταπτυχιακά σεμινάρια.

Κάθε σεμινάριο απολήγει σε υποβολή γραπτής σεμιναριακής εργασίας 7-8.500 λέξεων. Για να θεωρηθεί επιτυχής η παρακολούθηση σεμιναρίων ορίζεται ως βάση ο βαθμός επτά (7).

Ο διδάσκων υποχρεούται να καταθέσει τη βαθμολογία ως την 15^η Ιουλίου για τα σεμινάρια του χειμερινού εξαμήνου και ως την 30^η Νοεμβρίου για τα αντίστοιχα του εαρινού εξαμήνου. Μη επιτυχής ολοκλήρωση του σεμιναρίου εκ μέρους του φοιτητή συνεπάγεται επανάληψη του ίδιου ή άλλου σεμιναρίου.

Από το σύνολο των σεμιναρίων τα τέσσερα πρέπει να προέρχονται από τον κατάλογο των μαθημάτων της ειδίκευσης, στην οποία έχει εγγραφεί ο σπουδαστής, ή συγγενών ειδίκευσεων, σύμφωνα με την πρόταση του επόπτη, ή από μαθήματα της ίδιας ειδίκευσης σε ομοταγές αναγνωρισμένο ίδρυμα της αλλοδαπής στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα υπόλοιπα σεμινάρια μπορούν να προέρχονται από άλλες ειδίκευσεις του ΠΜΣ του Τμήματος ή άλλου πανεπιστημιακού Τμήματος ή αναγνωρισμένου ερευνητικού Κέντρου.

Υπάρχει δυνατότητα ένα από τα σεμινάρια να έχει τη μορφή «ελεύθερης σεμιναριακής εργασίας» και να σχετίζεται με θέμα εξειδικευμένο, το οποίο δεν προσφέρεται στο Πρόγραμμα των σεμιναρίων του Τμήματος, αλλά αφορά τα ειδικά ερευνητικά ενδιαφέροντα του σπουδαστή. Εν προκειμένω ως επόπτης μπορεί να ορισθεί μέλος ΔΕΠ του Τμήματος ή εξειδικευμένος εξωτερικός συνεργάτης. Ο επόπτης της «ελεύθερης σεμιναριακής εργασίας» παρακολουθεί την εργασία του μεταπτυχιακού φοιτητή ανελλιπώς και συναντάται μαζί του ανά 15ήμερο. Η εργασία παρουσιάζεται γραπτή και ολοκληρωμένη σε ειδικό σεμινάριο στο τέλος του εξαμήνου. Σημειωτέον ότι τα μαθήματα των εξωτερικών συνεργατών του ΠΜΣ εντάσσονται στο πρόγραμμα του ΠΜΣ του Τμήματος ύστερα από έγκριση της ΣΕΜΣ.

Ο Α΄ Κύκλος Σπουδών ολοκληρώνεται με τη συγγραφή Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας ειδίκευσης (στο εξής ΜΔΕ), η εκπόνηση της οποίας αρχίζει κατά το τρίτο εξάμηνο σπουδών. Η ΜΔΕ πρέπει να έχει καταρτισθεί σύμφωνα με την επιστημονική μέθοδο, να περιλαμβάνει προσωπική συμβολή του γράφοντος στην έρευνα και να καταδεικνύει τη συνθετική του ικανότητα. Η έκταση της ΜΔΕ ορίζεται μεταξύ 35-45.000 λέξεωνπεριλαμβανομένων των σημειώσεων, όχι όμως πινάκων βιβλιογραφίας και λοιπών πινάκων και φωτογραφιών.⁴

Η συνεκτίμηση της επιτυχούς παρακολούθησης των σεμιναρίων και της ΜΔΕ οδηγεί στη χορήγηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης.

Οι σεμιναριακές εργασίες αντιστοιχούν προς 15 πιστωτικές μονάδες (ECTS) η καθεμία και η ΜΔΕ προς 30. Το σύνολο των Πιστωτικών Μονάδων (ECTS) που απαιτούνται για την απόκτηση του ΜΔΕ ανέρχονται σε 120.

Ο σπουδαστής, όταν ολοκληρώσει τη διπλωματική εργασία του, την καταθέτει στη γραμματεία του ΠΜΣ και στον επόπτη.

Ο επόπτης είναι υποχρεωμένος - εντός τριμήνου από την ημερομηνία κατάθεσης εκ μέρους του σπουδαστή της τελικής μορφής της εργασίας του - να προτείνει στη ΣΕΜΣ τον Β΄ και Γ΄ βαθμολογητή, για την κρίση της Μ.Δ.Ε. Αν η προθεσμία παρέλθει χωρίς αποτέλεσμα, το θέμα συζητείται στη ΣΕΜΣ, η οποία μπορεί να ορίσει αντικαταστάτη. Η πρόταση για τον ορισμό του Β΄ και Γ΄ βαθμολογητή πρέπει να υποβάλλεται στην Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών τουλάχιστον ένα μήνα πριν από την 1η Ιουνίου και 1η Δεκεμβρίου εκάστου έτους.

Για την εξέταση της ΜΔΕ ορίζεται από τη ΓΣΕΣ του Τμήματος τριμελής επιτροπή, στην οποία συμμετέχουν ο επιβλέπων και δύο (2) άλλα μέλη ΔΕΠ ή ΕΠ ή ερευνητές των βαθμίδων Α΄, Β΄, Γ΄, οι οποίοι είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος. Τα μέλη της επιτροπής πρέπει να έχουν την ίδια ή συναφή επιστημονική ειδικότητα με το γνωστικό αντικείμενο του προγράμματος (άρθρο 5, § 4, του νόμου 3685/2008).

Η βαθμολογία της ΜΔΕ προκύπτει από τον μέσο όρο των βαθμών των τριών βαθμολογητών. Σε περίπτωση απόκλισης πέραν των τριών βαθμών, επιλαμβάνεται του θέματος η ΣΕΜΣ.

Ο τελικός βαθμός του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης προκύπτει με ποσοστό 50% από το βαθμό στις έξι σεμιναριακές εργασίες και 50% από το βαθμό της διπλωματικής εργασίας. Οι διπλωματικές εργασίες αξιολογούνται με βαθμό της κλίμακας από 7 (επτά) έως 10 (δέκα) με ενδιάμεσες διαβαθμίσεις. Επιτυχής θεωρείται η αποφοίτηση με συνολικό βαθμό όχι χαμηλότερο του 7 (επτά).⁵

Ανά διετία προβλέπεται οργάνωση μιας τουλάχιστον ημερίδας ανά ειδίκευση, κατά την οποία παρουσιάζονται με μορφή ανακοινώσεων οι ΜΔΕ, καθώς και τα προσωρινά συμπεράσματα διδακτορικών διατριβών εν εξελίξει. Η ημερίδα αυτή είναι δημόσια και γνωστοποιείται, με κατάλληλο τρόπο, στα μέλη της αντίστοιχης επιστημονικής κοινότητας. Αντί ημερίδας είναι δυνατό να οργανώνονται κανονικής

⁴ Ειδικότερα ορίζεται ότι το κείμενο θα πρέπει να είναι γραμμένο σε μέγεθος γραμματοσειράς 12΄΄ το κυρίως κείμενο και 10΄΄οι σημειώσεις, σε 1,5 διάστιχο το κυρίως κείμενο και μονό οι σημειώσεις. Με απόφαση της ΓΣΕΣ ορίζεται η γλώσσα συγγραφής της ΜΔΕ (νόμος 3685/2008, άρθρο 9, § 4γ).

⁵ Οι διαβαθμίσεις ορίζονται ως εξής: 7-8,49=Λίαν Καλώς, 8,50-10=Άριστα.

διάρκειας μεταπτυχιακά σεμινάρια Β΄ Κύκλου στα οποία οι υποψήφιοι διδάκτορες παρουσιάζουν ενώπιον και της τριμελούς επιτροπής τους την πορεία της εκπονούμενης διατριβής και τα προσωρινά συμπεράσματά τους.

Ο Α΄ Κύκλος είναι δυνατόν να ολοκληρωθεί σε δύο έτη. Υπάρχει η δυνατότητα παράτασης ενός έτους μετά από αίτηση του σπουδαστή προς τη ΣΕΜΣ και με τη σύμφωνη γνώμη του επόπτη. Όσοι σπουδαστές δεν ολοκληρώσουν τον Α΄ Κύκλο σε τρία ακαδημαϊκά έτη διαγράφονται σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 6 («Διοίκηση»). Είναι δυνατόν να δοθεί αναστολή σπουδών ενός έτους (η οποία δεν θα προσμετρείται στην τριετία) για εξαιρετικά σοβαρούς λόγους (στράτευση, ασθένεια, κ.ά. οικογενειακούς ή προσωπικούς λόγους) και με τη σύμφωνη γνώμη του επόπτη σπουδών και της ΣΕΜΣ.

Θεματικές ενότητες σεμιναρίων

Το πρόγραμμα των μαθημάτων διαμορφώνεται κατά κατεύθυνση ως εξής:

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Α΄ ΕΞΑΜΗΝΟ		Β΄ ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Εμβάθυνση σε θέματα του Προϊστορικού και Πρωτοϊστορικού Πολιτισμού του Αιγαίου, της Κύπρου και της Εγγύς Ανατολής, I	15	Εμβάθυνση σε θέματα του Προϊστορικού και Πρωτοϊστορικού Πολιτισμού του Αιγαίου, της Κύπρου και της Εγγύς Ανατολής, III	15
Εμβάθυνση σε θέματα του Προϊστορικού και Πρωτοϊστορικού Πολιτισμού του Αιγαίου, της Κύπρου και της Εγγύς Ανατολής, II	15	Εμβάθυνση σε θέματα του Προϊστορικού και Πρωτοϊστορικού Πολιτισμού του Αιγαίου, της Κύπρου και της Εγγύς Ανατολής, IV	15
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
Γ΄ ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ΄ ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Εμβάθυνση σε θέματα του Προϊστορικού και Πρωτοϊστορικού Πολιτισμού του Αιγαίου, της Κύπρου και της Εγγύς Ανατολής, V	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
Εμβάθυνση σε θέματα του Προϊστορικού και Πρωτοϊστορικού Πολιτισμού του Αιγαίου, της Κύπρου και της Εγγύς Ανατολής, VI	15		
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30

ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Α΄ ΕΞΑΜΗΝΟ		Β΄ ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Θέματα εμβάθυνσης στην Αρχαιολογία των Πρώιμων Ιστορικών και Αρχαϊκών χρόνων ή Αρχαία Κείμενα	15	Θέματα εμβάθυνσης στην Αρχαιολογία των Κλασικών Χρόνων ή Επιγραφική	15
Θέματα εμβάθυνσης στην Αρχαιολογία των Ελληνιστικών και Ρωμαϊκών Χρόνων ή Νομισματική	15	Μάθημα επιλογής Διαχείριση Μνημείων ή Αρχαιομετρία ή Γεωλογία	15
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
Γ΄ ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ΄ ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Θέματα εμβάθυνσης στην Αρχιτεκτονική ή Αρχαία Ιστορία	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
Μάθημα επιλογής Μουσειολογία ή Εφαρμογές Νέων Τεχνολογιών	15		
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Α΄ ΕΞΑΜΗΝΟ		Β΄ ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Θέματα εμβάθυνσης στην Αρχαιολογία και Τέχνη της Παλαιοχριστιανικής ή της Βυζαντινής ή της Μεταβυζαντινής περιόδου	15	Θέματα εμβάθυνσης στην Αρχαιολογία και Τέχνη της Παλαιοχριστιανικής ή της Βυζαντινής ή της Μεταβυζαντινής περιόδου	15
Βυζαντινή Ιστορία ή Βυζαντινή Φιλολογία ή Όψεις του Βυζαντινού πολιτισμού	15	Βυζαντινή Ιστορία ή Βυζαντινή Φιλολογία ή Όψεις του Βυζαντινού πολιτισμού	15

ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Θέματα εμβάθυνσης στην Αρχαιολογία και Τέχνη της Παλαιοχριστιανικής ή της Βυζαντινής ή της Μεταβυζαντινής περιόδου	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
Μαθήματα επιλογής Νομισματική ή Επιγραφική ή Διαχείριση μνημείων ή Μουσειολογία ή Ελεύθερο σεμινάριο	15		
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30

ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ		Β' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Θέματα εμβάθυνσης στην τέχνη των Κάτω Χωρών τον 15 ^ο αιώνα	15	Θέματα εμβάθυνσης στην ιταλική τέχνη τον 16 ^ο και 17 ^ο αιώνα	15
Θέματα εμβάθυνσης στη νεοελληνική τέχνη (ζωγραφική, γλυπτική και χαρακτική) του 19 ^{ου} αιώνα	15	Θέματα εμβάθυνσης στη νεοελληνική τέχνη (ζωγραφική, γλυπτική και χαρακτική) του 20 ^{ου} αιώνα	15
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Θέματα εμβάθυνσης στη γαλλική τέχνη τον 17 ^ο αιώνα	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
Θέματα εμβάθυνσης στη νεοελληνική αρχιτεκτονική	15		
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ		Β' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Ιστορία των Αρχαϊκών και Κλασσικών χρόνων	15	Ιστορία των Ρωμαϊκών χρόνων	15

Ιστορία των Ελληνιστικών χρόνων	15	Επιγραφική	15
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Νομισματική	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
Ιστορία του Δικαίου ή Αρχαία Φιλολογία	15		
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30

BYZANTINΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ		Β' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Μάθημα εμπάθυνσης στη βυζαντινή εποχή 324-1081	15	Πηγές για τη βυζαντινή ιστορία ή Βυζαντινή Φιλολογία ή Αρχαιολογία	15
Μάθημα εμπάθυνσης στη βυζαντινή εποχή 1081-1453	15	Βυζαντινή κοινωνία και οικονομία ή Πολίτευμα και διοίκηση	15
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Δημόσιος και ιδιωτικός βίος των βυζαντινών	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
Διεθνείς σχέσεις και διπλωματία	15		
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30

ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ		Β' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Νεότερη Ελληνική ιστορία 1	15	Νεότερη Ελληνική ιστορία III ή Ιστορία Οθωμανικής αυτοκρατορίας ή Θεωρία της Ιστορίας και Ιστοριογραφία	15
Νεότερη Ελληνική ιστορία II	15	Μάθημα επιλογής	15

ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Νεότερη Ελληνική ιστορία ΙΙΙ ή Δημόσια Ιστορία και Μνημονικές σπουδές ή Τεχνικές και εργαλεία της ιστορικής έρευνας	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
Μάθημα επιλογής	15		
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ		Β' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
2 μαθήματα Ευρωπαϊκής Ιστορίας [Επιλογή μεταξύ θεμάτων α) μεσαιωνικής β) πρώιμης νεότερης ή γ) νεότερης και σύγχρονης Ευρωπαϊκής Ιστορίας	30	1 μάθημα Ευρωπαϊκής Ιστορίας [Επιλογή μεταξύ θεμάτων α) μεσαιωνικής β) πρώιμης νεότερης ή γ) νεότερης και σύγχρονης Ευρωπαϊκής Ιστορίας και	15
		1 μάθημα Ευρωπαϊκής Ιστορίας (επιλογή όπως παραπάνω) Ή 1 μάθημα επιλογής	15
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
1 μάθημα Ευρωπαϊκής Ιστορίας [Επιλογή μεταξύ θεμάτων α) μεσαιωνικής β) πρώιμης νεότερης ή γ) νεότερης και σύγχρονης Ευρωπαϊκής Ιστορίας και	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
1 μάθημα Ευρωπαϊκής Ιστορίας (επιλογή όπως παραπάνω) ή 1 μάθημα επιλογής	15		

ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
--------	----	--------	----

Σημείωση: Δεν υφίσταται σχέση προαπαιτούμενου μεταξύ των μαθημάτων διαφορετικών εξαμήνων.

B' Κύκλος Σπουδών

1. Προϋποθέσεις ένταξης στον B' Κύκλο

Οι αιτήσεις για ένταξη στον B' Κύκλο εξετάζονται δύο φορές το χρόνο, τον Ιούνιο και το Δεκέμβριο, στις τακτικές συναντήσεις της ΣΕΜΣ.

Η εισαγωγή στον B' Κύκλο μεταπτυχιακών σπουδών γίνεται για τους αποφοίτους του A' Κύκλου του προγράμματός μας ή των Διατμηματικών ΠΜΣ στα οποία συμμετέχει το Τμήμα μας, ύστερα από απόφαση της ΣΕΜΣ, η οποία πρέπει να συνεκτιμήσει:

- το σύνολο της βαθμολογίας στα σεμινάρια του A' Κύκλου,
- την αξιολόγηση της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας ειδίκευσης,
- την εισήγηση του επιβλέποντα τις σπουδές του φοιτητή κατά τον A' Κύκλο ή μέλους ΔΕΠ του Τμήματος. Με την εισήγηση προτείνονται και τα άλλα δύο μέλη της συμβουλευτικής επιτροπής,
- την τεκμηριωμένη πρόταση διδακτορικής διατριβής εκ μέρους του υποψηφίου.

Κάτοχοι μεταπτυχιακών διπλωμάτων ομοταγών ιδρυμάτων, αντιστοίχων με τους πραγματοποιούμενους στο Πρόγραμμα του Τμήματός μας κλάδων, μπορούν να πραγματοποιήσουν μόνο τον B' Κύκλο σπουδών

- εφόσον μέλος ΔΕΠ δέχεται να αναλάβει την εποπτεία τους και
- ύστερα από απόφαση της ΣΕΜΣ βασιζόμενη σε σχετική εισήγηση της εξεταστικής επιτροπής, η οποία σε συνέντευξη διερευνά τις δυνατότητες εκπόνησης από αυτούς διατριβής.

Οι αιτήσεις υποβάλλονται από 1-20 Νοεμβρίου κάθε έτους και η συνέντευξη πραγματοποιείται κατά το πρώτο δεκαπενθήμερο του Δεκεμβρίου. Επισημαίνεται ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την εισαγωγή στο B' Κύκλο είναι η κατάθεση στη Γραμματεία του ΠΜΣ Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης A' Κύκλου. Για τους αλλοδαπούς φοιτητές είναι απαραίτητη η προσκόμιση της αναγνώρισης της ισοτιμίας του Μεταπτυχιακού τους Διπλώματος από το ΔΟΑΤΑΠ, η οποία πρέπει να προσκομισθεί πριν από την ολοκλήρωση των σπουδών τους.

2. Χρονική διάρκεια εκπόνησης διδακτορικής διατριβής

Η χρονική διάρκεια για την απόκτηση του διδακτορικού διπλώματος δεν μπορεί να είναι μικρότερη από τρία (3) πλήρη ημερολογιακά έτη από την ημερομηνία ορισμού της τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής.

Είναι δυνατή η παράταση έως πέντε έτη του διαστήματος ως την ολοκλήρωση της διατριβής. Η παράταση δίδεται από την ΣΕΜΣ, ύστερα από αιτιολογημένη έκθεση του επόπτη της διδακτορικής διατριβής.

Οι υποψήφιοι διδάκτορες δικαιούνται να αναστείλουν τις σπουδές τους για εξαιρετικά σοβαρούς λόγους (στράτευση, ασθένεια, κ.ά. οικογενειακούς ή προσωπικούς λόγους). Ο χρόνος της αναστολής δεν δύναται να υπερβαίνει τα δύο έτη· η αίτηση πρέπει να συνοδεύεται από τη σύμφωνη γνώμη του επιβλέποντα. Το διάστημα της αναστολής δεν συμπεριλαμβάνεται στους χρόνους προθεσμίας ολοκλήρωσης των σπουδών. Μετά την παρέλευση των ως άνω προθεσμιών οι σπουδαστές διαγράφονται σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 6 («Διοίκηση»).

Με τη συμπλήρωση εξαμήνου μετά το τέλος της πενταετίας από την έναρξη εκπόνησης της διατριβής, ο φοιτητής υποχρεούται να καταθέσει στη γραμματεία του μεταπτυχιακού (1) το τελικό κείμενο της διατριβής που έχει προκύψει μετά τις διορθώσεις της τριμελούς επιτροπής, μαζί με (2) βεβαίωση των μελών της ότι το κείμενο είναι το τελικό. Εάν, έξι μήνες μετά την παρέλευση της πενταετίας, δεν κατατεθεί το τελικό κείμενο της διατριβής και η βεβαίωση των μελών της τριμελούς επιτροπής ο υποψήφιος θα διαγράφεται.

3. Δραστηριότητες υποψηφίων

Με σχετική απόφαση της ΓΣΕΣ μπορεί να προβλέπεται η παράλληλη παρακολούθηση και επιτυχής περάτωση οργανωμένου κύκλου μαθημάτων ή άλλες συναφείς δραστηριότητες (νόμος 3685/2008, άρθρο 9, § 3β).

Ο υποψήφιος διδάκτορας έχει υποχρέωση, εφόσον τού ζητηθεί, να προσφέρει εκπαιδευτικές υπηρεσίες στο Τμήμα, στο οποίο εκπονεί τη διατριβή του (Ν. 3685/2008, άρθρο 9, §3δ), συμπεριλαμβανομένης και της φροντιστηριακής διδασκαλίας μετά από πρόταση του υπεύθυνου διδάσκοντος και έγκριση της Επιτροπής Μεταπτυχιακών Σπουδών.

4. Διαδικασία εκπόνησης διδακτορικής διατριβής

Ο υποψήφιος διδάκτορας εκπονεί τη διδακτορική του διατριβή με την παρακολούθηση, επίβλεψη και καθοδήγηση τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής, η οποία ορίζεται για κάθε υποψήφιο από τη ΓΣΕΣ.

Στην τριμελή συμβουλευτική επιτροπή μετέχουν: ένα (1) μέλος ΔΕΠ του οικείου Τμήματος της βαθμίδας του καθηγητή, αναπληρωτή καθηγητή ή επίκουρου καθηγητή, ως επιβλέπων, και άλλα δύο (2) μέλη, τα οποία μπορεί να είναι μέλη ΔΕΠ του ιδίου ή άλλου Τμήματος του ιδίου ή άλλου Πανεπιστημίου της ημεδαπής ή της αλλοδαπής, αποχωρήσαντες λόγω ορίου ηλικίας καθηγητές ΑΕΙ, καθηγητές ΑΣΕΙ ή μέλη ΕΠ των ΤΕΙ και της ΑΣΠΑΙΤΕ ή ερευνητές των βαθμίδων Α', Β', Γ' αναγνωρισμένου ερευνητικού κέντρου του εσωτερικού ή εξωτερικού, οι οποίοι είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος. Τα μέλη της επιτροπής πρέπει να έχουν την ίδια ή συναφή επιστημονική ειδικότητα με αυτή, στην οποία ο υποψήφιος διδάκτορας

εκπονεί τη διατριβή του (Νόμος 3685/2008, άρθρο 9, §2). Με απόφαση της ΓΣΕΣ ορίζεται η γλώσσα συγγραφής της διδακτορικής διατριβής (Νόμος 3685/2008, άρθρο 9, §4γ).

Οι υποψήφιοι διδάκτορες είναι υποχρεωμένοι να συνεργάζονται με τα μέλη της τριμελούς επιτροπής και να υποβάλουν κάθε χρόνο (άρθρο 9, § 3 στ) έκθεση για την πορεία της έρευνάς τους. Οι επιβλέποντες ενημερώνουν τη ΣΕΜΣ για την πορεία αυτή συμπληρώνοντας ειδική κατάσταση, που διανέμεται κάθε χρόνο από τη Γραμματεία Μεταπτυχιακών Σπουδών τού Τμήματος και περιλαμβάνει τους ΜΦ Β΄ Κύκλου της ειδίκευσής τους. Παράλειψη εκ μέρους του υποψηφίου να καταθέσει έκθεση επί ένα χρόνο, χωρίς αιτιολογία, συνεπάγεται τη διαγραφή του από τον Β΄ Κύκλο. Ο υποψήφιος υποχρεούται επίσης να παρακολουθεί το πρόγραμμα ειδικών διαλέξεων ή μεταπτυχιακών σεμιναρίων Β΄ Κύκλου που ορίζει το πρόγραμμα.

Η έκταση της διδακτορικής διατριβής ορίζεται μεταξύ 100.000 - 150.000 λέξεων περιλαμβανομένων των σημειώσεων, όχι όμως πινάκων βιβλιογραφίας, λοιπών πινάκων, σχεδίων και φωτογραφιών, σύμφωνα με τις τυπικές προδιαγραφές που σημειώνονται και για τις ΜΔΕ.

5. Διαδικασία αξιολόγησης της διδακτορικής διατριβής για λήψη διδακτορικού διπλώματος

Μετά την κατάθεση της τελικής μορφής της διδακτορικής διατριβής, η τριμελής επιτροπή υποβάλλει εντός τριμήνου στη ΓΣΕΣ αίτηση συγκρότησης επταμελούς εξεταστικής επιτροπής. Αν η προθεσμία παρέλθει χωρίς αποτέλεσμα, το θέμα συζητείται στη Μεταπτυχιακή Επιτροπή, η οποία μπορεί να ορίσει αντικαταστάτη του επόπτη.

Παράλληλα, η τριμελής εισηγητική επιτροπή, με ευθύνη του επόπτη, υποβάλλει στη Γραμματεία του Τμήματος εισηγητική έκθεση, η οποία διαβιβάζεται στα μέλη της επταμελούς εξεταστικής επιτροπής καθώς και στον υποψήφιο 30 ημέρες πριν από την προφορική δοκιμασία του υποψηφίου.

Για την τελική αξιολόγηση και κρίση της διατριβής του υποψηφίου διδάκτορα, μετά την ολοκλήρωση των υποχρεώσεών του, ορίζεται από τη ΓΣΕΣ επταμελής εξεταστική επιτροπή, στην οποία μετέχουν και τα μέλη της τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής. Τέσσερα (4) τουλάχιστον μέλη της επταμελούς εξεταστικής επιτροπής πρέπει να είναι μέλη ΔΕΠ, εκ των οποίων τουλάχιστον δύο (2) πρέπει να ανήκουν στο οικείο Τμήμα. Τα υπόλοιπα μέλη της επιτροπής μπορεί να είναι μέλη ΔΕΠ Πανεπιστημίων της ημεδαπής ή ομοταγών ιδρυμάτων της αλλοδαπής, αποχωρήσαντες λόγω ορίου ηλικίας καθηγητές ΑΕΙ, καθηγητές ΑΣΕΙ ή μέλη ΕΠ των ΤΕΙ και της ΑΣΠΑΙΤΕ ή ερευνητές των βαθμίδων Α΄, Β΄, Γ΄ αναγνωρισμένου ερευνητικού κέντρου του εσωτερικού ή εξωτερικού, οι οποίοι είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος. Όλα τα μέλη της επταμελούς εξεταστικής επιτροπής πρέπει να έχουν την ίδια ή συναφή επιστημονική ειδικότητα με αυτή, στην οποία ο υποψήφιος διδάκτορας εκπόνησε τη διατριβή του (Νόμος 3685/2008, άρθρο 9, § 4α).

Η προφορική δοκιμασία του υποψηφίου είναι δημόσια και αναγγέλλεται με ανακοινώσεις και προσκλήσεις προς το διδακτικό προσωπικό, τους φοιτητές και τα μέλη της επιστημονικής κοινότητας. Δέον όπως έχει επίσημο και πανηγυρικό χαρακτήρα. Το πρακτικό της επταμελούς επιτροπής θα πρέπει να κατατίθεται στη Γραμματεία του Τμήματος.

Η διαδικασία ολοκληρώνεται με τον επίσημη ορκωμοσία του διδάκτορος ενώπιον της Γενικής Συνέλευσης του Τμήματος και την παραλαβή του Διδακτορικού Διπλώματος.

8. Μεταδιδακτορικό

Το Τμήμα με απόφαση της ΣΕΜΣ στη συνεδρία της 22-5-2003 δέχεται μεταδιδάκτορες ερευνητές για τη διεξαγωγή της έρευνάς τους, εφόσον μέλος ΔΕΠ του Τμήματος αναλαμβάνει με γραπτή διαβεβαίωση την επίβλεψη εκάστου μεταδιδάκτορα ερευνητή μετά από αίτηση του υποψηφίου στην Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών. Ο επόπτης μεταδιδακτορικής έρευνας θα πρέπει να προέρχεται από το ίδιο γνωστικό αντικείμενο με την αιτούμενη προς έρευνα ιστορική περίοδο. Η μεταδιδακτορική αυτή έρευνα μπορεί να διαρκέσει από ένα έως τρία ακαδημαϊκά έτη. Ο μεταδιδάκτορας ερευνητής οφείλει να καταθέτει γραπτή έκθεση της πορείας της έρευνάς του στο τέλος εκάστου ακαδημαϊκού έτους, συνοδευόμενη από σχετική έκθεση του επόπτη καθηγητή. Μετά την ολοκλήρωση της έρευνάς του ο μεταδιδάκτορας ερευνητής καταθέτει στη γραμματεία του ΠΜΣ συνοπτική έκθεση των αποτελεσμάτων της, έκτασης τουλάχιστον 6.000 λέξεων, που θα δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα του ΠΜΣ στο διαδίκτυο. Η πιστοποίηση της ολοκλήρωσης της έρευνας θα γίνεται μετά την υποβολή της τελικής έκθεσης. Οι μεταδιδάκτορες ερευνητές του Τμήματος οφείλουν να αναφέρουν τη συναφή ιδιότητά τους στις δημοσιεύσεις που πραγματοποιούν επί του αντικειμένου της έρευνάς τους.

Εάν η απορρέουσα από τη μεταδιδακτορική έρευνα μελέτη φθάσει σε στάδιο δημοσίευσης θα πρέπει να εγκρίνεται από τριμελή επιτροπή.

9. Μεταβατικές ρυθμίσεις

Ο κανονισμός αυτός ισχύει ως τις 31.08.2016. Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές οι οποίοι φοιτούσαν στο προϋπάρχον Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα του Τμήματος εντάχθηκαν αυτομάτως στο νέο πρόγραμμα. Οι σπουδαστές Β΄ Κύκλου συνεχίζουν υπό την καθοδήγηση των επιτροπών που έχουν ήδη ορισθεί.

Οι φοιτητές Β΄ κύκλου που έχουν εγγραφεί έως και τον Ιούνιο του 2006 έχουν περιθώριο να ολοκληρώσουν τη διατριβή τους και να την καταθέσουν στα μέλη της τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής έως τον Ιούνιο του 2013. Μετά την παρέλευση αυτού του διαστήματος θα επέλθει η διαγραφή τους. Οι φοιτητές Β΄ κύκλου που έχουν εγγραφεί από τον Δεκέμβριο του 2006 έως και τον Ιούνιο του 2008 έχουν περιθώριο να ολοκληρώσουν τη διατριβή τους και να την καταθέσουν στα μέλη της τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής έως τον Ιούνιο του 2014. Μετά την παρέλευση αυτού του διαστήματος θα επέλθει η διαγραφή τους.

***ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
& ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ***

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ
<p>Προϊστορικό Αιγαίο: το θαλάσσιο περιβάλλον. Λ. Καραλή – Γ. Φερεντίνος</p> <p>Prehistoric Aegean: The marine environment. <i>L. Karali – G. Ferentinos</i></p>
<p>Πέρα από το Αιγαίο: η προϊστορική έρευνα στα Ιόνια νησιά και τις γειτονικές περιοχές. <i>Γ.Κουρτέση-Φιλιππάκη</i></p> <p>Beyond the Aegean: the Prehistory of the Ionian Islands and adjacent areas. <i>G. Kourtesi-Philippakis</i></p>
<p>Θρησκεία και λατρευτικές πρακτικές στην προϊστορική Κρήτη και Κύπρο, με έμφαση στην Ύστερη Χαλκοκρατία. <i>Ε. Μαντζουράνη</i></p> <p>Religion and ritual practices in prehistoric Crete and Cyprus, with emphasis on the Late Bronze Age. <i>E. Mantzourani</i></p>
<p>Ταφική αρχαιολογία του Πρώιμου Αιγαίου. <i>Γ. Παπαδάτος</i></p> <p>Mortuary archaeology of the Early Aegean. <i>Y. Papadatos</i></p>
<p>Η ανθρώπινη μορφή στη μικροτεχνία της Εποχής του Χαλκού στην Ηπειρωτική Ελλάδα. <i>Α. Παπαδημητρίου-Γραμμένου</i></p> <p>The human figure in the works of minor art of the Bronze Age in mainland Greece. <i>A. Papadimitriou-Grammenou</i></p>
<p>Βιοτέχνες και εργαστήρια στην Κρήτη της Εποχής του Χαλκού: οργάνωση, τεχνολογία και παραγωγή. <i>Λ. Πλάτων</i></p> <p>Industries and workshops in Bronze Age Crete: structure, technology and production. <i>L. Platon</i></p>

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

Βιοαρχαιολογία: βιοαρχαιολογικά κατάλοιπα σε οικισμούς και σπήλαια.

A. Καραλή

Bioarchaeology: bioarchaeological remains in open air sites and caves.

L. Karali

Προϊστορική και Πρωτοϊστορική Μεσοποταμία.

K. Κοπανιάς

Prehistoric and Protohistoric Mesopotamia.

K. Koranias

Η αρχαιολογία των μεταβάσεων.

N. Παπαδημητρίου

The archaeology of transitions..

N. Paradimitriou

Αναζητώντας την πολιτιστική ταυτότητα. Από την Μέση στην Ύστερη Χαλκοκρατία.

N. Πολυχρονάκου-Σγουρίτσα – A. Χασιακού

Search for cultural identities: from the Middle to the Late Bronze Age.

N. Polychronakou- Sgouritsa – A. Hassiacou

**ΛΙΑΙΑΝ ΚΑΡΑΛΗ ΚΑΙ Γ. ΦΕΡΕΝΤΙΝΟΣ (ομ. καθηγητής Γεωλογίας
Παν/μίου Πατρών)**

Χειμερινό Εξάμηνο / WinterSemester

Θέμα: Προϊστορικό Αιγαίο: το θαλάσσιο περιβάλλον.

Subject: Prehistoric Aegean: The marine environment.

Περίληψη: Για τον αρχαιολόγο είναι πολύ σημαντική η γνώση των βασικών γεωλογικών παραγόντων που επηρεάζουν τη ζωή και τη δράση του ανθρώπου και των ζώντων οργανισμών πάνω στη γη αλλά και μέσα στο νερό. Στο σεμινάριο θα εξετασθούν οι μέθοδοι τηλεπισκόπησης των θαλασσών και οι εφαρμογές τους στην προϊστορική αρχαιολογία. Οι μεταβολές της στάθμης της θάλασσας είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα καθώς κατά τους προϊστορικούς χρόνους έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην μετακίνηση αγαθών και ιδεών, στην ανάπτυξη ή εγκατάλειψη παράκτιων οικισμών.

Summary: For the archaeologist the knowledge of the basic geological factors that influenced the life and the actions of the human being and the living organisms on land and in water is imperative. In this seminar will be examined the methods of detection of the sea paleoenvironment in prehistory. Variations of sea level and its consequences on human movements and on the evolution of coastal sites are a characteristic example for the transportation and exchange of goods and ideas as well as in the growth or abandonment of the coastal settlements during the prehistoric periods.

Ενδεικτικήβιβλιογραφία / Selected Bibliography

Allen, K. M. S., Green, S. W. & Zubrow, E. B. W. *Interpreting space: GIS and archaeology*, London 1990.

Αλματζή, Α. “Γενικά για λιμναίους οικισμούς”, *Επτάκυκλος* 15, 2000, 82-86.

Battarbee, R. W. “The use of Diatom Analysis in Archaeology: A review”, *Journal of Archaeological Science* 15 (1988), 621-644

Bocquet, A., *Archéologie des lacs et des rivières*, Annecy 1984.

Brown, A. G. *Alluvial geoarchaeology*, Cambridge 1997.

Chambers, F. M., *Climate change and human impact on the landscape*, London 1993.

Courty, M. A., Goldberg, P., & Macphail, R. *Soils and micromorphology in archaeology*, Cambridge Manuals in Archaeology, Cambridge 1989.

Dincauze, D. F., *Environmental Archaeology. Principles and Practice*, Cambridge 2000.

- Harrison, S. P. & Digerfeldt, “G. European lakes as palaeohydrological and palaeoclimatic indicators”, *Quaternary Science Reviews* 12, 1993, 233-248.
- Hassan, F., “Geoarchaeology: the geologist and archaeology”, *American Antiquity* 44 1979, 207-270.
- Higgins, M. D. & Higgins, R. *A geological companion to Greece and the Aegean*, Ithaca, NY, 1996.
- Jones, R. E., Isserlin, B. S. J., Karastathis, V., Papamarinopoulos, S. P., Syrides, G. E., κ. ά., “Exploration of the Canal of Xerxes, Northern Greece: the role of Geophysical and other techniques”, *Archaeological Prospection* 7, 2000, 147-170.
- Καραλή, Λ. *Περιβαλλοντική Αρχαιολογία*, Αθήνα 2005.
- Καραλή, Λ., Μυλωνά Δ. κ. ά. “Το θαλάσσιο περιβάλλον” στο Ευθυμίουπουλος, Η. & Μοδινός, Μ. (επιμ.), Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών (ΔΙΠΕ), Αθήνα 2000.
- Καραλή, Λ., Φερεντίνος, Γ. (επιμ.). *Τετράδια Γεωαρχαιολογίας*. Συλλογικό έργο, εκδ. Ολκός, Αθήνα 2015.
- Karastathis, V. K., Papamarinopoulos, S., & Jones, R. E., “2-D velocity structure of the buried ancient canal of Xerxes; an application of seismic methods in archaeology”, *Journal of Applied Geophysics* 47, 2001, 29-43.
- Kraft, J. C. κ. ά., “Palaeogeographic reconstructions of coastal Aegean archaeological sites”, *Science* 195, 1977, 941-947.
- Kraft, J., Rapp, G., Gifford, J. & Aschenbrenner S., “Coastal Change and Archaeological Settings in Elis”, *Hesperia* 74, 2005, 1-39.
- Raikes, R. L. *Water, weather and prehistory*, 2nd edition, N. Jersey 1984.

ΓΕΩΡΓΙΑΚΟΥΡΤΕΣΗ-ΦΙΛΙΠΠΑΚΗ

Χειμερινό εξάμηνο / Winter Semester

Θέμα : Πέρα από το Αιγαίο: η προϊστορική έρευνα στα Ιόνια νησιά και τις γειτονικές περιοχές.

Subject: Beyond the Aegean: the Prehistory of the Ionian Islands and adjacent areas.

Περίληψη: Στόχος του σεμιναρίου είναι η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της προϊστορικής έρευνας που διεξάγεται στα Ιόνια νησιά από τις αρχές του 19ου αι., όταν οι πρώτοι δυτικοευρωπαίοι ερευνητές έψαχναν εκεί την ομηρική Ιθάκη, έως τις μέρες μας σε ένα διευρυμένο γεωγραφικό πλαίσιο που περιλαμβάνει την Αλβανία, τις δαλματικές ακτές και την Ιταλία. Εξαιρούνται τα χαρακτηριστικά των προϊστορικών πολιτισμών που αναπτύχθηκαν στο συγκεκριμένο νησιώτικο περιβάλλον από την εμφάνιση των πρώτων κατοίκων κατά την Παλαιολιθική εποχή έως και το τέλος της

Νεολιθικής υπογραμμίζοντας τις ιδιαιτερότητές τους και θεμελιώνοντας τις διαφορές τους σε σχέση με τη Προϊστορία του Αιγαίου.

Summary: The aim of the seminar is to present the results of prehistoric research carried out in the Ionian Islands since the beginnings of the 19th century, when the first western European researchers arrived there looking for the Homeric Ithaca, to the present day in a broader geographical context including Albania, Dalmatian coast and Italy. We highlight the trends of this insular environment and those of the prehistoric cultures which have been developed since the appearance of the first settlers during the Paleolithic to the end of the Neolithic stressing its particularities and discussing its differences with respect to the Aegean Prehistory.

Ενδεικτικήβιβλιογραφία / Selected Bibliography

Cherry J. F. “The First Colonization of the Mediterranean Islands: a Review of recent Research”, *Journal of Mediterranean Archaeology* 3, 1990, 145-221.

Forenbaheer, S. *A Connecting Sea: Maritime Interaction in Adriatic Prehistory*, BAR S 2037, Oxford 2009.

Gaffney, V. L. & Kirigin B. *The Adriatic Islands Project: Volume 3. The Archaeological Heritage of Vis, Biševo, Svetac, Palagruža and Šolta*, BAR S 1492, Oxford 2006.

Galanidou N. & C. Perlès. *The Greek Mesolithic. Problems and perspectives*. Athens British School at Athens, 2004.

Κουρτέση-Φιλιππάκη, Γ. (επιμ.). Η Παλαιολιθική εποχή στην Ελλάδα, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τ. 58, 1996, 58-61.

Kourtessi-Philippakis, G. “The Lower and Middle Palaeolithic in the Ionian Islands: New finds, στο G. N. Bailey et al. (επιμ.), *The Palaeolithic Archaeology of Greece and adjacent areas*. Proceedings of the ICOPAG Conference, Ioannina, Sept. 1994, Athens, British School at Athens, 1999, 282-287.

Κουρτέση-Φιλιππάκη, Γ. “Τα λίθινα πελεκημένα εργαλεία σύνολα: Ένας νέος δρόμος για την προϊστορική έρευνα στα Ιόνια νησιά”, στο Αρβανίτου-Μεταλληνού, Γ. (επιμ.), *Η προϊστορική Κέρκυρα και ο ευρύτερος περίγυρός της: Προβλήματα-Προοπτικές*. Πρακτικά ημερίδας αφιερωμένης στον Α. Σορδίνα, Κέρκυρα 17 Δεκ. 2004, Κέρκυρα 2007, 67-77.

Kourtessi-Philippakis, G. “Les îles ioniennes au Paléolithique: Peuplement et territoires en Grèce insulaire”, στο Kourtessi-Philippakis, G., & Treuil, R. (επιμ.), *Archéologie du territoire, de l’Égée au Sahara*, Paris 2011, 59-71.

Κουρτέση-Φιλιππάκη, Γ. “Λίθινες πρώτες ύλες και προϊστορική κατοίκηση στη Θάσο: Μια νησιώτικη προσέγγιση”, στο Παπαδόπουλος, Σ. & Μαλαμίδου, Δ. (επιμ.), *Δέκα χρόνια ανασκαφικής έρευνας στον προϊστορικό οικισμό Λιμεναρίων Θάσου*. Πρακτικά Ημερίδας, Θάσος 11 Ιουλ. 2003. Θεσσαλονίκη 2012, 171-186.

Kourtessi-Philippakis, G. *La préhistoire du sud-est européen : traditions et innovations*. Paris 2008.

- Μεταλληνού, Γ., Κουρτέση-Φιλιππάκη, Γ. & Guilaine, J. “Οι νέες ανασκαφικές έρευνες στο Σιδάρι Κέρκυρας: Στόχοι και προοπτικές”, *Πρακτικά του Η΄ Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου, Κύθηρα, 21-25 Μαΐου 2006*, Αθήνα, Εταιρεία Κυθηραϊκών Μελετών Ι, 2009, 235-246.
- Mussi, M. *Earliest Italy: An Overview of the Italian Paleolithic and Mesolithic* (Interdisciplinary Contributions to Archaeology), New York 2002.
- Patton, M., *Islands in Time: Island Sociogeography and Mediterranean Prehistory*, Routledge 1996.
- Robb, J., *The Early Mediterranean Village: Agency, Material Culture, and Social Change in Neolithic Italy* (Cambridge Studies in Archaeology), Cambridge 2014.
- Sordinas, A., “Investigations of the prehistory of Corfu during 1964-65”, *Balkan Studies* 10, 1969, 393-424.
- Wijngaarden, G.J.M. van & Sotiriou, A. (επιμ.). *Archaeology in the southern Ionian Islands, Greece. Proceedings of a workshop held at the Netherlands Institute at Athens, 30 Oct. 2009, Pharos XIX.1*, 2013.

ΕΛΕΝΗΜΑΝΤΖΟΥΠΑΝΗ

Χειμερινό εξάμηνο / Winter Semester

Θέμα: Θρησκεία και λατρευτικές πρακτικές στην προϊστορική Κρήτη και Κύπρο, με έμφαση στην Ύστερη Χαλκοκρατία.

Subject: Religion and ritual practices in prehistoric Crete and Cyprus, with emphasis on the Late Bronze Age.

Περίληψη: Στόχος του σεμιναρίου αυτού είναι η διερεύνηση των θρησκευτικών αντιλήψεων και λατρευτικών πρακτικών των κοινωνιών της προϊστορικής Κρήτης και Κύπρου, ιδιαίτερα κατά την Ύστερη Εποχή του Χαλκού. Το θέμα προσεγγίζεται σε δύο επίπεδα. Πρώτον, εξετάζονται τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα θέσεων, οι οποίες παραδοσιακά θεωρούνται ιεροί χώροι επί τη βάση της δομής και της σκευής τους. Στη δομή εγγράφονται στοιχεία όπως η οργάνωση του χώρου και η παρουσία σταθερών κατασκευών με ιερό χαρακτήρα, ενώ στην σκευή περιλαμβάνονται κινητά ευρήματα με εξειδικευμένη χρήση, όπως πήλινα και λίθινα αγγεία, ειδώλια κατασκευασμένα από διάφορα υλικά και άλλα. Σε δεύτερο επίπεδο μελετώνται οι σχετικές παραστάσεις στην εικονογραφία και οι ποικίλες ερμηνείες που έχουν εκφραστεί αναφορικά με το περιεχόμενό τους. Στον όρο εικονογραφία συμπεριλαμβάνονται κυρίως οι απεικονίσεις στη μεγάλη ζωγραφική, τη σφραγιδογλυφία, τα πήλινα ομοιώματα και/ή παραστάσεις σε άλλα μέσα. Σε αυτό το ευρύτερο πλαίσιο θα συζητηθούν μία σειρά προβλημάτων, όπως η ταύτιση των επίσημων και ανεπίσημων χώρων λατρείας, οι ιδιότητες της θεότητας ή των θεοτήτων, ο χαρακτήρας των τελετουργιών και η ενδεχόμενη σύνδεση της θρησκείας με τις ομάδες άσκησης εξουσίας.

Summary: This seminar aims at the research of religious beliefs and ritual practices of the societies of prehistoric Crete and Cyprus, particularly during the Late Bronze Age. The subject is approached at two levels. First, the architectural remains of sites, traditionally considered as sacred places, on the basis of their design and equipment, are examined. The term design includes issues like the organization of space and the presence of structures with religious character, while equipment refers to objects of specialized use, as for instance clay and stone vessels, figurines made of different materials and other. At a second level, the relevant iconographic representations and the various interpretations suggested regarding their meaning, will be studied. The term iconography includes mainly representations on fresco paintings, seal engraving, the clay models and/or representations in other means.

Within this larger context a series of problems will be discussed: the identification of formal and informal areas of worship, the status of deity or deities, the character of the ceremonies and the possible association of religion with groups exercising power.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

CMS (Corpus der minoischen und mykenischen Siegel), επιμ. Matz, F. & Biesantz, H., Berlin 1964-2000, Mainz 2002-.

Betancourt, P., *Introduction to Aegean Art*, Philadelphia 2007.

Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη, Ν., *Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου*, Αθήνα 2005.

Gesell, G. C., *Town, Palace and House Cult in Minoan Crete*, SIMA 67, Gothenburg 1985.

Hitchcock, L., *Minoan Architecture: A Contextual Analysis*, SIMA 155, Jonsered 2000.

Hägg, R. (επιμ.), *The Function of "Minoan Villa"*, Stockholm 1997.

Hägg, R. & Marinatos, N. (επιμ.), *The Function of the Minoan Palaces*, Stockholm 1987.

Immerwahr, S. A., *Aegean Painting in the Bronze Age*, Philadelphia 1989.

Koehl, R., *Aegean Bronze Age Rhyta*, Philadelphia 2006.

Μαντζουράνη, Ε., *Η Αρχαιολογία της Προϊστορικής Κύπρου*, Αθήνα 2001.

Μαντζουράνη, Ε., *Προϊστορική Κρήτη - Τοπογραφία και Αρχιτεκτονική*, Αθήνα 2002.

Marinatos, N., *Minoan Religion: Ritual, Image and Symbol*, Columbia, South Carolina 1993.

Nilsson, M., *Minoan-Mycenaean Religion and its Survival in the Greek Religion*, Lund 1968 (2^η εκδ.).

Pararas, Y., *Immovable Offertory Installations in Late Bronze Age Cyprus*, SIMA Pocket-book 174, Säverlanden 2008.

Preziosi, D. - Hitchcock, L., *Aegean Art and Architecture*, Oxford 1999.

Rutkowski, B., *The Cult Places of the Aegean*, New Haven and London 1986.

Webb, J. M., *Ritual Architecture, Iconography and Practice in Cypriot Bronze Age*, SIMA Pocket-book 75, Jonsered 1999.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΑΤΟΣ

Χειμερινό εξάμηνο / Winter Semester

Θέμα: Ταφική αρχαιολογία του Πρώιμου Αιγαίου.

Subject: Mortuary archaeology of the Early Aegean.

Περίληψη: Παρουσιάζονται τα αρχαιολογικά δεδομένα από τα νεκροταφεία της Πρώιμης και Μέσης Εποχής του Χαλκού στο Αιγαίο: ταφική αρχιτεκτονική, χωρική οργάνωση των νεκροταφείων, ταφικά έθιμα και τελετές, κτερίσματα και τελετουργικός εξοπλισμός. Εξετάζονται κριτικά τα θεωρητικά σχήματα και οι τρόποι προσέγγισης που έχουν κατά καιρούς χρησιμοποιηθεί για την ερμηνεία αυτών των δεδομένων. Αναλύονται οι δυνατότητες αλλά και οι περιορισμοί που υπάρχουν στη χρήση των ταφικών δεδομένων για την ανασύνθεση των αντιλήψεων, της δημογραφίας και της οργάνωσης των κοινωνιών στο Αιγαίο της 3^{ης} και των αρχών της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ.

Summary: The course deals with the archaeological record from the cemeteries of the Early and Middle Bronze Age Aegean: tomb architecture, spatial organization of cemeteries, mortuary practices, burial offerings, funerary rituals and ritual equipment. We critically examine theoretical schemes and methods of approach that have been implemented for the interpretation of the relevant evidence. We also discuss the potential and limitations in the use of mortuary data to reconstruct mortuary beliefs, demography and social organization of the Aegean communities in the 3rd and early 2nd millennium B.C.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

Bloch, M. & Perry, J., *Death and the regeneration of life*, Cambridge 1982.
Ιδιαίτερα σελ. 1-45.

Branigan, K., *Dancing with Death: Life and Death in Southern Crete, c. 3000-2000 BC*, Amsterdam 1993.

Branigan, K. (επιμ.), *Cemetery and Society in the Bronze Age*, Sheffield 1998.

Broodbank, C., *An Island Archaeology of the Early Cyclades*, Cambridge 2000.
Ιδιαίτερα σελ. 247-275 και 299-319.

Cavanagh, W. & Mee, C., *A Private Place: Death in Prehistoric Greece*, SIMA 125, Jonsered 1998.

- Chapman, R. & Randsborg, K., "Approaches to the archaeology of death", στο R. Chapman, R. Kinnes & K. Randsborg (επιμ.), *The archaeology of death*, Cambridge 1981, 71-81.
- Danforth, L. *Death ritual in rural Greece*, Princeton 1982.
- Doumas, C. *Early Bronze Age burial habits in the Cyclades*, SIMA 48, Göteborg 1977.
- Laffineur, R. (επιμ.). *Thanatos: Les coutumes funéraires en Égée à l'Age du Bronze*, *Aegaeum* 1, Liège 1987.
- Laneri, N. (επιμ.). *Performing Death: Social Analyses of Funerary Traditions in the Ancient Near East and Mediterranean*, Oriental Institute Seminars 3, Chicago 2007.
- Metcalf, P. & Huntington, R. *Celebrations of Death: the anthropology of mortuary ritual*, Cambridge 1991.
- Morris, I. *Ταφικά τελετουργικά έθιμα και κοινωνική δομή στην Κλασική Αρχαιότητα*. Μτφρ. Κάτια Μαντέλη, Ηράκλειο 1997. Ιδιαίτερα σελ. 1-39 και 253-267.
- Parker Pearson, M. *The Archaeology of Death and Burial*, Stroud 1999.
- Pullen, D.J., "Mortuary practices in Early Bronze Greece: Identifying patterns of prehistoric behavior", *AJA* 90, 1986, 178.
- Σακελλαράκης, Γ. & Σακελλαράκη, Ε., *ΑΡΧΑΝΕΣ. Μια νέα ματιά στη Μινωική Κρήτη*, Αθήνα 1997. Ιδιαίτερα σελ. 238-267.
- Soles, J.F., *The Prepalatial Cemeteries at Mochlos and Gournia and the House Tombs of Bronze Age Crete*. *Hesperia* suppl. 24, Princeton 1992.
- Weiberg, E., *Thinking the Bronze Age: Life and Death in Early Helladic Greece*. Boreas, Uppsala Studies in Ancient Mediterranean and Near Eastern Civilizations 29, Uppsala 2007. Ιδιαίτερα οι σελ. 187-388.

ANNA ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ- ΓΡΑΜΜΕΝΟΥ

Χειμερινό εξάμηνο / Winter Semester

Θέμα: Η ανθρώπινη μορφή στη μικροτεχνία της Εποχής του Χαλκού στην Ηπειρωτική Ελλάδα.

Subject: The human figure in the works of minor art of the Bronze Age in mainland Greece.

Περίληψη: Σκοπός του σεμιναρίου είναι η μελέτη και η ανάλυση του τρόπου με τον οποίο η ανθρώπινη μορφή παρουσιάζεται στα έργα της μικροτεχνίας, συγκεκριμένα στην ελεφαντουργία, κοσμηματοποιία, σφραγιδογλυφία, υαλόμαζα κλπ. Εξετάζεται ο τρόπος της απεικόνισης σε συνδυασμό με το εκάστοτε υλικό, ο συσχετισμός με τον τρόπο απεικόνισης σε άλλες μορφές τέχνης και κυρίως η

απόπειρα ερμηνείας του χαρακτήρα της ανθρώπινης μορφής (π.χ. θρησκευτικός, κοσμικός). Χρονικό πλαίσιο αποτελεί η Εποχή του Χαλκού και γεωγραφικό η ηπειρωτική Ελλάδα.

Summary: The aim of the seminar is the study and analysis of the way in which the human figure is represented in the works of minor art, specifically in ivory, jewellery, seals, glass-paste etc. Several aspects are assessed: the way of representation in the different materials, also in other categories of art and mainly the endeavour of interpreting the character of the human figure (e.g. religious, secular). The chronological frame is the Bronze Age and the geographical one is mainland Greece.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

- Βαρβαρρήγος, Α. *Το οδοντόφρακτον Μυκηναϊκόν κράνος*, Αθήναι 1981.
- Barnett, R.D., *Ancient Ivories in the Middle East and adjacent countries*, Jerusalem 1982.
- CMS : *Corpus der minoischen und mykenischen Siegel*, Berlin 1964-2000, Mainz 2002- .
- Fitton, J.L. (επιμ.), *Ivory in Greece and the Eastern Mediterranean from the Bronze Age to the Hellenistic period*, British Museum Occasional Paper 85, London 1992.
- Foster, P.K., *Aegean Faience of the Bronze Age*, New Haven and London 1979.
- Krzyszowska, O., *The Bone Industries of the Aegean Bronze Age: A Technological Study*, Bristol 1981 (αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή).
- Krzyszowska, O., *Ivory in the Aegean Bronze Age: Elephant Tusk or Hippopotamus Ivory?*, BSA 1988, 209-233.
- Krzyszowska, O., *Ivory and related materials, An illustrated guide*, London 1990.
- Krzyszowska, O., *Aegean Seals. An Introduction*, BICS Supplement 85, London 2005.
- Poursat, J.-Cl., *Catalogue des Ivoires Mycéniens du Musée National d' Athènes*, Paris 1977.
- Poursat, J.-Cl., *Les Ivoires Mycéniens*, Paris 1977.
- Σακελλαράκης, Γ., *Το ελεφαντόδοντο και η κατεργασία του στα Μυκηναϊκά χρόνια*, Αθήνα 1979.
- Younger, J. G., *The iconography of the Late Minoan-Mycenaean sealstones and finger-rings*, Bristol 1988.

Ν.ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ(Επιμελητής Αρχαιοτήτων, Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης)

Εαρινόεξάμηνο / SpringSemester

Θέμα: Η αρχαιολογία των μεταβάσεων.

Subject: The archaeology of transitions.

Περίληψη: Οι ‘μεταβατικές’ περίοδοι αποτελούν ένα από τα ελκυστικότερα πεδία μελέτης για τους αρχαιολόγους. Αυτό συμβαίνει για δύο, κυρίως, λόγους:

α) διότι αλλάζει ο χαρακτήρας των υλικών καταλοίπων, καθιστώντας διακριτές μεταβολές στην τεχνολογία, την οικονομία, την οργάνωση ή την ιδεολογία μιας κοινωνίας,

β) διότι απαιτούν θεωρητικό προβληματισμό ως προς τα αίτια της μεταβολής (εξωγενή ή/και ενδογενή) και συχνά νέες μεθόδους ανάλυσης, που να μπορούν να προσεγγίζουν ποιοτικώς μεταβαλλόμενα αρχαιολογικά δεδομένα (π.χ. κατά το πέρασμα από θηρευτικές σε αγροτικές κοινωνίες).

Οι αρχαιολογικές ‘μεταβάσεις’ εκτείνονται συνήθως σε πολύ μεγάλα χρονικά διαστήματα (συχνά αιώνων). Γι’ αυτό και για να τις κατανοήσουμε δεν αρκεί η εμπειρική γνώση της μικρής χρονικής κλίμακας, αλλά απαιτείται εξοικείωση με την έννοια της *μακράς ιστορικής διάρκειας* (αυτό που ο F. Braudel αποκαλεί *longue durée*) και των παραγόντων που την επηρεάζουν.

Οι παράγοντες αυτοί δεν περιλαμβάνουν πράξεις ατόμων ή μικρών κοινωνικών ομάδων. Η *μακρά ιστορική διάρκεια* εξαρτάται από μεγάλες – αν και κατά κανόνα αργές – αλλαγές στο περιβάλλον (κλίμα, γεωμορφολογία), την τεχνολογία (υλικά ή μέθοδοι κατεργασίας), την οικονομία (τρόποι αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον) και την κοινωνία (μορφές οργάνωσης), συνήθως δε από ένα συνδυασμό των παραπάνω. Το πώς αποτυπώνονται οι αλλαγές αυτές στα υλικά κατάλοιπα και το πώς συνδέονται μεταξύ τους αποτελεί ένα δύσκολο αλλά συναρπαστικό παζλ.

Στην αιγαιακή αρχαιολογία, παρατηρούνται δύο πολύ μεγάλης κλίμακας ‘μεταβάσεις’:

α) από την Παλαιολιθική εποχή των κυνηγών-τροφοσυλλεκτών στη Νεολιθική της αγροτικής οικονομίας.

β) από την Νεολιθική εποχή στην Εποχή του Χαλκού και της τεχνολογίας των μετάλλων.

Υπάρχουν, επίσης, τρεις μικρότερης διάρκειας ‘μεταβάσεις’, που, αν και είχαν διαφορετική μορφή, άσκησαν εξίσου μεγάλη επίδραση στις κοινωνίες της εποχής:

γ) από την Πρώιμη στη Μέση Εποχή του Χαλκού

δ) από τη Μέση στην Ύστερη Εποχή του Χαλκού

ε) από την Εποχή του Χαλκού στην Εποχή του Σιδήρου.

Στο σεμινάριο αυτό θα διερευνήσουμε το χαρακτήρα και τις παραμέτρους κάθε μιας από τις παραπάνω ‘μεταβάσεις’, θα γνωρίσουμε τις αναλυτικές και ερμηνευτικές μεθόδους που χρησιμοποιούνται για την μελέτη τους, και θα εξετάσουμε πώς από το συνδυασμό των αρχαιολογικών δεδομένων μπορούμε να οδηγηθούμε σε μεθοδολογικά ορθά συμπεράσματα.

Summary: Archaeologists are fascinated by the ‘transitional’ periods of human history. This is so for two main reasons:

- a) because in such periods the material record changes, making visible transformations in the technology, economy, structure or ideology of a society;
- b) because such changes require both a rigid theoretical framework in order to be explained and advanced methods of analysis in order to classify and manage very diverse archaeological data (e.g. at the transition from hunter-gatherer to agricultural societies).

Chronologically speaking, archaeological ‘transitions’ are never brief; usually, they spread over long periods, sometimes encompassing centuries. Therefore, they cannot be perceived through an empirical knowledge of the small-scale; rather than that, they require familiarization with long-term history (what F. Braudel calls *la longue durée*) and the systemic forces that affect it.

Such forces do not include the actions of individuals or small social groups. The *longue durée* depends on large scale changes in the environment (climate, geomorphology), technology (new materials and working methods), economy (modes of interaction with natural resources) and social organization (structure and ideology). In fact, in most ‘transitions’ a variety of transformations take place. What kind of marks such changes leave on the material record, and how we can combine and interpret them, are fascinating questions that transcend the limits of archaeology and touch upon fundamental notions of sociology, history and epistemology.

In Aegean prehistory, we can identify two ‘transitions’ of vast scale:

- a) from the Palaeolithic era of hunting and gathering to the Neolithic era of farming economies;
- b) from the Neolithic era of stone industries to the Bronze Age of metal technology. and three smaller-scale ‘transitions’, which, although varied in character, had major impact on local societies:
- c) from the Early to the Middle Bronze Age
- d) from the Middle to the Late Bronze Age
- f) from the Bronze Age to the Iron Age.

In this seminar, we will explore the character and conditions of these ‘transitions’, familiarize with the scientific, analytical and interpretative methods used for their study, and examine how we can proceed from the systematization of archaeological data to methodologically sound reconstructions.

Ενδεικτικήβιβλιογραφία / Selected bibliography

Bourriau, J. & Phillips J. (επιμ.). *Invention and Innovation. The Social Context of Technological Change 2. Egypt, the Aegean and the Near East 1650-1150 BC*, Oxford 2004.

Broodbank, C. *The Making of the Middle Sea. A History of the Mediterranean from the Beginning to the Emergence of the Classical World*, London 2013 (chapters 5-9).

Cauvin, J. *Γέννηση των θεοτήτων, γέννηση της γεωργίας. Η επανάσταση των συμβόλων στη Νεολιθική Εποχή* (μτφρ. Σ. Πρεβέ), Ρέθυμνο 2011.

Cullen, T. (επιμ.). *Aegean Prehistory. A Review*, Boston 2001.

- Davis, J., Broodbank, C., Pullen, D. J., Brogan, T. M., Kouka, O., Wiener, M. H., Rutter, J.B. 2013. "Minding the gap: forum", *American Journal of Archaeology* 117, 527-597.
- Deger-Jalkotzy, S. & Lemos, I. (επιμ.) 2006. *Ancient Greece: from the Mycenaean Palaces to the Age of Homer*, Edinburgh.
- Donald, M. *Origins of the Modern Mind. Three States in the Evolution of Culture and Cognition*, Harvard 1991 (chapter 8).
- Forsén, J. *The Twilight of Early Helladics. A Study on the Disturbances in East-Central and Southern Greece towards the End of the Early Bronze Age* (SIMA-PB 116), Jonsered 1992.
- Havelock, E. A. *The Literate Revolution in Greece and its Cultural Consequences*. Princeton 1982.
- Hodder, I. *The Domestication of Europe. Structure and Contingency in Neolithic Societies*. Oxford 1990.
- Perlès, C. *The Early Neolithic in Greece*. Cambridge 2001.
- Price, T. D. & Gebauer, A. B. (επιμ.). *Last Hunters – First Farmers. New Perspective on the Prehistoric Transition to Agriculture*. Santa Fe 1995 (chapters 1-3, 9, 10).
- Shea, J. J. and Lieberman, D. E. (επιμ.). *Transitions in Prehistory: Essays in Honor of Ofer Bar-Yosef*, Oxford 2009 (chapters 16, 18-22).
- Shelmerdine, C.W. (επιμ.). *The Cambridge Companion to the Aegean Bronze Age*. Cambridge 2008.
- Voutsaki S. 2010. "From the kinship economy to the palatial economy: the Argolid in the second millennium BC", στο D. Pullen (επιμ.) *Political Economies in the Aegean Bronze Age*, 86-111. Oxford.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΛΑΤΩΝ

Χειμερινό εξάμηνο / Winter Semester

Θέμα: Βιοτέχνες και εργαστήρια στην Κρήτη της Εποχής του Χαλκού: οργάνωση, τεχνολογία και παραγωγή.

Subject: Industries and workshops in Bronze Age Crete: structure, technology and production.

Περίληψη: Σκοπός τους σεμιναρίου είναι να προσεγγίσει το ζήτημα της οργάνωσης και λειτουργίας των μινωικών εργαστηρίων και βιοτεχνιών. Έμφαση δίνεται στην αναγνώριση των χώρων εργασίας, τον τεχνολογικό τους εξοπλισμό, τις χρησιμοποιούμενες τεχνικές και την κοινωνικο-οικονομική σημασία της παραγωγής τους. Τέλος, επιδιώκεται η ανασύνθεση της παραγωγικής διαδικασίας συγκεκριμένων

κατηγοριών προϊόντων, με εγνωσμένη οικονομική ή/και κοινωνική σημασία στην Κρήτη της Εποχής του Χαλκού.

Summary: The aim of the seminar is to approach the matter of the structure and function of the Minoan working places and industries. The emphasis is given to the identification of the workshops, their equipment, the used techniques and the socio-economic significance of their production. Finally, a reconstruction of the production procedure for specific kinds of products having a known economic or/and social importance in the Bronze Age Crete is attempted.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

Betancourt, Ph. P., Brogan, Th., Apostolakou, V.&Koh, A.,“The organization of Minoan manufacturing”, *ΚρητικάΧρονικά*34, 2014, 89-96.

Betancourt, Ph. P.,*The Chrysokamino Metallurgy Workshop and its Territory*, Princeton 2006.

Branigan, K.,“Craft Specialization in Minoan Crete”, στοO. Krzyszkowska & L. Nixon (επιμ.), *Minoan Society, Proceedings of the Cambridge Colloquium 1981*, Bristol1983,23-32.

Catling, H. W. & Catling, E.,“The Bronzes and Metalworking Equipment”, στοM. R. Popham, *The Minoan Unexplored Mansion at Knossos*, London 1984, 203-222.

Δαβάρας, Κ. Μινωική κεραμεική κάμινος εις Στύλον Χανίων, *ΑΕ*112, 1973, 75-80.

Δαβάρας, Κ. “Μινωικά μελισσοουργικά σκεύη”, στο *Φίλια έπη εις Γεώργιον Μυλωνάν δια τα 60 έτη του ανασκαφικού του έργου*, Γ΄, Αθήνα 1989, 1-7.

Effenterre Van, M.,“Réflexion sur l’organisation des atelier dans la civilization créto-mycénienne”, στο O. Krzyszkowska & L. Nixon (επιμ.), *Minoan Society*, Bristol 1983, 69-74.

Evely, D.,“The Potters’ Wheel in Minoan Crete”, *BSA* 83, 1988, 83-126.

Evely, D.,“Minoan Craftsmen: Problems of Recognition and Definition”, στο E.B. French & K. A. Wardle (επιμ.), *Problems in Greek Prehistory*, Bristol 1988, 397-415.

Evely, D.,*Minoan Crafts: Tools and Techniques I* (SIMA 92.I), Göteborg 1993.

Kopaka,K. & Platon,L.Ληνοίμινωικοί, *BCH* 117 (1993), 35-101.

Platon, L.,“Atelier palatiaux minoens: une nouvelle image”, *BCH* 117,1993, 103-122.

Poursat, J-Cl. *Artisan minoens: les maisons-ateliers du Quartier Mu* (Études Crétoises 32. Fouilles executées à Malia. Le Quartier Mu III), Paris 1996.

Warren, P.A.,“Stone Vase Maker’s Woprkshop in the Palace at Knossos”, *BSA* 62,1967, 195-202.

Warren, P.,“Aromatic Questions”, *ΚρητικάΧρονικά*34, 2014, 13-39.

ΝΑΓΙΑ ΠΟΛΥΧΡΟΝΑΚΟΥ-ΣΓΟΥΡΙΤΣΑ – ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΧΑΣΙΑΚΟΥ

Εαρινό εξάμηνο / Spring Semester

Θέμα: Αναζητώντας την πολιτιστική ταυτότητα. Από την Μέση στην Ύστερη Χαλκοκρατία.

Subject: In search for cultural identities: from the Middle to the Late Bronze Age.

Περίληψη: Ο προσδιορισμός της πολιτιστικής ταυτότητας στις μεταβατικές περιόδους είναι, κατά κανόνα, δύσκολος. Ειδικότερα, κατά το τέλος της Μέσης Χαλκοκρατίας και την αρχή της Ύστερης η αλλαγή που επιτελείται σε όλες τις συνιστώσες της κοινωνίας, του πολιτικοοικονομικού συστήματος, της τέχνης και της τεχνολογίας, είναι καταλυτική. Τότε αναδύεται μέσα από μακρά και συνδυαστική διεργασία δυνάμεων ο Μυκηναϊκός πολιτισμός.

Κατά τη διάρκεια του σεμιναρίου, από τη διερεύνηση των αρχαιολογικών δεδομένων αναμένεται να προκύψουν στοιχεία, που θα βοηθήσουν στην ανίχνευση της δημιουργίας, της εξέλιξης και της πορείας του ισχυρού αυτού πολιτισμού, που εγκαθιδρύεται στην ηπειρωτική Ελλάδα και εξαπλώνεται στη συνέχεια σε όλο το Αιγαίο.

Summary: The character of cultural identity in transitional periods is, as a rule, difficult to be determined. More specifically, as far as the end of the Middle and the beginning of the Late Bronze Age is concerned, the change occurred in the society, the political and economical system as well as in art and technology is catalytic. The Mycenaean civilization emerges through a long and complex process and a combination of different dynamics.

The examination of the archaeological data aims at the detection of evidence concerning the creation and evolution of this powerful civilization that, after it has been established on mainland Greece, expands throughout the Aegean.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

Boyd, M., *Middle Helladic and Early Mycenaean Mortuary Practices in the Southern and Western Peloponnese*, BAR-IS 1009, Oxford 2002.

Cavanagh, W. & Mee, Chr., *A Private Place: Death in Prehistoric Greece*, Jonsered 1998.

Cline, E. (επιμ.). *The Oxford Handbook of the Bronze Age Aegean*, Oxford 2010.

Felten, Fl., Gaus, W. & Smetana, R. (επιμ.), *Middle Helladic Pottery and Synchronisms, Proceedings of the International Workshop held at Salzburg, Oct.31st- Nov.2nd, 2004*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien 2007.

- Gates, C., "Rethinking the Building History of Grave Circle A at Mycenae", *AJA* 89, 1985, 265-267.
- Graziadio, G., "The Chronology of the Graves of Circle B: A new hypothesis", *AJA* 92, 1988, 343-372.
- Graziadio, G., "The Process of social stratification at Mycenae in the Shaft Grave Period: A comparative examination of the evidence", *AJA* 95, 1991, 403-444.
- Kilian-Dirlmeier, I., "Reiche Gräber der mittelhelladischen Zeit", στο Laffineur, R. & Niemeier, W.-D. (επιμ.), *Politeia, Society and State in the Aegean Bronze Age, Proceedings of the 5th International Aegean Conference / 5e Rencontre égéenne internationale, University of Heidelberg, Archäologisches Institut, 10-13 April 1994*, Vol.I, Université de Liège, Histoire de l'art et archéologie de la Grèce antique; University of Texas at Austin, Program in Aegean Scripts and Prehistory, *Aegaeum* 12, Liège 1995, 49-53.
- Κορρές, Γ. Ο τύμβος της Βοϊδοκουλιάς και η γένεσις του τύπου του θολωτού τάφου της Ηπειρωτικής Ελλάδος, *Αρχαιολογικά Διατριβαί επί θεμάτων της Εποχής του Χαλκού*, Αθηνά 21, Αθήναι 1979-1984.
- Laffineur, R. (επιμ.), *Transition. Le monde égéen du Bronze moyen au Bronze récent, Actes de la deuxième Rencontre égéenne internationale de l'Université de Liège, 18-20 Avril 1988*, Université de Liège, Histoire de l'art et archéologie de la Grèce antique, *Aegaeum* 3, Liège 1989.
- Μυλωνάς, Γ.Ε., *Ο Ταφικός Κύκλος Β των Μυκηνών*, Αθήναι 1973.
- Nordquist, G., *A Middle Helladic Village. Asine in the Argolid*, Uppsala 1987.
- Papadimitriou, N., *Built Chamber Tombs of Middle and Late Bronze Age Date in Mainland Greece and the Islands*, BAR-IS 925, Oxford 2001.
- Philippa-Touchais, A., Touchais, G., Voutsaki, S. & Wright, J. (επιμ.), *MESO-HELLADIKA - ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΑ, La Grèce continentale au Bronze Moyen – Ηπειρωτική Ελλάδα στη Μέση Εποχή του Χαλκού – The Greek Mainland in the Middle Bronze Age*, Actes du colloque international organisé par l' Ecole Française d' Athènes en collaboration avec l' American School of Classical Studies at Athens et le Netherlands Institute in Athens, Athènes, 8-12 mars 2006, *BCH Supplément* 52, 2010.
- Rutter, J.B. & S., *The Transition to Mycenaean. A stratified Middle Helladic II to Late Helladic IIA Pottery Sequence from Ayios Stephanos in Laconia*, The Institute of Archaeology, The University of California, *Monumenta Archeologica* 4, Los Angeles 1976.
- Voutsaki, S., "Mortuary Display, Prestige and Identity in the Shaft Grave Era", στο *Eliten in der Bronzezeit: Ergebnisse zweier Kolloquien in Mainz und Athen* 1, Römisch-Germanisches Zentralmuseum Forschungsinstitut für Vor- und Frühgeschichte, Monographien 43.1, Mainz 1999, 103-118.
- Voutsaki, S., "Social and cultural change in the Middle Helladic period: presentation of a new project", στο Dakouri-Hild, A. & Sherratt, S. (επιμ.), *Autochthon: Papers presented to O. T. P. K. Dickinson on the occasion of his retirement*, Institute of Classical Studies, University of London, 9 November 2005, BAR-IS 1432, Oxford 2005, 134-143.

ΛΙΛΙΑΝ ΚΑΡΑΛΗ

Εαρινόεξάμηνο / Spring Semester

Θέμα: Βιοαρχαιολογία: βιοαρχαιολογικά κατάλοιπα σε οικισμούς και σπήλαια.

Subject: Bioarchaeology: bioarchaeological remains in open air sites and caves.

Περίληψη: Το μάθημα εστιάζει στη μελέτη ανθρωπολογικών, ζωολογικών και φυτικών καταλοίπων από ανασκαφές σε οικισμούς και σπήλαια. Διδακτικές ενότητες σχετικές με την μεθοδολογία και την ερμηνεία αυτής της κατηγορίας ευρημάτων θα παρουσιασθούν: ανασκαφή και σπηλαιοπεριβάλλον (Φ. Μαυρίδης), ζωϊκά οστά (Ε. Γιαννούλη), μαλακολογικό υλικό (Λ. Καραλή) και ανθρώπινα οστά (Κ. Μωραΐτης). Στόχος του μαθήματος είναι η κατανόηση της συμβολής των αρχαιοπεριβαλλοντικών καταλοίπων στην Αρχαιολογία, η παλαιοπεριβαλλοντική ανασύνθεση, η σύνδεση του φυσικού τοπίου με τις ανθρώπινες επιλογές, καθώς και η εξοικείωση των φοιτητών με τις νέες θεωρίες και μεθόδους στο πεδίο και στο εργαστήριο.

Summary: The seminar focuses on the study of human, animal and plant remains from settlements and caves. A variety of subjects related to the methodology and the interpretation of this category of findings will be presented: excavation and cave environment (F.Mavridis), the animal bones (E. Giannouli), the malacological material (L. Karali), and the human remains (K. Moraitis).

Aim of this seminar is the understanding of the importance of the palaeo-environmental remains in Archaeology, the reconstruction of the palaeoenvironment, the relationship and interaction between nature and the humans, as well as the training of the students in theory and practice in the field and in the lab.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

Behrensmeyer, A. K., "Taphonomic and ecologic information from bone weathering", *Paleobiology* 4 (2), 1978, 150-162.

Cappers, R. T. J. & Neef, R., *Handbook of Plant Palaeoecology*, Archaeological Studies 19, Groningen 2012,

Davis, S. J. M., *The Archaeology of Animals*, New Haven 1995.

Dobney, K. & O'Connor, T. (επιμ.). *Bones and the man: Studies in honor of Don Brothwell*, Oxford 2002.

Karali, L. *Shells in Aegean Prehistory*, BAR International Series 761, Oxford 1999.

Καραλή, Λ. *Περιβαλλοντική Αρχαιολογία*, Αθήνα 2005.

- Lyman, L.R. & Fox, G.L., "A Critical Evaluation of Bone Weathering as an Indication of Bone Assemblage Formation", *Journal of Archaeological Science* 16, 1989, 293-317.
- Margariti, E., "The Kapeleioat Hellenistic Krania: Food Consumption, Disposal, and the Use of Space", *Hesperia* 83:1, 2014, 103-121.
- Mays, S., *The Archaeology of Human Bones*, London 1998.
- Mavridis, F. & Jensen J. T. (επιμ.), *Stable Places and Changing Perceptions: Cave Archaeology in Greece*, BAR International Series 2558, Oxford 2013.
- Megaloudi, F., *Plants and diet in Greece from Neolithic to classic periods: the archaeobotanical remains*, BAR International Series 1516, Oxford 2006.
- O'Connor, T., *The Archaeology of Animal Bones*, Texas 2008.
- O' Day, S.J., Neer, W.V. & Ervynck, A. (επιμ.), *Behaviour behind bones: the zooarchaeology of ritual, religion, status and identity: Proceedings of the 9th ICAZ Conference, Durham 2002*, Oxford 2004.
- Reitz, E. J. & Wing, E. S., *Zooarchaeology*, Cambridge Manuals in Archaeology, Cambridge 1999.
- Ryder, M. C., "Remains of fishes and other aquatic animals", στο Brothwell, D. & Higgs, E. (επιμ.), *Science in Archaeology*, London 1969, 376-394.
- Steward, W. N. & Rothwell, G. W., *Paleobotany and the Evolution of Plants*, Cambridge 1993.
- Valamoti, S. *Plants and People in Late Neolithic and Early Bronze Age Northern Greece: An archaeobotanical investigation*, BAR-IS 1258, Oxford 2004.
- White, T. D. & Folkens, P. A. *The Human Bone Manual*, New York 2005.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΠΑΝΙΑΣ

Εαρινόεξάμηνο / Spring Semester

Θέμα : Προϊστορική και Πρωτοϊστορική Μεσοποταμία.

Subject: Prehistoric and Protohistoric Mesopotamia.

Περίληψη: Το σεμινάριο θα εστιάσει στην Ύστερη Νεολιθική, Χαλκολιθική και Πρώιμη Εποχή του Χαλκού στην Μεσοποταμία. Θα επικεντρωθεί κυρίως στους "Πολιτισμούς" Hassuna, Samarra, Halaf, Uruk, καθώς και στην Πρώιμη Δυναστική περίοδο.

Summary: This seminar will focus on the Late Neolithic, Chalcolithic and Early Bronze Age Mesopotamia, and in particular on the "Cultures" of Hassuna, Samarra, Halaf, Uruk, and the Early Dynastic Period.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

- Akkermans, P.M.M.G. & Schwartz, G.M., *The Archaeology of Syria: From Complex Hunter-Gatherers to Early Urban Societies (c.16000-300 BC)*, Cambridge 2004.
- Al Quntar, S., Khalidi, L. & Ur, J., “Proto-Urbanism in the Late 5th Millennium BC: Survey and Excavations at Khirbat al-Fakhar (Hamoukar), Northeast Syria”, *Paléorient* 37:2, 2011, 151-175.
- Algaze, G., “The end of Prehistory and the Uruk Period”, στο H. Crawford (επιμ.), *The Sumerian World*, London & New York 2012, 68-94.
- Aubet, M.E., *Commerce and colonization in the ancient Near East*, Cambridge & New York 2013.
- Butterlin, P. (επιμ.), *A propos de Tepe Gawra, le monde proto-urbain de Mésopotamie*, Subartu XXIII, Turnhout 2009.
- Carter, R.A. & Philip, G. (επιμ.), *Beyond the Ubaid: transformation and integration in the late prehistoric societies of the middle east. Papers from "The Ubaid Expansion? Cultural meaning, identity and the lead-up to urbanism". International workshop held at Grey College, University of Durham, 20-22 April 2006*, Studies in ancient oriental civilization, Chicago 2010.
- Cauvin, J., *The Birth of the Gods and the Origins of Agriculture*, Cambridge 2000.
- Duistermaat, K., *Administration in Neolithic societies? The first use of seals in Syria and some considerations on seal owners, seal use and private property*, Mainz 2010.
- Evans, J.M., *The lives of Sumerian sculpture: an archaeology of the early dynastic temple*, Cambridge 2012.
- Κοπανιάς, Κ., *Προϊστορική Μεσοποταμία*, Αθήνα 2013.
- Lloyd, A.B., *A companion to ancient Egypt*, Blackwell companions to the ancient world Ancient history, Chichester, West Sussex & Malden, Mass 2010.
- Marchesi, G., Marchetti, N. & Watson, P.-J., *Royal Statuary of Early Dynastic Mesopotamia*, Mesopotamian civilizations 14, Winona Lake 2011.
- McIntosh, J.R., *Ancient Mesopotamia: New Perspectives, Understanding Ancient Civilizations*, Santa Barbara, CA 2005.
- Potts, D.T. (επιμ.), *A Companion to the Archaeology of the Ancient Near East*, Malden & Oxford 2012.
- Steadman, S.R. & McMahon, J.G. (επιμ.), *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia, 10,000-323 B.C.E.*, Oxford & New York 2011.
- Wossink, A. *Challenging climate change: competition and cooperation among pastoralists and agriculturalists in Northern Mesopotamia (c. 3000 - 1600 BC)*, Leiden 2009.
- Yoffee, N. *Myths of the archaic state: evolution of the earliest cities, states, and civilizations*, Cambridge 2005.

ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ	
<p>Ο αρχαϊσμός στη γλυπτική. <i>Ο. Παλαγγιά</i></p> <p>Archaistic Sculpture. <i>O. Palagia</i></p>	
<p>Η μνημειακή μακεδονική αρχιτεκτονική. <i>Χ. Κανελλόπουλος</i></p> <p>MonumentalMacedonianArchitecture. <i>Ch. Kanellopoulos</i></p>	
<p>«Cretaromana»: Όψεις της κρητικής αρχαιολογίας κατά τη ρωμαϊκή περίοδο. <i>Στ. Κατάκης</i></p> <p>«Cretaromana»: AspectsofCretanArchaeology during the Roman Period. <i>St. Katakis</i></p>	
ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ	
<p>Ιερά, λατρείες και γιορτές στον αρχαίο ελληνικό κόσμο. <i>Π. Βαλαβάνης – Σ. Ανεζίρη</i></p> <p>Sanctuaries, cultsandfestivalsintheGreekworld. <i>P. Valavanis – S. Aneziri</i></p>	
<p>Όχι το κλασικό ιδεώδες: ασθένεια, αναπηρία και δυσμορφία στην αρχαία ελληνική τέχνη και εικονογραφία. <i>Ε. Κεφαλίδου</i></p> <p>Not the Classical Ideal: Illness, Disability and Deformity in Ancient Greek Art and Iconography. <i>E. Kefalidou</i></p>	

ΟΛΓΑΠΑΛΛΑΓΓΙΑ

Χειμερινό εξάμηνο / Winter semester

Θέμα: Αρχαϊσμός στη γλυπτική

Subject: Archaistic Sculpture

Περίληψη: Αρχαϊσμός στη γλυπτική των κλασικών χρόνων πρωτοεμφανίζεται στα γλυπτά του Παρθενώνα, σε μια προσπάθεια να απεικονισθούν ξόανα παλαιότερων εποχών στο πλαίσιο αφηγήσεων, όπως η άλωση της Τροίας και η κενταυρομαχία. Οι αρχαϊστικές τάσεις στη γλυπτική των κλασικών χρόνων συμπίπτουν με περιόδους κρίσεων, όπως ο πελοποννησιακός πόλεμος και η μακεδονοκρατία στην Αθήνα. Στα ελληνιστικά χρόνια ο αρχαϊσμός έχει περισσότερο διακοσμητικό χαρακτήρα, ενώ στη ρωμαϊκή περίοδο έχει περισσότερο την έννοια της αναβίωσης. Στο σεμινάριο θα εξεταστούν αρχαϊστικά γλυπτά, ολόγλυφα και ανάγλυφα, από την κλασική ως και τη ρωμαϊκή εποχή.

Summary: The inception of archaistic tendencies in the sculpture of the classical period can be placed in the architectural sculptures of the Parthenon, where the narratives of the Fall of Troy and of the centauromachy entail the representation of xoana. Archaism in classical sculpture is stronger in periods of crisis, e.g., during the Peloponnesian War and the Macedonian occupation of Athens. In the Hellenistic period archaism in sculpture has a decorative quality, whereas Roman archaism appears as a revival of archaic art.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

Brahms, T., *Archaismus*, Frankfurt 1994.

Chanoux, F., "Hermès Propylaios," *CRAI* 1996, 37-55.

Δεσπίνης, Γ. Ι., *Αρτεμις Βραυρωνία*, Αθήνα 2010.

Fullerton, M. D., "The archaistic perirrhanteria of Attica," *Hesperia* 55, 1986, 207-217.

Fullerton, M. D., "The location and archaism of the Hekate Epipyrgidia," *AA* 1986, 669-675.

Fullerton, M. D., *The Archaistic Style in Roman Statuary*, Leiden 1990.

Harrison, E. B., *Athenian Agora XI: Archaic and Archaistic Sculpture*, Princeton 1965.

Marconi, C., "Choroi, theoriai and international ambitions," στο Palagia, O. & Wescoat, B. D. (επιμ.), *Samothracian Connections*, Oxford 2010, 106-135.

Mattusch, C. C., *The Villa dei Papiri at Herculaneum*, Malibu 2005.

Palagia, O., "Archaism and the quest for immortality in Attic sculpture during the Peloponnesian War," στο Palagia, O. (επιμ.), *Art in Athens during the Peloponnesian War*, Cambridge 2009, 24-51.

Ridgway, B. S., *The Archaic Style in Greek Sculpture*, Chicago ²1993.

Willers, D., *Zuden Anfängen der archaistischen Plastik in Griechenland*, Berlin 1975.

Zagdoun, M.-A., *La sculpture archaisante dans l'art hellénistique et dans l'art romain du haut-empire*, Paris 1989.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

Χειμερινό εξάμηνο / Winter semester

Θέμα: Η μνημειακή μακεδονική αρχιτεκτονική

Subject: Monumental Macedonian Architecture

Περίληψη: Στο σεμινάριο εξετάζονται τα καινοτομικά στοιχεία της Μακεδονικής αρχιτεκτονικής, σε επίπεδο τύπων, ρυθμών και σύνθεσης. Ακόμα, εξερευνάται η επίδραση των Μακεδονικών ιδεών, αρχικά στην Αττική, την Πελοπόννησο και τον ιωνικό κόσμο και η απήχησή τους στην διαμόρφωση των ελληνιστικών ρυθμών γενικότερα. Οι Αλεξανδρινοί ρυθμοί αποτελούν ξεχωριστή ενότητα.

Summary: The seminar examines the innovations of the Macedonian architecture with regards to types, orders and compositions. The impact of the Macedonian ideas is also investigated, initially in Attica, in the Peloponnese and in the Ionic world, and on the formation of the hellenistic styles at large. The Alexandrian orders will be examined as a separate entity.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

Ανδρόνικος, Μ. κ.ά., *Το ανάκτορο της Βεργίνας*, Αθήνα 1961.

Coulton, J.J., «The Stoa at the Amphiaraeion, Oropos», *BSA* 63, 1968, 147-184.

Courby, F., *Le portique d'Antigone* (1912), Paris.

Frazer, A., *Samothrace 10: The Propylon of Ptolemy II*, Princeton 1990.

Lehmann, P.W., *Samothrace 3: The Hieron*, New York 1982.

Leroux, G., *La salle hypostyle*, Paris 1909.

Mangoldt, H., *Makedonische Grabarchitektur. Die Makedonischen Kammergräber und ihre Vorläufer* (2012), Wasmuth.

- McKenzie, J., *The Architecture of Alexandria and Egypt 300 B.C.--A.D. 700*, New Haven & London 2007.
- Miller, S.G., *Hellenistic Macedonian Architecture: its Style and Painted Ornamentation*, Ann Arbor, Michigan 1972.
- Miller, S.G., «The Philippeion and Hellenistic Macedonian Architecture», *AM* 88 1973, 189-218.
- Miller, S.G., *The Tomb of Lyson and Kallikles. A Painted. Macedonian Tomb*, Mainz am Rhein 1993.
- Nielsen, I., *Hellenistic Palaces: Tradition and Renewal*, Aarhus 1999.
- Townsend, R., “The Philippeion and Fourth Century Athenian Architecture”, στο Palagia, O. & Tracy, S.V. (επιμ.), *The Macedonians in Athens 322-229 B.C.*, Oxford 2003, 93-101.
- Vallois, R., *Le portique de Philippe*, Paris 1923.
- Winter, F., *Studies in Hellenistic Architecture*, Chicago 2006.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΚΑΤΑΚΗΣ

Χειμερινό εξάμηνο / Wintersemester

Θέμα: «*Cretaromana*»: Όψεις της κρητικής αρχαιολογίας κατά τη ρωμαϊκή περίοδο

Subject: «*Creta romana*»: Aspects of Cretan Archaeology during the Roman Period

Περίληψη: Σκοπός του σεμιναρίου είναι η εξέταση των αρχαιολογικών δεδομένων της Κρήτης από την κατάληψη από τους Ρωμαίους το 67 π.Χ. μέχρι τον ισχυρό σεισμό του 365 μ.Χ., τη δεύτερη περίοδο ακμής του νησιού. Μετά από σύντομη επισκόπηση της ιστορίας και αρχαιολογίας της Κρήτης κατά τους κλασικούς και ελληνιστικούς χρόνους, θα εξετασθούν τα νέα ιστορικά δεδομένα, που αφορούν κυρίως την ίδρυση της Επαρχίας Κρήτης και Κυρηναϊκής, με έδρα την κρητική Γόρτυνα, και της ρωμαϊκής αποικίας της Κνωσού. Πώς επέδρασαν αυτά στην αστική και αγροτική οργάνωση και ζωή, αλλά και στην καλλιτεχνική δημιουργία;

Summary: Aim of the seminar is the study of the archaeological remains on Crete from its subjection by the Romans in 67 BC until the strong earthquake of the AD 365, namely the second flourishing period of the island. After a short overview of the history and archaeology of Crete during the Classical and Hellenistic periods, we are going to research the new historical data, especially concerning the foundation of the roman province of Crete and Cyrene with the Cretan Gortyn as the seat, and the roman colony of Cnossus. In which way did all these influence the urban and rural organization, but also the artistic creation?

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

- Bechert, T., *Kreta in römischer Zeit (Zaberns Bildbände zur Archäologie)*, Darmstadt / Mainz 2011, μεπλούσιαβιβλιογραφία.
- Cadogan, G., Hatzaki E.& Vasilakis A. (επιμ.), *Knossos: Palace, City, State.BSA, Studies 12*, London 2004, ιδίως 451-491.
- Chaniotis A., «What Difference Did Rome Make? The Cretans and the Roman Empire», στο: Forsén, B. & Salmeri, G. (επιμ.), *The Province Strikes Back. Imperial Dynamics in the Eastern Mediterranean*, Helsinki 2008, 83-105.
- Chaniotis, A. (επιμ.), *From Minoan Farmers to Roman Traders. Sidelights on the Economy of Ancient Crete*, Stuttgart 1999.
- di Vita, A., *Gortina di Creta. Quidici secoli di vita urbana*, Roma 2010.
- Καραναστάση, Π., “Η πλαστική της Κρήτης στην αυτοκρατορική περίοδο”», στο: Στεφανίδου-Τιβεριού, Θ. κ.ά. (επιμ.), *Κλασική παράδοση και νεωτερικά στοιχεία στην πλαστική της ρωμαϊκής Ελλάδας, Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 2009, Θεσσαλονίκη 2012, 433-450.*
- Lagogianni-Georgakarakos, M., *Die römischen Porträts Kretas. Bezirk Heraklion, CSIR Griechenland VI 1*, Athen, 2002.
- Livadioti, M. & Symiakaki, I. (επιμ.), *Creta romana e protobizantina. Atti del Congresso internazionale, Iraklion 2000*, Padova, 2004.
- Μαρκουλάκη, Σ., “ΑριστοκρατικέςεπαύλειςστηνελληνορωμαϊκήΚίσαμο”, στο: Λούκος, Χ. κ.ά. (επιμ.), *Ubidubiumlibertas. ΤιμητικόςτόμοςγιατονΚαθηγητήΝ. Φαράκλα*, Ρέθυμνο 2009, 337-380.
- Romeo, I. & Portale, C., *Gortina III: Le sculture*, Padova 1998.
- Sanders, I. F., *Roman Crete. An Archaeological Survey and Gazetteer of Late Hellenistic, Roman and Early Byzantine Crete*, Warminster 1982.
- Sporn, K., *Heiligtümer und Kulte Kretas in klassischer und hellenistischer Zeit*, Heidelberg 2002.
- Sweetman, R. J., *The Mosaics of Roman Crete. Art, Archaeology and Social Change*, Cambridge 2013.
- Sackett, L.H. et al., *Knossos. From Greek City to Roman Colony. Excavations at the Unexplored Mansion II*, London 1992.
- Τσουγκαράκης, Δ., “Ρωμαϊκή Κρήτη”, στο: Παναγιωτάκης, Ν. Μ. (επιμ.), *Κρήτη. Ιστορία και πολιτισμός 1*, Ηράκλειο 1987, 285-336 (βλ. επίσης τις μελέτες των Α.Λεμπέση και Α. Χανιώτη, για την κλασική και ελληνοιστική Κρήτη).

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ – ΣΟΦΙΑ ΑΝΕΖΙΡΗ

Εαρινό εξάμηνο/ Springsemester

Θέμα: Ιερά, λατρείες και γιορτές στον αρχαίο ελληνικό κόσμο.

Subject: Sanctuaries, cults and festivals in the Greek world

Περίληψη: Το σεμινάριο θα ασχοληθεί με μερικά από τα πιο σύνθετα αλλά και χαρακτηριστικά φαινόμενα του αρχαίου ελληνικού κόσμου, που ελάμβαναν χώρα στα ιερά και αφορούν τις λατρευτικές και αναθηματικές πρακτικές, καθώς και τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές παραμέτρους τους. Το θέμα θα προσεγγισθεί από ιστορική, αρχαιολογική, επιγραφική και τοπογραφική άποψη, σε μια προσπάθεια να καταδειχθούν οι πολυεπίπεδες εκδηλώσεις των αρχαίων πόλεων-κρατών, πολιτικών σχηματισμών, γενών και ιδιωτών στους ιερούς χώρους σε όλη τη διάρκεια της Αρχαιότητας. Σχετικά με τα θέματα των εργασιών θα γίνουν δεκτές και προτάσεις των ίδιων των συμμετεχόντων, υπό την προϋπόθεση να εντάσσονται στον γενικότερο προβληματισμό του σεμιναρίου.

Summary: This seminar deals with a number of important religious practices in Greek sanctuaries, namely, rituals and dedications, and their social, financial and political aspects. We will examine the historical, archaeological, epigraphic and topographical evidence in order to understand the extent of ritual practice generated by city-states, political entities, tribes and individuals in Greek sanctuaries of all periods in antiquity. The students may propose their own topics provided they are related to the general theme of the seminar.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

- Alcock, S. & Osborne, R. (επιμ.), *Placing the Gods: Sanctuaries and Sacred Space in Ancient Greece*, Oxford 1994.
- Bodel, J. & Kajava, M. (επιμ.), *Religious Dedications in the Greco-Roman World: Distribution, Typology, Use*, Roma 2009.
- Cole, S.G., *Landscapes, Gender and Ritual Space: The Ancient Greek Experience*, Berkeley - London 2004.
- Dillon, M., *Pilgrims and Pilgrimage in Ancient Greece*, London - N. York 1997.
- Elsner, J. & Rutheford, I. (επιμ.), *Pilgrimage in Graecoroman and Early Christian Antiquity*, Oxford – N. York 2005.
- Emerson, M., *Greek Sanctuaries. An Introduction*, London 2007.
- Linders, T. & Nordquist, G. (επιμ.), *Gifts to the Gods*, Uppsala 1987.
- Marinatos, N. & Haegg, R. (επιμ.), *Greek Sanctuaries, New Approaches*, London - N. York 1993.
- Pedley, J., *Sanctuaries and the Sacred in the ancient Greek World*, Cambridge - N. York 2005.
- Scott, M., *Delphi and Olympia: The spatial Politics of Panhellenism in the Archaic and Classical Periods*, Cambridge - N. York 2010.
- Thesaurus Cultus et Rituum Antiquorum* I-VIII, 2004-2012.

Versnel, H. S. (επιμ.), *Faith, Hope, and Worship. Aspects of Religious Mentality in the Ancient World*, Leiden 1981.

ΕΥΡΙΑΔΙΚΗ ΚΕΦΑΛΙΔΟΥ

Εαρινόεξάμηνο/ Spring semester

Θέμα: Όχι το κλασικό ιδεώδες: ασθένεια, αναπηρία και δυσμορφία στην αρχαία ελληνική τέχνη και εικονογραφία

Subject: Not the Classical Ideal: Illness, Disability and Deformity in Ancient Greek Art and Iconography

Περίληψη: Το σεμινάριο διερευνά τα έργα της αρχαίας τέχνης που απεικονίζουν άτομα με σωματικές ή/και διανοητικές ασθένειες, τραύματα, αναπηρίες και κάθε είδους δυσμορφίες, δηλαδή ανθρώπους οι οποίοι, με διάφορους τρόπους, απομακρύνονται από το λεγόμενο «κλασικό ιδεώδες» της ψυχοσωματικής ισορροπίας, αρμονίας, τάξης και μέτρου. Πολλά αρχαία κείμενα (ιστορικά, λογοτεχνικά, φιλοσοφικά, επιγραφικά) αναφέρονται σε άτομα ή ομάδες που εμφανίζουν τα παραπάνω ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ενώ οι παλαιοανθρωπολογικές έρευνες μελετούν τα σκελετικά κατάλοιπα αρχαίων πληθυσμών, εντοπίζοντας πιθανά ίχνη αναπηρίας, παραμορφώσεων, θανάσιμων ή μη τραυμάτων, χειρουργικών επεμβάσεων κτλ. Εμείς θα αξιοποιήσουμε τα πορίσματα των φιλολογικών, φιλοσοφικών, ανθρωπολογικών και άλλων ερευνών, αλλά θα εστιάσουμε στη μελέτη της εικονογραφίας. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στην αττική αγγειογραφία, η οποία σώζει δεκάδες ανάλογες αφηγηματικές παραστάσεις, που μας βοηθούν να κατανοήσουμε καλύτερα τις αντιλήψεις της κάθε εποχής (κοινωνική θέση και αντιμετώπιση των συγκεκριμένων ατόμων), προσεγγίζοντας παράλληλα και πολύπλευρα το ζήτημα της «ετερότητας» στην αρχαία ζωή και τέχνη.

Summary: The seminar explores the works of ancient art depicting people with physical and/or mental illnesses, injuries, disabilities and deformities of any kind, i.e. people who do not embody the so-called "classical ideal" of physical and mental balance, harmony, order, and moderation. Many ancient texts (historical, literary, philosophical, inscriptions) refer to individuals or groups that show these characteristics, while paleoanthropological research examines the skeletal remains of ancient populations, identifying traces of diseases, disabilities, deformations, fatal or non-fatal injuries, surgical procedures etc. We will discuss the results of philological, philosophical, anthropological and other research, but we will focus on the study of ancient Greek iconography. Particular emphasis will be placed on Attic painted pottery, which shows several relevant representations in various narrative contexts, thus helping us to better understand the perceptions of each era and the status of these people; at the same time we will also address the complex issue of "Otherness" in ancient life and art.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

- Barasch, M., *Blindness: The History of a Mental Image in Western Thought*, London 2001.
- Cohen, B. (επιμ.), *Not the Classical Ideal: Athens and the Construction of the Other in Greek Art*, Leiden-Boston-Köln 2000.
- Garland, R., *The Eye of the Beholder: Deformity and Disability in the Graeco-Roman World*, London 2010 (1995¹).
- Γερουλάνος, Σ. & Bridler, R., *Τραύμα: Πρόκληση και φροντίδα του τραύματος στην αρχαία Ελλάδα* (μετάφρ. Α. Δ. Μαυρουδής - Α. Δεληκάρη), Αθήνα 1998.
- Grmek, M. D. & Gourevitch, D., *Les maladies dans l'art antique*, Paris 1998.
- Harris, W. V. (επιμ.), *Mental Disorders in the Classical World*, Leiden 2013.
- Hubert, J. (επιμ.), *Madness, Disability and Social Exclusion: The Archaeology and Anthropology of Difference*, London 2000.
- Kefalidou, E., "The Iconography of Madness in Attic Vase Painting", στο Oakley, J. & Palagia, O. (επιμ.), *Athenian Potters and Painters II (Πρακτικά Συνεδρίου - Αθήνα 2007)*, Oxford 2009, 90-99.
- Κέλπης, Χ., *Η αναπηρία και η δυσμορφία στον αρχαίο ελληνικό κόσμο* (μεταπτυχιακή εργασία - Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης 2006) στο <http://invenio.lib.auth.gr/record/68192/files/gri-2007-183.pdf>.
- Michaelides, D. (επιμ.), *Medicine and Healing in the Ancient Mediterranean World (Πρακτικά Συνεδρίου - Λευκωσία 2008)*, Oxford 2014.
- Neal, T., *The Wounded Hero: Non-fatal Injury in Homer's Iliad*, Bern 2006.
- Σταμπολίδης, Ν. & Τασούλας, Γ. (επιμ.), *ΙΑΣΙΣ. Υγεία, Νόσος, Θεραπεία, από τον Όμηρο στον Γαληνό (Κατάλογος Έκθεσης, Αθήνα - Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης 2014-2015)*, Αθήνα 2014.
- Verbanck-Pierard, A. (επιμ.), *Au temps d'Hippocrate. Médecine et société en Grèce antique*, Marienmont 1998.
- Walsh, D., *Distorted Ideals in Greek Vase-Painting: The World of Mythological Burlesque*, Cambridge 2014.
- Wannagat, D., „'Eurymedon eimi'. Zeichen ethnischer, sozialer und physischer Differenz in der Vasenmalerei des 5. Jhs. v. Chr.“, στο von den Hoff, R. & Schmidt, S. (επιμ.), *Konstruktionen von Wirklichkeit: Bilder im Griechenland des 5. und 4. Jhs. v. Chr.*, Stuttgart 2001, 51-71.

BYZANTINΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

Ιατρική, ιάσεις και θαύματα στο Βυζάντιο. Τα κείμενα και οι εικαστικές μαρτυρίες.
B. Κέπετζη

Medicine healing and miracles in Byzantium. Text and image.
V. Kεpetzi

Η Κωνσταντινούπολη μετά το Βυζάντιο.
Ο ρόλος της Πόλης στην καλλιέργεια της αρχιτεκτονικής και των τεχνών από την Άλωση
ως την εποχή του Τανζιμάτ (1453-1856).
Γ. Πάλλης

Constantinople after Byzantium. The Role of the City in the Development of
Architecture and Arts from the Fall up to Tanzimat Reforms (1453-1856).
G. Pallis

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ-ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

Διεπιστημονικό Σεμινάριο «Νίκος Οικονομίδης»
(έναρξη τον Ιανουάριο)

Πανεπιστήμιο Αθηνών – Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας
σε συνεργασία με Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών / Τομέας Βυζαντινών Ερευνών/
Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Βυζαντινή Θεσσαλονίκη: ιστορία, κοινωνία και καθημερινότητα, πνευματική ζωή,
τέχνη και ακτινοβολία.

A. Κόλια-Δερμιτζάκη - Σ. Καλοπίση-Βέρτη (σε συνεργασία με τον Στ. Λαμπάκη)

Interdisciplinary Postgraduate Seminar «Nikos Oikonomides»
(starts in January)

University of Athens – Department of History & Archaeology
in collaboration with the Institute for Historical Research / Section for Byzantine
Research / National Hellenic Research Foundation

Byzantine Thessaloniki: history, society and everyday life, intellectual life, art and
radiance.

A. Kolia-Dermitzaki – S. Kalopissi-Verti (in collaboration with St. Lampakis)

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

Τέχνη και κοινωνία στην Καππαδοκία. Η μαρτυρία των μνημείων.

Μ.Κωνσταντουδάκη - Μ. Παναγιωτίδη

Art and Society in Cappadocia. Evidence from the monuments.

M. Constantoudaki and M. Panayotidi

Αστικός δομημένος χώρος και κινητά ευρήματα: μια προσπάθεια ερμηνευτικής προσέγγισης.

Πλ. Πετρίδης

Urban built environment and finds: an attempt of interpretive approach.

Pl. Petridis

ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΚΕΠΕΤΖΗ

Χειμερινό εξάμηνο/ Winter semester

Θέμα: Ιατρική, ιάσεις και θαύματα στο Βυζάντιο. Τα κείμενα και οι εικαστικές μαρτυρίες

Subject: Medicinehealing and miracles in Byzantium. Textandimage

Περίληψη: Πρώτος στόχος του σεμιναρίου είναι η εξέταση της ορθολογικής θεραπευτικής που κληροδότησε στο Βυζάντιο η ‘Υστερη αρχαιότητα όπως την παραδίδουν τα κείμενα, η μαρτυρία ιατρικών εργαλείων και συναφών αντικειμένων καθώς και οι εικαστικές μαρτυρίες όπως τα επιστημονικά εικονογραφημένα χειρόγραφα, ιατρικού ή φαρμακευτικού περιεχομένου . Δεύτερος στόχος θα είναι η διερεύνηση της θαυματουργικής θεραπείας μέσω της πίστης. Θα εξετασθούν καινοδιαθηκικά θαύματα καθώς και ιάσεις από θαυματουργούς αγίους στην μνημειακή ζωγραφική, τα εικονογραφημένα χειρόγραφα και την μικροτεχνία. Θα διερευνηθεί επίσης ο ρόλος των φυλακτών και των λειψανοθηκών, βοηθητικών μέσων ίασης στο Βυζάντιο. Παράλληλα θα μελετηθούν και άλλες παράμετροι της έρευνας όπως η απεικόνιση του πάσχοντος σώματος, ο ρόλος του φύλου και οι τρόποι θεραπείας.

Summary: The first aim of the seminar is to examine the part of medical heritage of the Late antiquity in Byzantium according to the texts (historiography and hagiography,) as well as the material evidence (medical instruments and illustrated scientific manuscripts) .The second aim is to explore the miraculous healing through faith in the New Testament scenes and the depiction of medical saints and healing scenesin monumental painting ,illustrated manuscripts and minor arts. Attention will be paid to amulets and reliquaries, corollary means of healing in Byzantium . Other factors as the depiction of the human body, gender studies and ways of healing will be considered.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

- Bennett, D., “Medical practice and manuscripts in Byzantium”, *Social history of Medicine* 13, 2000, 279-291.
- Bernabo, M. (επιμ.), *Voci dell’ Oriente: miniature e testi classici da Bisanzio alla Biblioteca Medicea Laurenziana*(mostra: Firenze, Biblioteca Medicea Laurenziana, 4 marzo-30 giugno 2011), Firenze 2011
- Bliquez, L., “Two Lists of Greek Surgical Instruments and the State of Surgery in Byzantine Times”, *DOP* 38, 1984, 187-204.
- Browning R., “Greek Influence on the Salerno School of Medicine in Byzantium and Europe”, στο *First International Byzantine Conference. European Cultural Center of Delphi*, Athens 1987, 189-194.

- Congourdeau, M.H., "La médecine byzantine à la croisée de l' Orient et de l' Occident", στο Speer, A. & Steinkrüger, Ph. (επιμ.), *Knotenpunkt Byzanz: Wissensformen und kulturelle Wechselbeziehungen*, Berlin/Boston 2012, 223-231.
- Connor, C., *Art and Miracles in medieval Byzantium: the crypt at Hosios Loukas and its frescoes*, Princeton 1991.
- Constantelos, D., *Poverty, society and philanthropy in the late Medieval Greek world*, New York 1992.
- Dagron, G., *Vie et miracles de Sainte Thècle*, Subsidia Hagiographica 62, Bruxelles 1978.
- Flusin, B., *Miracles et histoire dans l' oeuvre de Cyrille de Skythopolis*, Paris 1983.
- Kahdan, Al., "The image of the Byzantine Doctor in Byzantine Literature of the Tenth to Twelfth Centuries", *DOP* 38, 1984, 43-52.
- Μέντζου-Μειμάρη, Κ., "Επαρχιακά ευαγή ιδρύματα μέχρι του τέλους της Εικονομαχίας", *Βυζαντινά* 11, 1982, 243-308.
- Miller, T. & Nesbitt, J., *Walking Corpses. Leprosy in Byzantium and the Medieval West*, New York 2014
- Philipsborn, A., "HIERA NOSOS und die Spezial-Anstalt des Pantokrator-Krankenhauses", *Byz* 33, 1963, 223-230.
- Καζαμιά-Τσέρνου, Μ., *Η ίαση του Παραλυτικού στην Παλαιохριστιανική και Βυζαντινή εικονογραφία*. Θεσσαλονίκη 1994.
- Miracles des saints Comeet Damien* (επιμ. L. Deubner), *Kosmas und Damian*, Leipzig 1907.
- Magoulias, H., "Lives of Saints as Sources for the History of Byzantine Medicine", *BZ* 57, 1964, 127-150.
- Mondrain, B., "Nicolas Myreperse et une collection de manuscrits médicaux dans la première moitié du XIVe siècle: à propos d'une miniature célèbre du Parisinus gr. 2243", στο Garzya, A. & Jouanna, J. (επιμ.), *Testi medici greci, tradizione e ecdotica. Atti del III Convegno Internazionale, Napoli, 15-18 ottobre 1997*, Naples 1999, 403-418.
- Riddle, J., "Byzantine commentaries on Dioskorides", *DOP* 38, 1984, 95-102.
- Sondrerknampf, J., "Theophanes Nonnus: Medicine in the circle of Constantine Porphyrogenitus", *DOP* 38, 1984, 29-42.
- Timotin, A., *Visions, prophéties et pouvoir à Byzance. Etude sur l'hagiographie méso-byzantine (IX-XI siècles)*, Paris 2010
- Underwood, P., *The Kariye Camii*, New York 1966.
- Vican, G., "Art, Medicine and Magic in early Byzantium", *DOP* 38, 1984, 65-86.
- Velmans, T., *Le tetraévangile de la Laurentienne Florence, Laur. VI. 23*, Paris 1971.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΛΛΗΣ

Χειμερινό εξάμηνο/Wintersemester

Θέμα: Η Κωνσταντινούπολη μετά το Βυζάντιο. Ο ρόλος της Πόλης στην καλλιέργεια της αρχιτεκτονικής και των τεχνών από την Άλωση ως την εποχή του Τανζιμάτ (1453-1856)

Subject: Constantinople after Byzantium. The Role of the City in the Development of Architecture and Arts from the Fall up to Tanzimat Reforms (1453-1856)

Περίληψη: Το σεμινάριο εξετάζει το ζήτημα του ρόλου της Κωνσταντινούπολης στην εξέλιξη της αρχιτεκτονικής και των τεχνών του Ελληνισμού μετά από το 1453. Οι νέες συνθήκες που διαμορφώθηκαν στην οθωμανική πλέον πρωτεύουσα επέδρασαν διαφορετικά στην αρχιτεκτονική και τα επιμέρους καλλιτεχνικά πεδία. Η ναοδομία περιορίζεται σε βασιλικές ιδιαίτερα λιτής μορφολογίας και έντονης εσωστρέφειας. Η μνημειακή ζωγραφική παύει να καλλιεργείται, ενώ η λειτουργία ή μη εργαστηρίων παραγωγής φορητών εικόνων διχάζει τους ερευνητές. Αντίθετα, η μεταλλοτεχνία και η κεντητική σημειώνουν μεγάλη άνθηση, δέχονται γόνιμες επιδράσεις τόσο από τις οθωμανικές όσο και από τις δυτικοευρωπαϊκές διακοσμητικές τέχνες και ακτινοβολούν σε όλο τον ορθόδοξο κόσμο, αποκαθιστώντας μερικά την Πόλη στη θέση του μείζονος καλλιτεχνικού κέντρου.

Summary: The seminar focuses on the issue of the role of Constantinople in the development of the architecture and the arts of Hellenism after the fall of the city in 1453. The new conditions in the Ottoman then capital had a different impact on architecture and the other artistic fields. Church architecture was limited in basilicas of a very simple and introverted form. Monumental painting was not cultivated any more, while scholars cannot agree on the question of the existence or not of icon painters' workshops. On the contrary, metal work and embroidery flourished, under the fruitful influence of both Ottoman and West-European decorative arts. It is in these last fields that Constantinople became again a major artistic center of great influence among the Orthodox Christians.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

- Θεοχάρη, Μ. Γ., «Εκ των μεταβυζαντινών εργαστηρίων της Κωνσταντινουπόλεως. Η κεντήτρια Ευσεβία», *ΕΕΒΣ* ΛΕ, 1966-67, 227-241, πίν. Ε'-Κ'.
- Θεοχάρη, Μ. Γ., *Εκκλησιαστικά χρυσοκέντητα*, Αθήνα 1986.
- Karaca, Z., *İstanbul'da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri*, İstanbul 2006.
- Karaca, Z., *İstanbul'da Tanzimat Öncesi Rum Ortodoks Kiliseleri*, İstanbul 2008.
- Κορρέ-Ζωγράφου, Κ., *Χρυσικών έργα, 1600-1900. Συλλογή Κ. Νοταρά*, Αθήνα 2002.
- Κιουσοπούλου, Τ. (επιμ.), *1453: Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης και η μετάβαση από τους μεσαιωνικούς στους νεώτερους χρόνους*, Ηράκλειο 2005.

- Μαντοπούλου-Παναγιωτοπούλου, Θ., «Από τη μεταβυζαντινή αρχιτεκτονική στον κλασικισμό. Προσέγγιση στην εξέλιξη της τρίκλιτης βασιλικής κατά τον 18ο και τον 19ο αιώνα», *Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση* VI, 2002, 83-109.
- Merantzias, Ch. & Pitarakis, Br., *A Treasured Memory. Ecclesiastical Silver from Late Ottoman Istanbul in the Sevgi Gönül Collection*, Istanbul 2006.
- Μπαλλιάν, Α., «Εκκλησιαστικά ασημικά από την Κωνσταντινούπολη και ο πατριαρχικός θρόνος του Ιερεμία Β'», *ΔΚΜΣ* 7, 1988-89, 51-73.
- Οικονομάκη-Παπαδοπούλου, Γ., *Εκκλησιαστικά αργυρά*, Αθήνα 1980.
- Παζαράς, Ν. & Δουλγκέρη, Ευ., «Κεντητός επιτάφιος της Κοκκώνας του Ιωάννου στη Θεσσαλονίκη», *Μακεδονικά ΛΖ'*, 2008, 89-104.
- Πάλλας, Δ. Ι., «Η ζωγραφική στην Κωνσταντινούπολη μετά την Άλωση. Ζητήματα μεθόδου», *ΑΔ* 26, 1971, Α', 239-263, πίν. 60-68.
- Πάλλας, Δ. Ι., «Περί της ζωγραφικής εις την Κωνσταντινούπολιν και την Θεσσαλονίκη μετά την Άλωσιν (Μεθοδολογικά)», *ΕΕΒΣ ΜΒ'*, 1975-76, 101-211.
- Χατζηδάκης, Μ., «Περί Σχολής Κωνσταντινουπόλεως ολίγα», *ΑΔ* 27, 1972, Α', 121-137.
- Χατζηδάκης, Μ., *Έλληνες ζωγράφοι μετά την Άλωση (1450-1830)*, Αθήνα 1987.
- Χατζηδάκης, Μ. & Δρακοπούλου, Ε., *Έλληνες Ζωγράφοι μετά την Άλωση (1450-1830)*, τ. 2, Αθήνα 1997.
- Yiannias, J.J. (επιμ.), *Η βυζαντινή παράδοση μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 2008².

Διεπιστημονικό Σεμινάριο «Νίκος Οικονομίδης»

ΑΘΗΝΑ ΚΟΛΙΑ-ΔΕΡΜΙΤΖΑΚΗ- ΣΟΦΙΑ ΚΑΛΟΠΙΣΗ-ΒΕΡΤΗ (σε συνεργασία με τον **Στέλιος Λαμπάκη**)

έναρξη τον Ιανουάριο

Χειμερινό εξάμηνο / Winter semester

Θέμα: Βυζαντινή Θεσσαλονίκη: ιστορία, κοινωνία και καθημερινότητα, πνευματική ζωή, τέχνη και ακτινοβολία

Subject: Byzantine Thessaloniki: history, society and everyday life, intellectual life, art and radiance

Περιγραφή: Αντικείμενο του σεμιναρίου αποτελεί η Θεσσαλονίκη, «ή πρώτη μετά την πρώτη» πόλη της Αυτοκρατορίας, πρωτεύουσα της *ἐπαρχότητος* του Ιλλυρικού αρχικά και του *θέματος* Θεσσαλονίκης από τον 9ο αιώνα. Χάρη στην προνομιακή γεωγραφική της θέση (βρίσκεται στο σταυροδρόμι χερσαίων, θαλάσσιων και ποτάμιων στρατιωτικών και εμπορικών οδών) καθίσταται το πιο σημαντικό εμπορικό και οικονομικό κέντρο μετά την Κωνσταντινούπολη. Εξ αιτίας, όμως, αυτής της θέσης και της σπουδαιότητάς της η Θεσσαλονίκη δέχεται τον αντίκτυπο των

πολιτικών γεγονότων και των αναστατώσεων που συγκλονίζουν κατά καιρούς το Βυζάντιο και ιδιαιτέρως τη Βαλκανική (επιδρομές Γότθων, Σλάβων, Αβάρων, Βουλγάρων), ενώ γίνεται αντικείμενο άμεσων επιθέσεων και γνωρίζει τρεις δραματικές και καταστρεπτικές αλώσεις εκ μέρους Αράβων, Νορμανδών και Οθωμανών, πολύ περισσότερες πολιορκίες και εικοσαετή λατινική κατοχή. Οι διάφοροι σταθμοί στην πολιτική ιστορία της πόλης επηρεάζουν την καθημερινότητα των κατοίκων της και τις εξελίξεις στην οργάνωση της κοινωνίας της, μιας πολύμορφης και δραστήριας κοινωνίας, που συντελεί στην αναδιοργάνωση και εκ νέου οικονομική ανάπτυξη της πόλης, μετά τις κατά καιρούς καταστροφές και αντίξοες συνθήκες που αντιμετωπίζει, και συμμετέχει ενεργά στα πολιτικά δρώμενα. Ιδιαίτερη πολιτιστική ακτινοβολία γνωρίζει η Θεσσαλονίκη χάρη στην ανάπτυξη της τέχνης και τη συμβολή της στην πνευματική ζωή της Αυτοκρατορίας. Τον 5ο αι. παγιώνεται η μετατροπή της ρωμαϊκής πόλης του Γαλερίου σε πόλη χριστιανική με την ανέγερση σημαντικών ναών, όπως ο Άγιος Δημήτριος και η Παναγία Αχειροποίητος. Παράλληλα η Ροτόντα, τμήμα αρχικά του ανακτορικού συγκροτήματος του Γαλερίου, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα μετατροπής ρωμαϊκού κτίσματος σε χριστιανική εκκλησία. Ο μητροπολιτικός ναός της Αγίας Σοφίας σηματοδοτεί τις νέες εξελίξεις στην αρχιτεκτονική σε μία περίοδο μεταβατική και αντικατοπτρίζει το ενδιαφέρον της κεντρικής εξουσίας. Η Παναγία Χαλκείων αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της μέσης βυζαντινής περιόδου, ενώ δείγματα τοιχογραφιών υψηλής ποιότητας της εποχής των Κομνηνών έχουν διασωθεί στο καθολικό της μονής Λατόμου. Μεγάλη ανάπτυξη της τέχνης θα γνωρίσει η Θεσσαλονίκη κατά την Παλαιολόγεια περίοδο, με την ίδρυση αξιόλογων ναών, όπως οι Άγιοι Απόστολοι, ο Προφήτης Ηλίας, ο Άγιος Νικόλαος Ορφανός κ.α. Σημαντικοί ζωγράφοι που κατάγονταν ή έδρασαν στη Θεσσαλονίκη, συνέβαλαν στην ακμή και ακτινοβολία της πόλης στις όμορες περιοχές.

Πολλοί ήταν οι λόγιοι που είτε κατάγονταν από την Θεσσαλονίκη είτε έζησαν για μεγάλο διάστημα στην πόλη. Με το συγγραφικό τους έργο συνετέλεσαν στην ανάδειξή της σε σημαντικό πολιτιστικό κέντρο με έντονη παρουσία στην πνευματική ζωή της αυτοκρατορίας, και με αποκορύφωμα τον 14^ο αι.. Στο σεμινάριο θα παρουσιασθούν οι κυριότερες περιπτώσεις, από τις ανώνυμες συλλογές των Θαυμάτων του Αγίου Δημητρίου και τους ιστοριογράφους των τριών αλώσεών της έως τους επιφανείς επωνύμους συγγραφείς της υστεροβυζαντινής περιόδου.

Μεθοδολογία: Μελέτη της σχετικής σύγχρονης βιβλιογραφίας, μελέτη και αξιοποίηση των ελληνικών, λατινικών και ανατολικών πηγών της εποχής. Εκπόνηση και προφορική παρουσίαση εργασίας.

Summary: The subject of the seminar is the city of Thessaloniki, “the first after the first” city of the Byzantine Empire, which was the capital initially of the *prefecture* of Illyricum and subsequently, from the 9th century, of the *theme* of Thessaloniki. Thanks to its privileged geographical location (at the crossroads of fluvial, maritime, and land routes, both military and commercial) Thessaloniki becomes the most important commercial and financial centre after Constantinople. However, due to its location and importance, Thessaloniki is affected by the political events and disruptions that occur periodically in Byzantium and especially in the Balkan Peninsula (Gothic, Slav, Avar, and Bulgarian raids), while it is subject to direct attacks and faces three dramatic and devastating conquests by Arabs, Normans, and Ottomans, numerous other sieges, as well as a twenty-year period of Latin occupation. The turning points

in the political history of the city affect the everyday life of its residents and the development of its social organization: a politically active, multiform and vigorous society, which contributes to the organization and the revitalization of the city's economy, after the disasters and the adverse circumstances that it faces from time to time.

The artistic developments in Thessaloniki and its contribution to the Empire's intellectual life rendered the city a significant cultural centre. The conversion of the Roman city of Galerius into a Christian city was consolidated by the 5th century and important churches were erected, such as St. Demetrius and Panagia Acheiropoietos. At the same time, the Rotunda, initially part of Galerius' palace, is a typical example of a Roman building converted into a Christian church. The metropolitan church of St. Sophia marks the new developments in architecture in a time of transition and reflects the central authority's interest. The church of the Panagia Chalkeon is an important monument of the middle Byzantine period, while high-quality wall paintings from the Komnenian era have been preserved in the *katholikon* of the Latomou monastery. Architecture and painting flourished during the Palaiologan period and new churches were erected and decorated, such as the Holy Apostles, Prophet Elijah, St. Nicholas Orphanos etc. Important painters, who originated from or were active in Thessaloniki, contributed to the city's cultural and artistic prosperity and influence in neighbouring areas.

There were also many scholars who either came from Thessaloniki or lived there for a long time. They contributed with their writings to the promotion of the city as an important cultural centre with a strong presence in the intellectual life of the Empire, especially during the 14th century. The most important cases will be presented in the seminar, starting from the anonymous collections of St. Demetrius's Miracles and the historians of the three conquests of Thessaloniki, up to the distinguished authors of the Late Byzantine period.

Methodology: Study of the relevant modern bibliography and close reading of a range of Greek, Latin and Eastern sources. Written essay with oral presentation.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

Διεθνές Συμπόσιο Βυζαντινή Μακεδονία 324-1430 μ.Χ., Θεσσαλονίκη 27-31 Οκτωβρίου 1992, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Μακεδονική Βιβλιοθήκη 82, Θεσσαλονίκη 1995.

Η Θεσσαλονίκη μεταξύ Ανατολής και Δύσεως: Πρακτικά συμποσίου τεσσαρακονταετηρίδος της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών (30 Οκτωβρίου- 1 Νοεμβρίου 1980), Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Μακεδονική Βιβλιοθήκη 59, Θεσσαλονίκη 1982.

Καλτσογιάννη, Ε., Κοτζάμπαση, Σ. & Παρασκευοπούλου, Η., *Η Θεσσαλονίκη στη Βυζαντινή Λογοτεχνία. Ρητορικά και Αγιολογικά κείμενα*, Θεσσαλονίκη 2002.

Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου, Ε., Μαυροπούλου-Τσιούμη, Χρ. & Μπακιρτζής, Χ., *Ψηφιδωτά της Θεσσαλονίκης, 4ος-14ος αιώνας*, Αθήνα 2012.

Κωνσταντακοπούλου, Α., *Βυζαντινή Θεσσαλονίκη. Χώρος και ιδεολογία*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, *Επιστημονική Επετηρίς Φιλοσοφικής Σχολής, Δωδώνη*, παρ. αρ. 62, Γιάννενα 1996.

- Κωτσιόπουλος, Κ., *Το κίνημα των Ζηλωτών στη Θεσσαλονίκη (1342-1349). Ιστορική, Θεολογική και Κοινωνιολογική διερεύνηση*, Θεσσαλονίκη 1997.
- Λαούρδας, Β., *Η κλασική φιλολογία εις την Θεσσαλονίκην τὸν ἰδ' αἰ.*, Θεσσαλονίκη 1960.
- Malamut, E., «Thessalonique 830-904», στο Hoffmann, L.M. & Monchizadeh, A. (επιμ.), *Zwischen Polis, Provinz und Peripherie. Beiträge zur byzantinischen Geschichte und Kultur, Mainzer Veröffentlichungen zur Byzantinistik 7*, Wiesbaden 2005, 159-190
- Matschke, K.-P., «Thessalonike und die Zeloten. Bemerkungen zu einem Schlüsselereignis der spätbyzantinischen Stadt- und Reichsgeschichte», *Byzantinoslavica* 55, 1994, 19-43.
- Μέντζος, Α., *Το προσκόνημα του Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης στα βυζαντινά χρόνια*, Αθήνα 1994.
- Μπακιρτζής, Χ. (επιμ.), *Άγιος Νικόλαος Ὁρφανός. Οἱ τοιχογραφίες*, Αθήνα 2003.
- Νεράντζη-Βαρμάζη, Β., *Εγκώμια της Βυζαντινῆς Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1999.
- Σωτηρίου, Γ. και Μ., *Η βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης*, 2 τόμοι, Ἐν Ἀθήναις 1952.
- Spieser, J.-M., *Thessalonique et ses monuments du IVe au VIe siècle. Contribution à l'étude d'une ville paléochrétienne*, Paris 1984.
- Tafrafi, O., *Η Θεσσαλονίκη από τις παραρχές έως τον ΙΔ' αιώνα*, μτφρ. Α. Νικολοπούλου, επιμ. Α. Σαββίδης, Αθήνα 1994 [= *Thessalonique des origines au quatorzième siècle*, Paris 1919].
- Τσιγαρίδας, Ευθ., *Οι τοιχογραφίες του παρεκκλησίου του Αγίου Ευθυμίου (1302/3). Έργο του Μανουήλ Πανσέληνου στην Θεσσαλονίκη*, Θεσσαλονίκη 2008
- Χατζηαντωνίου, Ε., *Η μητρόπολη Θεσσαλονίκης από τα μέσα του 8ου αι. έως το 1430. Ιεραρχική τάξη-εκκλησιαστική περιφέρεια-διοικητική οργάνωση* [Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται 42], Θεσσαλονίκη 2007.

ΜΑΡΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΑΚΗ-ΚΙΤΡΟΜΙΛΗΔΟΥ - ΜΑΡΙΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ

Εαρινό εξάμηνο / Spring semester

Θέμα: Τέχνη και κοινωνία στην Καππαδοκία. Ημαρτυρία των μνημείων.

Subject: Art and Society in Cappadocia. Evidence from the monuments

Περίληψη: Η Καππαδοκία είναι η πετρώδης ορεινή περιοχή της κεντρικής Μικράς Ασίας, που εκτείνεται από τα όρη του Πόντου ως τον Ταύρο και από την Αλμυρή λίμνη ως τον Ευφράτη ποταμό. Ωστόσο η σημασία της περιοχής ήταν από την αρχαιότητα μεγάλη, εφόσον αυτή βρισκόταν στο σταυροδρόμι των τότε δρόμων από

τη Δύση στην Ανατολή και από τον Βορρά στον Νότο και είχε τον έλεγχο των Πυλών της Κιλικίας.

Η πιο σημαντική περίοδος της ζωγραφικής στην Καππαδοκία συμπίπτει με τους αιώνες 10^ο και 11^ο, μετά την απόκρουση δηλαδή των αραβικών επιθέσεων, έως την οριστική κατάκτηση της περιοχής από τους Σελτζούκους Τούρκους, το 1071, μετά τη μάχη του Μαντζικέρτ. Από τους αιώνες αυτούς σώζεται μεγάλος αριθμός ναών, λαξευτών στους μαλακούς - από ηφαιστειογενή υλικά - βράχους της περιοχής και τοιχογραφημένων, οι οποίοι αποτελούν σημαντικά τεκμήρια για τη βυζαντινή τέχνη, την κοινωνία και την ιστορία της περιοχής. Από τον 12^ο αιώνα χρονολογούνται μόνο μερικά χαράγματα, που μαρτυρούν για το πέρασμα κάποιων ταξιδιωτών\ προσκυνητών, και μόνον κατά τον 13^ο αιώνα σκαλίστηκαν πάλι στους βράχους εκκλησίες, που σήμερα όλο και περισσότερο αποκαλύπτονται, όταν Έλληνες, όπως φαίνεται, διείσδυσαν στην άρχουσα τάξη του σουλτανάτου του Ρουμ. Οι εκκλησίες αυτές του 13^{ου} αιώνα, που δημιουργήθηκαν υπό σελτζουκική κατοχή, είναι εξίσου ενδιαφέρουσες με τις προηγούμενες και οι πληροφορίες που δίνουν είναι πολύτιμες. Στο σεμινάριο θα εξεταστούν μνημεία της περιοχής, με στόχο την κατανόηση της κοινωνίας που τα παρήγαγε και θα ανιχνευτούν στοιχεία για τις πολιτισμικές σχέσεις και την καθημερινότητα των ανθρώπων που τα δημιούργησαν.

Summary: Cappadocia is the rocky mountainous region of central Asia Minor, which extends from the mountains of Pontos to Taurus and from the Salt Lake to the Euphrates' river. The importance of the region was vital since antiquity, on account of its position at the crossroads between West and East and from North to South, and because of the control it could exercise over the Cilician Gates.

The most important period of the art of painting in Cappadocia coincides with the tenth and eleventh centuries, that is after the repulse of the attacks of the Arabs, until the definitive occupation of the region by the Seljouk Turks in 1071, following the Mantzikert battle. From those centuries a great number of churches is preserved, which are cut into the soft rock – made up from volcanic material – of the area; many of these churches are decorated with frescoes and all of them offer significant evidence for Byzantine art, society and history of the period.

From the twelfth century only some graffiti are preserved, which testify to the passage of travellers, and only during the thirteenth century more churches were carved anew into the rock (still being discovered nowadays); it seems that during that period Greeks penetrated the ruling class of the sultanate of Rum. These thirteenth-century churches, created under Seljouk occupation, are also interesting, and they provide equally precious information as the earlier ones.

In the seminar select monuments of the region will be examined, with the aim to understand the society which produced them, and elements concerning cultural relations and the everyday life of people during the period in question will be searched.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

Ιστορία - Ιστορική Γεωγραφία:

Cooper, J. E. & Decker, M. J., *Life and Society in Byzantine Cappadocia*, London 2012.

Hild, F. & Restle, M., *Kappadokien* (Kappadokia, Charcianon, Sebasteia und Lykandos), TIB 2, Wien 1982.

- Hild, F., *Das byzantinische Straßensystem in Kappadokien*, Wien 1997.
- Εκκλησίες:*
- de Jerphanion, G., *Une nouvelle province de l'art byzantin. Les églises rupestres de Cappadoce*, 2 τ. κείμενο, 3 τ. πίνακες, Paris 1925-1942.
- Jolivet-Lévy, C., *Les églises byzantines de Cappadoce. Le programme iconographique de l'abside et des ses abords*, Paris 1991.
- Jolivet-Lévy, C., “Les programmes iconographiques des églises de Cappadoce au Xe siècle. Nouvelles recherches”, *Constantine VII Porphyrogenitus and his Age, Second International Byzantine Conference*, Delphes 1987.
- Jolivet-Lévy, C., *La Cappadoce Médiévale*, Paris 2001.
- Jolivet-Lévy, C., *Études cappadociennes*, London 2001.
- Kalas, V., “Challenging the Sacred Landscape of Byzantine Cappadocia”, στο Luyster, A. & Walker, A. (επιμ.), *Negotiating Secular and Sacred in Medieval Art: Christianity, Islam, and Buddhism*, Aldershot 2009, 147-173.
- Ousterhout, R., *A Byzantine Settlement in Cappadocia*. Revised Edition, Washington, D.C. (DOS), 2012.
- Restle, M., *Byzantine Wall Painting in Asia Minor*, 3, Shannon 1969.
- Rodley, L., *Cave Monasteries of Byzantine Cappadocia*, Cambridge 1985.
- Teteriatnikov, N., *The Liturgical Planning of Byzantine Churches in Cappadocia*, Rome 1996.
- Thierry, N. & M., *Nouvelles églises rupestres de Cappadoce. Région du Hasan Dağı*, Paris 1963.
- Thierry, N., “L'art monumental byzantin en Asie Mineure du XIe siècle au XIVe”, *DOP* 29, 1975, 75-111.
- Thierry, N., *Haut Moyen Age en Cappadoce. Les églises de la région de Çavuşin*, τ. I και II, Paris 1983 και 1994.
- Tsakalos, A., “Art et donation en Cappadoce byzantine : L'église rupestre de Karanlık kilise”, στο Spieser, J.-M. & Yota, E. (επιμ.), *Donation et donateurs dans le monde byzantin*, Paris 2012, 141-161.
- Uyar, T., “Thirteenth-century Byzantine Painting in Cappadocia: New Evidence”, στο Ödekan, A., Akyürek, E. & Necipoğlu, N. (επιμ.), *Change in the Byzantine World in the Twelfth and Thirteenth Centuries, First International Sevgi Gönül Byzantine Studies Symposium, Proceedings, Istanbul 2007*, Istanbul 2010, 617-625.
- Wharton Epstein, A., “The Problem of Provincialism: Byzantine Monasteries in Cappadocia and Monks in South Italy”, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 42, 1979, 28-46.

ΠΑΛΑΤΩΝ ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Εαρινόεξάμηνο/ Spring semester

Θέμα: Αστικός δομημένος χώρος και κινητά ευρήματα: μια προσπάθεια ερμηνευτικής προσέγγισης.

Subject: Urban built environment and finds: an attempt interpretive approach.

Περίληψη: Κατά τη διάρκεια του σεμιναρίου θα διερευνηθούν οι σχέσεις αστικού δομημένου χώρου με το περιεχόμενό του (κινητά ευρήματα) και οι πιθανές ερμηνείες ή/και συμπεράσματα που προκύπτουν από τη μελέτη αυτή για την ιστορία των πόλεων κατά τη διάρκεια και, κυρίως, προς το τέλος της πρωτοβυζαντινής περιόδου.

Summary: During the seminar we will explore the relationship of the urban built environment and its contents (finds) and possible interpretations and / or conclusions drawn from this study about the history of the cities during and, particularly, towards the end of the Early-Byzantine period.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

- Aupert P., “Objets de la vie quotidienne à Argos”, *Etudes Argiennes, BCH Suppl.* VI, 1980, 395-457.
- Bauer F.A., *Stadt, Platz und Denkmal in der Spätantike*, Mainz am Rhein 1996.
- Christie N. & Loseby S.T., *Towns in transition. Urban evolution in Late Antiquity and the Early Middle Ages*, Aldershot 1996.
- Durliat J., *De la ville antique à la ville byzantine. Le problème des subsistances*, Rome 1990.
- Hayes, J.W., “Pottery: Stratified Groups and Chronology”, στο Humphrey, J.H. (επιμ.), *Excavations at Carthage 1975 conducted by the University of Michigan I*, Ann Arbor 1976, 47-123.
- Kastrén, P. (επιμ.), *Post-Herulian Athens, Aspects of Life and Culture in Athens A.D. 267-529, Papers and Monographs of the Finnish Institute at Athens*, Athens 1994.
- Lavan, L. (επιμ.), *Recent Research in Late-Antique Urbanism, JRA Suppl.* 42, 2001.
- Lavan, L. et al. (επιμ.), *Housing in Late Antiquity: from Palaces to Shops*, Leiden 2007.
- Πετρίδης Π., “Παρατηρήσεις στις πόλεις και τις αστικές οικίες της Ύστερης Αρχαιότητας στον ελλαδικό χώρο”, *ΔΧΑΕ ΚΘ'*, 2008, 247-258.
- Pétridis P., *La céramique protobyzantine de Delphes : une production et son contexte, Fouilles de Delphes V, Monuments Figurés 4*, Paris, Athènes 2010.
- Πετρίδης Π., *Πρωτοβυζαντινή κεραμική του ελλαδικού χώρου*, Αθήνα 2013.
- Saradi H.G., *The Byzantine City in the Sixth Century. Literary Images and Historical Reality*, Athens 2006.

- Sodini J.-P., "L'Habitat urbain en Grèce à la veille des invasions", στο *Villes et peuplements dans l'Illyricum protobyzantin*, Rome 1984, 341-396.
- Sodini J.-P., "Habitat de l'Antiquité Tardive (2)", *Topoi* 7, 1997, 435-577.
- Yangaki A. G., *La céramique des IVe – VIIIe siècles ap. J.-C. d'Eleutherna*, Athènes 2005.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

Πρώιμη Φλαμανδική Ζωγραφική.
E. Μαυρομυχάλη

Early Netherlandish Painting.
E. Mavromichali

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

Η δημόσια γλυπτική στην Αθήνα, ΙΘ'-Κ'αι.
Δ. Παυλόπουλος

The public sculpture in Athens, XIX-XX cent.
D. Pavlopoulos

ΕΥΘΥΜΙΑ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ

Χειμερινό εξάμηνο/ Winter semester

Θέμα: Πρώιμη Φλαμανδική Ζωγραφική.

Subject : Early Netherlandish Painting.

Περίληψη: Θα εξετασθούν οι αφετηρίες και ο χαρακτήρας της πρώιμης Φλαμανδικής ζωγραφικής, η ακμή της, με έμφαση στο έργο του Jan van Eyck (1390 περ.- 1441), και η επίδραση που άσκησε στην Ιταλική ζωγραφική του 15^{ου} αιώνα.

Summary: This seminar will examine the origins and character of Early Netherlandish Painting, its culmination period in the work of Jan van Eyck (c.1390-1441) and its impact on the Italian painting of the 15th century.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

Frere J.-Cl., *Early Flemish Painting*, Paris 1997.

Heck, Ch., *L'art flamand et hollandais - le siècle des Primitifs 1380-1520*, Paris 2003.

Kendrick, S. Mc., *Illuminating the Renaissance: The Triumph of Flemish Manuscript Painting in Europe*, Los Angeles 2003.

Nash, S., *Northern Renaissance Painting*, Oxford 2008.

Nuttal, P., *From Flanders to Florence: The Impact of Netherlandish Painting, 1400-1500*, New Haven & London 2004.

Panofsky, E., *Early Netherlandish Painting*, Vol.I (text) and Vol. II (Plates), London 1971.

Sander, J. & Kempferdinck, S., *The master of Flemalle and Roger van der Weyden*, (Catalogue), Berlin 2009.

Stroo, C., *The Flemish Primitives I: The Master of Flemalle and Roger van der Weyden Groups* (Catalogue of Early Netherlandish Painting: Royal Museums of Fine Arts of Belgium), 2006.

Stroo, C., *The Flemish Primitives II: Bouts, Christus, Memling, Goes*. (Catalogue of Early Netherlandish Painting: Royal Museum of Fine Arts of Belgium), 2006.

de Vos, D., *The Flemish Primitives: The masterpieces*, Princeton 2003.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Εαρινό εξάμηνο/ Spring semester

Θεμα: Η δημόσια γλυπτική στην Αθήνα, ΙΘ' -Κ' αι.

Subject: The public sculpture in Athens, XIX-XX cent.

Περίληψη: Θα διερευνηθεί με σεμιναριακές εργασίες η δημόσια γλυπτική στην Αθήνα κατά τη διάρκεια του ΙΘ' και του Κ' αι.: οι γλύπτες, η θεματογραφία και οι παραγγελιοδότες.

Summary: The public sculpture in Athens during the XIX and the XX cent. will be researched in seminar papers: the sculptors, the subjects and the patrons.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selected Bibliography

- Αντωνοπούλου, Ζ., *Τα γλυπτά της Αθήνας. Υπαίθρια γλυπτική (1834-2004)*, Αθήνα 2003.
- Γιοφύλλης, Φ., *Ιστορία της νεοελληνικής τέχνης (ζωγραφικής, γλυπτικής, χαρακτηριστικής, αρχιτεκτονικής και διακοσμητικής) 1821-1941*, 2τ., Αθήνα 1962-63.
- Η Καθημερινή [Επτά Ημέρες], Γλυπτά της Αθήνας*, επιμέλεια Κ. Λιόντης, 25 Οκτωβρίου 1998 [= *Νεοελληνική Τέχνη*, τ. ΝΑ', επιμέλεια Δ. Παυλόπουλος, Αθήνα 2002, 71-128].
- Λαμέρας, Λ., *Χωροθετικό διάγραμμα γλυπτών έργων Δήμου Αθηναίων νεωτέρας Ελλάδος*, Αθήνα 1975.
- Λυδάκης, Σ., *Η νεοελληνική γλυπτική. Ιστορία - Τυπολογία*, Αθήνα 2011.
- Manolikakis, J. G., *The sculpture of modern Athens (1800-1966)*, Athens 1966.
- Παυλόπουλος, Δ., *Ζητήματα νεοελληνικής γλυπτικής*, Αθήνα 1998.
- Παυλόπουλος, Δ., "Ιωάννης Βιτσάρης, Ένας παραγνωρισμένος Αθηναίος γλύπτης", στο Γ. Κ. Καιροφύλας - Σ. Γ. Φιλιππότης, *Αθηναϊκό Ημερολόγιο 2000*, Αθήνα 2000, 239-253.
- Παυλόπουλος, Δ., *Ο γλύπτης Γεώργιος Ρήγας. Συμβολή στη μελέτη της νεοελληνικής γλυπτικής (τετράγλωσση έκδοση)* [ψηφιακή ανάρτηση: www.arch.uoa.gr/fileadmin/arch.uoa.gr/uploads/images/melh_dep/papers/pavloporoulos_rhgas.pdf].
- Προκοπίου, Α. Γ., *Ιστορία της Τέχνης 1750-1950*, 3τ., Αθήνα 1967-69.
- Σπητέρης, Τ., *Τρεις αιώνες νεοελληνικής τέχνης 1660-1967*, 3τ., Αθήνα 1979.
- Χρήστου, Χ. & Κουμβακάλη-Αναστασιάδη Μ., *Νεοελληνική γλυπτική, 1800-1940*, Αθήνα 1982.

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ
Η συμβολή των <i>δυνατών</i> στην ανάπτυξη και κατάλυση της Αθηναϊκής ηγεμονίας. <i>A. Ραμού-Χασιάδη</i> The contribution of the <i>δυνατοί</i> to the growth and the collapse of the Delian – Athenian League. <i>A. Ramou-Hapsiadi</i>
ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ
Το φαινόμενο των συμπολιτειών στον αρχαίο ελληνικό κόσμο. <i>Κ. Μπουραζέλης</i> <i>‘Sympoliteiai’ in the ancient Greek world.</i> <i>K. Buraselis</i>
Ιδρυτικοί μύθοι των αποικιών σε Δύση και Ανατολή. <i>Σ. Ψωμά</i> Foundation Myths of Greek Colonies in East and West. <i>S. Psoma</i>
Ιερά, λατρείες και γιορτές στον αρχαίο ελληνικό κόσμο. <i>Σ. Ανεζίρη και Π. Βαλαβάνης</i> Sanctuaries, cults and festivals in the Greek world. <i>S. Aneziri and P. Valavanis</i>
Σεμινάριο για υποψήφιους/-ες διδάκτορες, (13-24.6.2016): "Θρησκεία και λατρείες στην Αττική. Οι επιγραφικές μαρτυρίες." (βλ. την τελευταία σελίδα του Οδηγού Μεταπτυχιακών Σπουδών). PhD Seminar (13-24.6.2016) on "Religion and cults in Attica. The evidence from inscriptions." (see also the last page of the Postgraduate Courses' Program)

ΑΝΝΑΡΑΜΟΥ –ΧΑΨΙΑΔΗ

Χειμερινό εξάμηνο / Winter semester

Θέμα: Η συμβολή των *δυνατών* στην ανάπτυξη και κατάλυση της Αθηναϊκής ηγεμονίας.

Subject: The contribution of the *δυνατοί* to the growth and the collapse of the Delian – Athenian League.

Περίληψη: Με βάση τις γραμματειακές πηγές και τις επιγραφές θα διερευνηθεί: η κοινωνική θέση και η πολιτική ταυτότητα των *δυνατών*, εάν αυτοί επωμίζονταν το βάρος των συμμαχικών υποχρεώσεων, ο ρόλος τους στις αποστασίες που σημειώνονται έως το 412 π.Χ. και ο τρόπος που αντιμετωπίζονται από τους Αθηναίους.

Summary: From a close analysis of the texts and the Inscriptions we will investigate: the social status and the political identity of the *dynatoi*, if upon them fell the cost of the *phoros* or the provision of ships, their role in the revolts which occurred till 412 b.C. and the way Athens confronted them.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selective Bibliography

- Balcer, J.M., "The Athenian Regulations for Chalcis", *Historia Einzel.* 33, 1978.
- Gauauthier, Ph., "Les clérouques de Lesbos et la colonisation Athénienne au Ve siècle", *REG* 79, 1966, 64-88.
- Hornblower, S., *Θουκυδίδου Ιστορία τ.Α' βιβλία 1-3*, (ελληνική μετάφραση, Φωτεινή Πέτικα, επιμέλεια, Αντώνης Ρεγκάκος) Θεσσαλονίκη 2006.
- _____, *A Commentary on Thucydides v. III 5.25-8.109*, Oxford 2008.
- Kallet-Marx, L., *Money, Expense and Naval Power in Thucydides' History 1-5.24*, Berkeley and Los Angeles 1993.
- Lintott, A., *Violence, Civil Strife and Revolution in the Classical City*, London 1982
- Mattingly, H.B., *The Athenian Empire Restored*, University of California 1996.
- Meiggs, R., *The Athenian Empire*, Oxford 1972.
- Ostwald, M., "Athens and Chalcis: A Study in Imperial Control", *JHS* 122, 2002, 134-143.
- Picard, O., "Thucydide et le tribut de Thasos" *REA* 100, 1998, 591-598.
- Psoma, S., "Thucydide I,61,4 : Béroia et la nouvelle localisation de Bréa", *REG* 122, 2009, 263-280.
- Ραμού-Χαψιάδη, Α. *Σωτήρες της Ελλάδος (Ηροδ. VII 139.5). Ναυκράτορες (Θουκ. V 97,109, VI 18.5)*, Αθήνα 1994.
- Westlake, H.D., "The Commons at Mytilene", *Historia* 25, 1976, 429-440
- Will, Ed., "Notes sur les régimes politiques de Samos", *REA* 71, 1969, 306-319.

ΚΩΣΤΑΣΜΠΟΥΡΑΖΕΛΗΣ

Εαρινόεξάμηνο / Spring semester

Θέμα: Το φαινόμενο των συμπολιτειών στον αρχαίο ελληνικό κόσμο.

Subject: 'Sympoliteiai' in the ancient Greek world.

Περίληψη: Θέμα του σεμιναριακού μαθήματος θα είναι η εις βάθος εξέταση των παραδειγμάτων συμπολιτειακών κρατών (κυρίως Βοιωτών, Αιτωλών, Αχαιών αλλά και άλλων συναφών παραδειγμάτων) στην ελληνική αρχαιότητα. Η σύσταση, η οργάνωση και ο γενικότερος ιστορικός ρόλος των αρχαίων ελληνικών συμπολιτειών

ως πειράματος (εν μέρει τουλάχιστον επιτυχούς) υπέρβασης της πόλεως ως χαρακτηριστικού πολιτικού θεσμού του αρχαίου ελληνικού κόσμου παρουσιάζουν και καθαυτό γνήσιο ιστορικό ενδιαφέρον, ακόμη περισσότερο δε σε σχέση και ως προσλαμβάνουσες παραστάσεις για τη σημερινή ελληνική και διεθνή πραγματικότητα.

Μετά τα πρώτα εισαγωγικά μαθήματα ως προς την έννοια και τα βασικά πολιτειακά χαρακτηριστικά και την ορολογία των αρχαίων ελληνικών ομοσπονδιακού τύπου ενώσεων θα γίνει ανάθεση παρουσίασης επί μέρους περιπτώσεων αρχαίων ελληνικών συμπολιτειών βάσει συγκεκριμένων φιλολογικών και επιγραφικών κυρίως πηγών, και αντίστοιχων (τελικών) γραπτών εργασιών. Η επί μέρους θεματική θα συνεξαρτηθεί από τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα όσων θα συμμετάσχουν.

Summary: The seminar will deal systematically with examples of *sympoliteiai* (federal states), mainly those of the Boeotians, the Aetolians and the Achaeans but also further such political organizations, in Greek antiquity. After few introductory lessons the presentation of partial subjects will be assigned to the participants, according to their special interests.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία/ Selective Bibliography

- Beck, H., *Polis und Koinon. Untersuchungen zur Geschichte und Struktur der griechischen Bundesstaaten im 4. Jahrhundert v. Chr.*, Stuttgart 1997.
- Buraselis, K./ K. Zoumboulakis (eds.), *The Idea of European Community in History, II: Aspects of Connecting poleis and ethne in Ancient Greece*, Athens 2003.
- Corsten, T., *Vom Stamm zum Bund. Gründung und territoriale Organisation griechischer Bundesstaaten*, München 1999.
- Δουκέλλης, Π. κ.ά., *Ομοσπονδίες στον αρχαίο κόσμο. Ιδέες και πράξη*, Αθήνα 2004.
- Funke, P. – Haake, M. (eds.), *Greek Federal States and Their Sanctuaries. Identity and Integration*, Stuttgart 2013.
- Giovannini, Ad., *Untersuchungen über die Natur und die Anfänge der bundesstaatlichen Sympolitie in Griechenland*, Göttingen 1971.
- Kühr, An., *Als Kadmos nach Boiotien kam. Polis und Ethnos im Spiegel thebanischer Gründungssagen*, Stuttgart 2006 (Hermes-Einzelschriften, 98).
- Larsen, J.A.O., *Greek Federal States. Their Institutions and History*, Oxford 1968.
- Lefèvre, F., *L'Amphictionie pyléo-delphique: histoire et institutions*, Paris 1998.
- Psoma, S., *Olynthe et les Chalcidiens de Thrace. Études de numismatique et d'histoire*, Stuttgart 2001.
-
- Sánchez, P., *L'Amphictionie des Pyles et de Delphes: recherches sur son rôle historique, des origines au IIe siècle de notre ère*, Stuttgart 2001.
- Scholten, J. B., *The Politics of Plunder. Aitolians and their Koinon in the Early Hellenistic Era, 279-217 B.C.*, Berkeley 2000.
- Scherberich, K., *Koinè symmachía. Untersuchungen zum Hellenenbund Antigonos' III. Doston und Philipps V. (224–197 v. Chr.)*, Stuttgart 2009.
- Tausend, K., *Amphiktyonie und Symmachie. Formen zwischenstaatlicher Beziehungen im archaischen Griechenland*, Stuttgart 1992.
- Walbank, F.B., 'Were there Greek federal states?', *SCI* 3 (1976/7), 27-51= id., *Selected Papers*, Cambridge 1985, 20-37.

ΣΕΛΗΝΗ. ΨΩΜΑ

Εαρινόεξάμηνο / Spring semester

Θέμα: Ιδρυτικοί μύθοι των αποικιών σε Δύση και Ανατολή.

Subject: Foundation Myths of Greek Colonies in East and West.

Περίληψη: Το σεμινάριο εστιάζεται στους ιδρυτικούς μύθους των αποικιών όπως αυτοί αποτυπώνονται στην φιλολογική παράδοση και κάποτε και απεικονίζονται σε νομισματικές εκδόσεις των πόλεων πλέον – ιδρυμάτων μητροπόλεων της κυρίως Ελλάδας. Η εξέλιξή τους και η ενίοτε προσαρμογή τους σε νέα δεδομένα θα εξεταστούν επίσης λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη το ιστορικό πλαίσιο εντός του οποίου αυτές πραγματοποιούνται. Ο τρόπος με τον οποίο οι μύθοι αυτοί συνδέουν μητρόπολη και αποικία αφενός, αποικία και γεωγραφικό χώρο της εγκατάστασης αφετέρου θα αποτελέσουν επίσης αντικείμενο έρευνας.

Summary: The seminar will examine foundation myths of colonies as these are presented in the literary sources and in some rare cases are also depicted on coins. How these myths were developed and were adapted to fit the life of the *polis* during its history will also be examined. We will also study the links created by these myths between colony and mother city as well as between colony and its territory and neighbors.

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Selective bibliography

Calame. C. “Narrating the Foundation of a City. The Symbolic Birth of Cyrene”, L. Edmons (ed.), *Approaches to Greek Myth*, London and Baltimore 1990, 275-341.

Gehrke, H. J. “Heroen als Grenzgänger zwischen Griechen und Barbaren“, E.S. Gruen (ed.), *Borrowings and Ethnic Appropriations in Antiquity*, Stuttgart 2005.

Mac Sweeney, N. *Foundation Myths and Politics in Ancient Ionia*, New York 2013.

Sweeney, N. (ed.), *Foundation Myths in Ancient Societies. Dialogues and Discourse*, Cambridge 2014.

Malkin, I. “What’s in a name? The Eponymous Founders of Greek Colonies”, *Athenaeum* 63 (1985), 114-30.

Malkin, I. *Myth and Territory in the Spartan Mediterranean*, Cambridge 1994.

ΣΟΦΙΑ ΑΝΕΖΙΡΗ / ΠΑΝΟΣ ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ

Εαρινόεξάμηνο / Spring semester

Θέμα: Ιερά, λατρείες και γιορτές στον αρχαίο ελληνικό κόσμο.

Subject: Sanctuaries, cults and festivals in the Greek world.

Περίληψη: Το σεμινάριο θα ασχοληθεί με μερικά από τα πιο σύνθετα αλλά και χαρακτηριστικά φαινόμενα του αρχαίου ελληνικού κόσμου, που ελάμβαναν χώραν στα ιερά και αφορούν τις λατρευτικές και αναθηματικές πρακτικές, καθώς και τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές παραμέτρους τους. Το θέμα θα προσεγγισθεί

από ιστορική, αρχαιολογική, επιγραφική και τοπογραφική άποψη, σε μια προσπάθεια να καταδειχθούν οι πολυεπίπεδες εκδηλώσεις των αρχαίων πόλεων-κρατών, πολιτικών σχηματισμών, γενών και ιδιωτών στους ιερούς χώρους σε όλη τη διάρκεια της Αρχαιότητας. Σχετικά με τα θέματα των εργασιών θα γίνουν δεκτές και προτάσεις των ίδιων των συμμετεχόντων, υπό την προϋπόθεση να εντάσσονται στον γενικότερο προβληματισμό του σεμιναρίου.

Summary: This seminar deals with a number of important religious practices in Greek sanctuaries, namely, rituals and dedications, and their social, financial and political aspects. We will examine the historical, archaeological, epigraphic and topographical evidence in order to understand the extent of ritual practice generated by city-states, political entities, tribes and individuals in Greek sanctuaries of all periods in antiquity. The students may propose their own topics provided they are related to the general theme of the seminar.

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Selective bibliography

- Alcock, S. – Osborne, R. (eds.), *Placing the Gods: Sanctuaries and Sacred Space in Ancient Greece*, Oxford 1994.
- Bodel, J. - Kajava, M. (eds.), *Religious Dedications in the Greco-Roman World: Distribution, Typology, Use*, Rome 2009.
- Cole, S.G., *Landscapes, Gender and Ritual Space: The Ancient Greek Experience*, Berkeley 2004.
- Dillon, M., *Pilgrims and Pilgrimage in Ancient Greece*, London – New York 1997.
- Elsner, J. – Rutheford, I. (eds.), *Pilgrimage in Graeco-Roman and Early Christian Antiquity*, Oxford 2005.
- Emerson, M., *Greek Sanctuaries. An Introduction*, London 2007.
- Linders, T. – Nordquist, G. (eds.), *Gifts to the Gods*, Uppsala 1987.
- Marinatos, N. – Haegg, R. (eds.), *Greek Sanctuaries : new approaches*, London – New York 1993.
- Pedley, J., *Sanctuaries and the Sacred in the Ancient Greek World*, Cambridge - New York 2005.
- Scott, M., *Delphi and Olympia: The Spatial Politics of Panhellenism in the Archaic and Classical Periods*, Cambridge - New York 2010.
- Thesaurus Cultus et Rituum Antiquorum I-VIII*, Basel – Los Angeles 2004-2012.
- Versnel, H. S. (ed.), *Faith, Hope, and Worship. Aspects of Religious Mentality in the Ancient World*, Leiden 1981.

BYZANTINΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

Βυζαντινά έγγραφα 10ου-15ου αι.: από τον τύπο στην ουσία.
Tr. Maniati-Kokkini

Byzantine documents of the 10th-15th c.: from form to essence.
Tr. Maniati-Kokkini

Η εποχή της Εικονομαχίας. Εποχή πολιτικών, κοινωνικών και θρησκευτικών αναταράξεων.
E. Χρήστου

The iconoclast era. Times of political social and religious turbulences.
I. Christou

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

Διεπιστημονικό Σεμινάριο «Νίκος Οικονομίδης» (έναρξη τον Ιανουάριο)

Πανεπιστήμιο Αθηνών – Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας
σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών / Τομέας Βυζαντινών Ερευνών/
Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Βυζαντινή Θεσσαλονίκη: ιστορία, κοινωνία και καθημερινότητα, πνευματική ζωή, τέχνη και ακτινοβολία.
A. Κόλια-Δερμιτζάκη και Σ. Καλοπίση-Βέρτη (σε συνεργασία με τον Στ. Λαμπάκη)

Interdisciplinary Postgraduate Seminar «Nikos Oikonomides» (starts in January)

University of Athens – Department of History & Archaeology
in collaboration with the Institute for Historical Research / Section for Byzantine
Research / National Hellenic Research Foundation

Byzantine Thessaloniki: history, society and everyday life, intellectual life, art and
radiance.
A. Kolia-Dermitzaki and S. Kalopissi-Verti (in collaboration with St. Lampakis)

Πρόσβαση στη γνώση και μαθητεία την εποχή των Παλαιολόγων (1261-1453).
Σ. Μεργιαλή-Σαχά

Access to knowledge and education during the Palaeologan era (1261-1453).
S. Mergiali-Sahas

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΤΣΑ ΜΑΝΙΑΤΗ-ΚΟΚΚΙΝΗ

Χειμερινό εξάμηνο/ Winter semester

Θέμα: Βυζαντινά έγγραφα 10ου-15ου αι.: από τον τύπο στην ουσία.

Subject: Byzantine documents of the 10th-15th c.: from form to essence.

Περίληψη: Αποτελώντας την πλέον άμεση από τις πηγές για τη βυζαντινή πραγματικότητα 10ου-15ου αι., τα κείμενα των εγγράφων διασώζουν στοιχεία για την ταυτότητα, για την οικογενειακή, κοινωνική και οικονομική κατάσταση συγκεκριμένων Βυζαντινών όλων των τάξεων, καθώς και για τη σχέση τους με το Κράτος, την Εκκλησία ή τους συγγενείς και τους συντοπίτες τους. Παραλλήλως, προβάλλουν ανάγλυφη εικόνα της δημογραφικής σύνθεσης μιας περιοχής και προδίδουν την ισχύ ή την αδυναμία της κεντρικής εξουσίας, στο πλαίσιο των εσωτερικών και εξωτερικών εξελίξεων και της κοινωνικής, δημοσιονομικής αλλά και εξωτερικής πολιτικής της αυτοκρατορίας.

Τα στάδια προσεγγίσεως περιλαμβάνουν τα εισαγωγικά στοιχεία μορφής (A.1-3) και, κυρίως, την ερμηνεία-σχολιασμό αντιπροσωπευτικών κειμένων (B.1-2):

A.1. Το έγγραφο ως ιστορική πηγή. Τύποι κρατικών και κατηγορίες ιδιωτικών εγγράφων. Διπλωματική έκδοση - αρχεία και εκδόσεις. 2. Μορφή και ορολογία κρατικών εγγράφων. Το κείμενο: επανάληψη και πρωτοτυπία. Χρονολόγηση και υπογραφή - αυτοκράτορας και υπαλληλία. Το βυζαντινό κρατικό έγγραφο ως πρότυπο για τα έγγραφα των Σέρβων ηγεμόνων. 3. Μορφή και γλωσσικά στοιχεία των ιδιωτικών εγγράφων. Η εγγραμματοσύνη λαϊκών, μοναχών και νοταρίων.

B.1. Το περιεχόμενο συγκεκριμένων εγγράφων (τα πρόσωπα και οι υποθέσεις) σε σχέση με την ιστορική συγκυρία. 2. Κοινωνικά-οικονομικά στοιχεία και οι αντίστοιχοι θεσμοί στο πλαίσιο των γενικότερων εξελίξεων στον ανατολικό μεσογειακό χώρο (Μακεδονία, Μ. Ασία και νησιά Αιγαίου Πελάγους).

Summary: Documents are the most direct source on Byzantine reality of the 10th-15th centuries, as they preserve elements concerning the identity of named individuals belonging to all social ranks, their familial, social and financial situation, as well as their relationship with the State, the Church, their relatives and their fellow citizens. Moreover, they offer vivid images of the demographic reality of different regions and point to the power, or lack of it, of central authority, within the framework of internal and external developments and the social, fiscal and foreign policy of the empire.

The course will include an introduction regarding form (A.1-3), and, mainly, the interpretation and discussion of representative documents (B.1-2):

A.1. The document as historical source. Forms of state and categories of private documents. Archives - editions. 2. Form and terminology of state documents. The

text: repetition and originality. Chronological elements and signature by the emperor or the authorities. The Byzantine state document used as a model for Serbian rulers' acts. 3. Morphological and linguistic characteristics of private documents. The literacy of the laity, clergy and notaries.

B.1. The content of specific documents (persons and cases) in relation to the historical context. 2. Socio-economic elements and institutions within the context of development and change in the eastern Mediterranean (Macedonia, Asia Minor and Aegean islands).

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Selective bibliography

- «Archives de l'Athos», τόμοι I-XXIII κ.εξ., [C.N.R.S.] Paris [Πρβλ. την παλαιότερη σειρά «Actes de l'Athos», τόμοι I-VI].
- Βέης, Ν., (εκδ.), Σερβικά και βυζαντινά γράμματα Μετεώρου, *Βυζαντις* 2 (1911-12) 1-100.
- Βυζαντινά έγγραφα της μονής Πάτμου*, τόμ. Α': *Αυτοκρατορικά*, έκδ. Έρα Βρανούση, τόμ. Β': *Δημοσίων Λειτουργιών*, έκδ. Μαρία Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, [E.I.E./K.B.E.], Αθήνα 1980.
- Dölger, F., *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565-1453*, τόμ. 1-5 (ενμέρεισε β' έκδ. από P. Wirth και A.E. Müller), München 1924-2009.
- Dölger, F. – Karayannopoulos, J., *Byzantinische Urkundenlehre, I. Die Kaiserurkunden*, München 1968 / I.E. Καραγιαννόπουλος, *Βυζαντινή διπλωματική, Α' Αυτοκρατορικά έγγραφα*, Θεσσαλονίκη 1972.²
- Hunger, H., *Schreiben und Lesen in Byzanz. Die byzantinische Buchkultur*, München 1989 / (καισεμφρ.) *Ο κόσμος του βυζαντινού βιβλίου. Γραφή και ανάγνωση στο Βυζάντιο*, Αθήνα 1995.
- Karayannopoulos, J. – Weiss, G., *Quellenkunde zur Geschichte von Byzanz (324-1453)*, τόμ. 1-2, Wiesbaden 1982.
- Kravari, V., "Nouveaux documents du monastère de Philothée", *Travaux et Mémoires* 10 (1987) 261-356.
- Laiou, A., "The emperor's word: chrysobulls, oaths and synallagmatic relations in Byzantium (11th-12th c.)", *Travaux et Mémoires* 14 (2002), 347-362.
- Lemerle, P., Un praktikon inédit des archives de Karakala (janvier 1342) et la situation en Macédoine orientale au moment de l'usurpation de Cantacuzène, *Χαριστήριον εις Αναστάσιον Κ. Ορλάνδον*, Α', Αθήνα 1964, 278-298 [= P. Lemerle, *Le monde de Byzance: Histoire et institutions*, VR, London 1978, αρ. XVIII]
- Miklosich, Fr. – Müller, J. (εκδ.), *Acta et diplomata graeca medii aevi sacra et profana* τόμ. I-VI, Wien 1860-1890 (= ανατύπωση) [Βλ. ιδιαιτέρως το Αρχείο της Λεμβιώτισσας στον τόμ. IV].
- Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, Μ., «Η βυζαντινή διπλωματική τον 13ο αι. Τομή και συνέχεια», *Εώα και Εσπέρια* 9 (2013-2015), 11-26.
- Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, Μ., «Τα πλαστά έγγραφα στους Μέσους Χρόνους στο Βυζάντιο και στα Βαλκάνια. Κριτήρια πλαστότητας, στόχοι και τεχνικές», *Εώα και Εσπέρια* 7 (2007), 25-45.

Oikonomides, N. , *Byzantine archives of the Palaiologan period, 1258-1453. Pragmatic literacy, East and West, 1200-1330*, έκδ. R. Britnell, Woodbridge 1997, 189-197.

_____, *Le support matériel des documents byzantins, Paléographie grecque et byzantine*, Paris 1977, 385-416.

Soloviev, A. – Mošin, V. (εκδ.), *Grčke povelije srpskih vladara (Diplomata graeca regum et imperatorum Serviae)*, Beograd 1936 [Πολλά από τα έγγραφα έχουν επανεκδοθεί σε νεώτερες διπλωματικές εκδόσεις].

ΕΙΡΗΝΗ ΧΡΗΣΤΟΥ

Χειμερινό εξάμηνο / Wintersemester

Θέμα: Η εποχή της Εικονομαχίας. Εποχή πολιτικών, κοινωνικών και θρησκευτικών αναταράξεων

Subject: The iconoclast era. Times of political social and religious turbulences.

Περίληψη: Διερευνώνται οι ποικίλες πτυχές της σύγκρουσης Πολιτείας και Εκκλησίας, ο ρόλος αυτοκράτορα, πατριάρχη, πολιτικών και εκκλησιαστικών παραγόντων, η συμμετοχή στρατού και λαού στη σύγκρουση, καθώς και οι συνέπειες στην πολιτική, κοινωνική και θρησκευτική ζωή της αυτοκρατορίας. Η έρευνα του πλούσιου πρωτογενούς υλικού (ιστορικά και αγιολογικά κείμενα, πρακτικά συνόδων κ.ά.π.) και η μελέτη της εκτεταμένης σύγχρονης βιβλιογραφίας, οδηγούν στην κριτική αποτίμηση μιας μακράς περιόδου της βυζαντινής ιστορίας, που υπήρξε καθοριστική για τον μελλοντικό προσανατολισμό της αυτοκρατορίας.

Summary: The subjects of the seminar are: the various aspects of the conflict between the State and the Church, the role of the emperor, of the patriarch, of political and ecclesiastical dignitaries and the involvement of the people and the army in the conflict, as well as the consequences pertaining to political, social and religious matters of the empire. A long, decisive for the future of the empire, period of Byzantine history is studied in this seminar, based on the research of primary sources (historical and hagiographical texts, acts of synods etc) and of an extensive contemporary bibliography.

Ενδεικτική βιβλιογραφία/ Selective Bibliography

Θεοφάνης, *Χρονογραφία*, έκδ. C. deBoor, Λειψία 1883 (ανατ. G. Olms, Hildesheim 1963).

Νικηφόρος πατριάρχης, *Ιστορία σύντομος*, έκδ. C. Mango *Nikephoros Patriarch of Constantinople Short History. Text, Translation and Commentary* (CFHB 13), Ουάσινγκτον 1990.

Σκυλίτζης, *Χρονογραφία*, *Ioannis Scylitzae Synopsis historiarum*, εκδ. I. Thurn (CFHB 5), Βερολίνο-Νέα Υόρκη, 1973.

- Συνεχιστέστου Θεοφάνη, *Theophanes Continuatus Chronographia*, εκδ. I. Bekker, *Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus* (CSHB), Βόννη 1838.
- Auzépy, M.-F. (εκδ.), *La Vie d'Étienne le Jeune par Étienne le Diacre*, Aldershot, Ashgate 1997.
- Efthymiadis, St., *The Life of the Patriarch Tarasios by Ignatios the Deacon* (BHG 1698). *Introduction, Text, Translation and Commentary*, (Birmingham Byzantine and Ottoman Monographs, αρ. 4), Aldershot 1998.
- Lamza, L., *Patriarch Germanos I. von Konstantinopel (715-730)*, Würzburg 1975.
- Μαρκόπουλος, Α. (εκδ.), «Βίος της αυτοκράτειρας Θεοδώρας (BHG 1731)», *Σύμμεικτα* 5 (1983), 249-285.
- Brubaker, L. – Haldon, J. (εκδ.), *Byzantium in the iconoclast era (c. 680-850). The sources: an annotated survey. With a contribution on the architecture of iconoclasm* by Ousterhout R., Aldershot, Ashgate 2001.
- Brubaker, L. – Haldon, J. (εκδ.), *Byzantium in the iconoclast era (c. 680-850). A History*, Cambridge University Press, 2011.
- Bryer, A. – Herrin, J. (εκδ.), *Iconoclasm. Papers Given at the Ninth Spring Symposium of Byzantine Studies*, University of Birmingham, March 1975, Μπέρμινγκαμ 1977.
- Eastmond, A. – Liz, J., *The power of images in Byzantium*, Aldershot 2001.
- Gero St., *Byzantine Iconoclasm during the Reign of Leo III, with Particular Attention to the Oriental Sources*, Λουβέν 1973.
- Lilie R.-J., *Byzanz unter Eirene und Konstantin VI. (780-802). Mit einem Kapitel über Leon IV. (775-780)* von Ilse Rochow (Berliner Byzantinische Studien, αρ. 2), Φρανκφούρτη 1996.
- _____, (εκδ.), *Die Patriarchen der ikonoklastischen Zeit. Germanos I. - Methodios I. (715-847)* [Berliner Byzantinistische Studien, 5.] Φρανκφούρτη 1999.
- McClanan, A. – Johnson, J. (εκδ.), *Negating the image: case studies in Iconoclasm*, Aldershot 2005.
- Rochow, I., *Kaiser Konstantin V. (741-775). Materialien zu seinem Leben und Nachleben. Mit einem Anhang von Claudia Ludwig*, Ilse Rochow und Ralph-Johannes Lilie (Berliner Byzantinische Studien, 10), Βερολίνο 1994.

ΑΘΗΝΑ ΚΟΛΙΑ-ΔΕΡΜΙΤΖΑΚΗ ΚΑΙ ΣΟΦΙΑ ΚΑΛΟΠΙΣΗ-ΒΕΡΤΗ (Πανεπιστήμιο Αθηνών) σε συνεργασία με τον **ΣΤΥΛΙΑΝΟ ΛΑΜΠΑΚΗ** (Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών / E.I.E.)

ATHINA KOLIA-DERMITZAKI - SOPHIA KALOPISSI-VERTI (Athens University) in collaboration with **STYLIANOS LAMPAKIS** (Institute for Historical Research / NHRF)

Διεπιστημονικό Σεμινάριο «Νίκος Οικονομίδης» (έναρξη τον Ιανουάριο)
Πανεπιστήμιο Αθηνών – Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας
 σε συνεργασία με **Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών / Τομέας Βυζαντινών Ερευνών/ Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών**

Interdisciplinary Postgraduate Seminar «Nikos Oikonomides» (starts in January)

**University of Athens – Department of History & Archaeology
in collaboration with the Institute for Historical Research / Section for Byzantine
Research / National Hellenic Research Foundation**

Εαρινό εξάμηνο / Springsemester

Θέμα: Βυζαντινή Θεσσαλονίκη: ιστορία, κοινωνία και καθημερινότητα, πνευματική ζωή, τέχνη και ακτινοβολία.

Subject: Byzantine Thessaloniki: history, society and everyday life, intellectual life, art and radiance.

Περίληψη: Αντικείμενο του σεμιναρίου αποτελεί η Θεσσαλονίκη, «ή πρώτη μετά την πρώτη» πόλη της Αυτοκρατορίας, πρωτεύουσα της *έπαρχότητος* του Ιλλυρικού αρχικά και του *θέματος* Θεσσαλονίκης από τον 9ο αιώνα. Χάρη στην προνομιακή γεωγραφική της θέση (βρίσκεται στο σταυροδρόμι χερσαίων, θαλάσσιων και ποτάμιων στρατιωτικών και εμπορικών οδών) καθίσταται το πιο σημαντικό εμπορικό και οικονομικό κέντρο μετά την Κωνσταντινούπολη. Εξ αιτίας, όμως, αυτής της θέσης και της σπουδαιότητάς της η Θεσσαλονίκη δέχεται τον αντίκτυπο των πολιτικών γεγονότων και των αναστατώσεων που συγκλονίζουν κατά καιρούς το Βυζάντιο και ιδιαιτέρως τη Βαλκανική (επιδρομές Γόθων, Σλάβων, Αβάρων, Βουλγάρων), ενώ γίνεται αντικείμενο άμεσων επιθέσεων και γνωρίζει τρεις δραματικές και καταστρεπτικές αλώσεις εκ μέρους Αράβων, Νορμανδών και Οθωμανών, πολύ περισσότερες πολιορκίες και εικοσαετή λατινική κατοχή. Οι διάφοροι σταθμοί στην πολιτική ιστορία της πόλης επηρεάζουν την καθημερινότητα των κατοίκων της και τις εξελίξεις στην οργάνωση της κοινωνίας της, μιας πολύμορφης και δραστήριας κοινωνίας, που συντελεί στην αναδιοργάνωση και εκ νέου οικονομική ανάπτυξη της πόλης, μετά τις κατά καιρούς καταστροφές και αντίξοες συνθήκες που αντιμετωπίζει, και συμμετέχει ενεργά στα πολιτικά δρώμενα.

Ιδιαίτερη πολιτιστική ακτινοβολία γνωρίζει η Θεσσαλονίκη χάρη στην ανάπτυξη της τέχνης και τη συμβολή της στην πνευματική ζωή της Αυτοκρατορίας. Τον 5ο αι. παγιώνεται η μετατροπή της ρωμαϊκής πόλης του Γαλερίου σε πόλη χριστιανική με την ανέγερση σημαντικών ναών, όπως ο Άγιος Δημήτριος και η Παναγία Αχειροποίητος. Παράλληλα η Ροτόντα, τμήμα αρχικά του ανακτορικού συγκροτήματος του Γαλερίου, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα μετατροπής ρωμαϊκού κτίσματος σε χριστιανική εκκλησία. Ο μητροπολιτικός ναός της Αγίας Σοφίας σηματοδοτεί τις νέες εξελίξεις στην αρχιτεκτονική σε μία περίοδο μεταβατική και αντικατοπτρίζει το ενδιαφέρον της κεντρικής εξουσίας. Η Παναγία Χαλκέων αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της μέσης βυζαντινής περιόδου, ενώ δείγματα τοιχογραφιών υψηλής ποιότητας της εποχής των Κομνηνών έχουν διασωθεί στο καθολικό της μονής Λατόμου. Μεγάλη ανάπτυξη της τέχνης θα γνωρίσει η Θεσσαλονίκη κατά την Παλαιολόγεια περίοδο, με την ίδρυση αξιόλογων ναών, όπως οι Άγιοι Απόστολοι, , ο Προφήτης Ηλίας, ο Άγιος Νικόλαος Ορφανός κ.α. Σημαντικοί ζωγράφοι που κατάγονταν ή έδρασαν στη Θεσσαλονίκη, συνέβαλαν στην ακμή και ακτινοβολία της πόλης στις όμορες περιοχές.

Πολλοί ήταν οι λόγιοι που είτε κατάγονταν από την Θεσσαλονίκη είτε έζησαν για μεγάλο διάστημα στην πόλη. Με το συγγραφικό τους έργο συνετέλεσαν στην ανάδειξή της σε σημαντικό πολιτιστικό κέντρο με έντονη παρουσία στην πνευματική ζωή της αυτοκρατορίας, και με αποκορύφωμα τον 14ο αι.. Στο σεμινάριο θα παρουσιασθούν οι κυριότερες περιπτώσεις, από τις ανώνυμες συλλογές των

Θαυμάτων του Αγίου Δημητρίου και τους ιστοριογράφους των τριών αλώσεών της έως τους επιφανείς επωνύμους συγγραφείς της υστεροβυζαντινής περιόδου.

Summary: The subject of the seminar is the city of Thessaloniki, “the first after the first” city of the Byzantine Empire, which was the capital initially of the *prefecture* of Illyricum and subsequently, from the 9th century, of the *theme* of Thessaloniki. Thanks to its privileged geographical location (at the crossroads of fluvial, maritime, and land routes, both military and commercial) Thessaloniki becomes the most important commercial and financial centre after Constantinople. However, due to its location and importance, Thessaloniki is affected by the political events and disruptions that occur periodically in Byzantium and especially in the Balkan Peninsula (Gothic, Slav, Avar, and Bulgarian raids), while it is subject to direct attacks and faces three dramatic and devastating conquests by Arabs, Normans, and Ottomans, numerous other sieges, as well as a twenty-year period of Latin occupation. The turning points in the political history of the city affect the everyday life of its residents and the development of its social organization: a politically active, multiform and vigorous society, which contributes to the organization and the revitalization of the city’s economy, after the disasters and the adverse circumstances that it faces from time to time.

The artistic developments in Thessaloniki and its contribution to the Empire's intellectual life rendered the city a significant cultural centre. The conversion of the Roman city of Galerius into a Christian city was consolidated by the 5th century and important churches were erected, such as St. Demetrius and Panagia Acheiropoietos. At the same time, the Rotunda, initially part of Galerius' palace, is a typical example of a Roman building converted into a Christian church. The metropolitan church of St. Sophia marks the new developments in architecture in a time of transition and reflects the central authority's interest. The church of the Panagia Chalkeon is an important monument of the middle Byzantine period, while high-quality wall paintings from the Komnenian era have been preserved in the *katholikon* of the Latomou monastery. Architecture and painting flourished during the Palaiologan period and new churches were erected and decorated, such as the Holy Apostles, Prophet Elijah, St. Nicholas Orphanos etc. Important painters, who originated from or were active in Thessaloniki, contributed to the city's cultural and artistic prosperity and influence in neighbouring areas.

There were also many scholars who either came from Thessaloniki or lived there for a long time. They contributed with their writings to the promotion of the city as an important cultural centre with a strong presence in the intellectual life of the Empire, especially during the 14th century. The most important cases will be presented in the seminar, starting from the anonymous collections of St. Demetrius’s Miracles and the historians of the three conquests of Thessaloniki, up to the distinguished authors of the Late Byzantine period.

Μεθοδολογία: Μελέτη της σχετικής σύγχρονης βιβλιογραφίας, μελέτη και αξιοποίηση των ελληνικών, λατινικών και ανατολικών πηγών της εποχής. Εκπόνηση και προφορική παρουσίαση εργασίας.

Methodology: Study of the relevant modern bibliography and close reading of a range of Greek, Latin and Eastern sources. Written essay with oral presentation.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selective Bibliography

- Διεθνές Συμπόσιο Βυζαντινή Μακεδονία 324-1430 μ.Χ., Θεσσαλονίκη 27-31 Οκτωβρίου 1992* [Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Μακεδονική Βιβλιοθήκη 82], Θεσσαλονίκη 1995.
- Η Θεσσαλονίκη μεταξύ Ανατολής και Δύσεως: πρακτικά συμποσίου τεσσαρακονταετηρίδος της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών (30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 1980)* [Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Μακεδονική Βιβλιοθήκη 59], Θεσσαλονίκη 1982.
- Καλτσογιάννη Ε.- Κοτζιάμπαση Σ.- Παρασκευοπούλου Η., *Η Θεσσαλονίκη στη Βυζαντινή Λογοτεχνία. Ρητορικά και Αγιολογικά κείμενα*, Θεσσαλονίκη 2002.
- Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου Ευτ. - Μαυροπούλου-Τσιούμη Χρ. - Μπακιρτζής Χ., *Ψηφιδωτά της Θεσσαλονίκης, 4ος-14ος αιώνας*, Αθήνα 2012.
- Κωνσταντακοπούλου, Α., *Βυζαντινή Θεσσαλονίκη. Χώρος και ιδεολογία* [Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Επιστημονική Επετηρίς Φιλοσοφικής Σχολής, Δωδώνη, παρ. αρ. 62], Γιάννενα 1996.
- Κωτσιόπουλος Κ., *Το κίνημα των Ζηλωτών στη Θεσσαλονίκη (1342-1349). Ιστορική, Θεολογική και Κοινωνιολογική διερεύνηση*, Θεσσαλονίκη 1997.
- Λαούρδας Β., *Η κλασική φιλολογία εις την Θεσσαλονίκην τὸν ἰδ' αἰ.*, Θεσσαλονίκη 1960.
- Malamut, E., Thessalonique 830-904, στο: *Zwischen Polis, Provinz und Peripherie. Beiträge zur byzantinischen Geschichte und Kultur*, εκδ. L.M. Hoffmann / Monchizadeh, A., [Mainzer Veröffentlichungen zur Byzantinistik 7], Wiesbaden 2005, 159-190.
- Matschke, K.-P., Thessalonike und die Zeloten. Bemerkungen zu einem Schlüsselereignis der spätbyzantinischen Stadt- und Reichsgeschichte, *Byzantinoslavica* 55 (1994), 19-43.
- Μέντζος, Α., *Το προσκόνημα του Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης στα βυζαντινά χρόνια*, Αθήνα 1994.
- Μπακιρτζής, Χ. (επιστ. επιμ.), *Άγιος Νικόλαος Ὀρφανός. Οἱ τοιχογραφίες*, Αθήνα 2003.
- Νεράντζη-Βαρμάζη, Β., *Εγκώμια της Βυζαντινής Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1999
- Σωτηρίου Γ. και Μ., *Ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης*, 2 τόμοι, Ἐν Ἀθήναις 1952.
- Spieser, J.-M., *Thessalonique et ses monuments du IVe au VIe siècle. Contribution à l'étude d'une ville paléochrétienne*, Paris 1984.
- Tafrafi O., *Ἡ Θεσσαλονίκη ἀπὸ τὴς ἀπαρχῆς ἕως τὸν 14' αἰώνα*, μτφρ.
- Νικολοπούλου, Α. επιμ. Α. Σαββίδης, Αθήνα 1994 [= *Thessalonique des origines au quatorzième siècle*, Paris 1919].
- Τσιγαρίδας, Ευθ., *Οἱ τοιχογραφίες τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Ευθυμίου (1302/3). Ἔργο τοῦ Μανουὴλ Πανσέληνου στὴν Θεσσαλονίκη*, Θεσσαλονίκη 2008.
- Χατζηαντωνίου, Ε., *Ἡ μητρόπολη Θεσσαλονίκης ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰ. ἕως τὸ 1430. Ἱεραρχικὴ τάξη-ἐκκλησιαστικὴ περιφέρεια-διοικητικὴ οργάνωση* [Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται 42], Θεσσαλονίκη 2007.

ΣΟΦΙΑ ΜΕΡΓΙΑΛΗ-ΣΑΧΑ

Εαρινό εξάμηνο / Springsemester

Θέμα: Πρόσβαση στη γνώση και μαθητεία την εποχή των Παλαιολόγων (1261-1453).

Subject: Access to knowledge and education during the Palaeologan era (1261-1453).

Περίληψη: Η διαδικασία της μάθησης κατά την Παλαιολόγεια περίοδο διαγράφει την πορεία της σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο και ρευστό πολιτικό πλαίσιο. Ευδιάκριτες είναι δύο φάσεις άνισης δυναμικής και διαφορετικής φυσιογνωμίας : ο πρώτος αιώνας της Παλαιολόγειας εποχής (1261-1350), όπου το μορφωτικό κλίμα και η ποιότητα της πνευματικής ζωής βρίσκονται σε συνεχή ανοδική πορεία και φθάνουν στο απόγειό τους στα μέσα του 14^{ου} αιώνα και ο δεύτερος αιώνας (1350-1453), με κυρίαρχα στοιχεία την πολιτική κατάρρευση, την πτώχευση του κράτους και τη δραστική επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης που με τη σειρά τους προκαλούν αποθάρρυνση και κάθετη πτώση του μορφωτικού επιπέδου.

Η προσέγγιση του θέματος θα γίνει μέσα από μία μεγάλη ποικιλία πηγών της εποχής (επιστολογραφία, αυτοβιογραφίες, Βίοι αγίων, εγκώμια, ρητορικοί λόγοι, μονωδίες, ποίηση, λιβελλοι, φιλοσοφικά και ιατρικά δοκίμια, ιστορικά έργα, σχολικά εγχειρίδια, κατάλογοι χειρογράφων, πατριαρχικά και κρατικά έγγραφα). Η πρόσβαση στη γνώση διαφορετικών κοινωνικών ομάδων και το επίπεδο της εγγραμματοσύνης τους, το περιεχόμενο της μάθησης, ο κοινωνικός χαρακτήρας της παιδείας, ο ρόλος των δύο επίσημων φορέων του εκπαιδευτικού συστήματος, του αυτοκράτορα και του πατριάρχη, η ύπαρξη ή μη του "Αυτοκρατορικού Πανεπιστημίου" και της "Πατριαρχικής Ακαδημίας", τα πνευματικά κέντρα της εποχής, η κοινωνική προέλευση των διανοουμένων και οι κύριες ασχολίες τους είναι μερικά από τα θέματα που θα αποτελέσουν αντικείμενο έρευνας και συγγραφής εργασιών.

Summary: Education is conducted during the Palaeologan era in a changing and continuously fluid political framework. Two phases, of uneven dynamics and different character, are discernible during this period: the first one, between the years 1261-1350, during which the educational climate and the quality of cultural life is seen in an upward trend reaching their pinnacle in the mid 14th c.; and the second one, during the years 1350-1453, which is mainly characterized by the bankruptcy of the State, the political collapse and the drastic deterioration of the conditions of life, conditions which led to a lack of motivation and to the decline of the quality of education.

This subject matter will be approached by the study of different kind of sources of this era, like epistles, autobiographies, *vitae* of saints, historical and rhetorical texts, philosophical and medical treatises, patriarchal and state documents, etc. The access to knowledge by groups of different social status and their level of literacy, the curriculum, the social character of education, the role of the two official institutions in the educational system (that of the emperor and that of the patriarch), the existence or non-existence of the so-called "Imperial University" and of the "Patriarchal Academy", the cultural centers of the time, the social background of the intellectuals and their primary occupation are some of the topics which will be the object of research and of student endeavor.

Ενδεικτικήβιβλιογραφία / Selectivebibliography

- Angold, M., "Autobiography and Identity: The case of the Later Byzantine Empire", *Byzantinoslavica* 60 (1999), 36-59.
- Bydén, B., *Theodore Metochites' Stoicheiosis astronomike and the Study of Natural Philosophy and Mathematics in Early Palaiologan Byzantium*, Göteborg 2003.
- Constantinidis, C. N., *Higher Education in Byzantium in the Thirteenth and Early Fourteenth Centuries (1204-ca. 1310)*, Nicosie 1982.
- Hunger, H., *Οκόσμος του Βυζαντινού βιβλίου*, Αθήνα 1995.
- Fryde, S. E., *The Early Palaeologan Renaissance (1261-c. 1360)*, Leiden 2000.
- Markopoulos, A., "Education", Jeffrey, E. - Haldon J. - Cormack, R. (eds), *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, Oxford 2008, 785-795.
- Mergiali, S., *L'enseignement et les lettrés pendant l'époque des Paléologues (1261-1453)*, Athens 1996.
- Oikonomides, N., "Literacy in Thirteenth-Century Byzantium: An Example from Western Asia Minor" στο : Langdon, J. κ. α. (επιμ.), *TO EΛΛΗΝΙΚΟΝ. Studies in Honor of Spyros Vryonis*, New Rochelle 1993, 253-265.
- _____, "Mount Athos: Levels of Literacy", *Dumbarton Oaks Papers* 42 (1988) 167-178.
- _____, "Byzance : à propos d'alphabétisation » στο : N. Oikonomides, *Society, Culture and Politics in Byzantium*, Ashgate/Variorum, Aldershot 2005, ch. V, σ. 35-42.
- Pingree, D., "Gregory Chioniades and Palaeologan Astronomy" *Dumbarton Oaks Papers* 18 (1964), 133-160.
- Ševčenko, I., *Ideology, Letters and Culture in the Byzantine World*, London 1982.
- Ševčenko, I., "Palaiologan learning" στο: C. Mango (επιμ.), *Oxford History of Byzantium*, Oxford 2002, 284-293.
- Webb, R., "A Slavish Art? Language and Grammar in Late Byzantine Education and Society", *Dialogos* 1 (1994), 81-103.
- Vryonis, Sp., "Byzantine Cultural Self-Consciousness in the Fifteenth Century" στο: Sl. Ćurčić, Doula Mouriki (eds.), *The Twilight of Byzantium. Aspects of Cultural and Religious History in the Late Byzantine Empire. Papers from the Colloquium Held at Princeton University 8-9 May 1989*, Princeton, New Jersey 1991, 5-14.

ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

Μεταπτυχιακό σεμινάριο «Ο Ελληνολατινικός Κόσμος (13ος-18ος αι.)»

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών σε συνεργασία με το Κέντρο Ερεύνης του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών και το Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών.

Φυσικές καταστροφές και επιδημίες στην ελληνοβενετική Ανατολή.

Κ. Κωνσταντινίδη (σε συνεργασία με τους Χ. Γάσπαρη και Κ. Λαμπρινό)

Postgraduate Seminar “The Greek-Latin World (13th-18th centuries)”

Faculty of History and Archaeology of the University of Athens, in collaboration with the Academy of Athens / Research Centre for Medieval and Modern Hellenism and the National Hellenic Research Foundation / Institute of Historical Research.

Natural Disasters and Epidemics in the Greco-Latin East (13th-18th centuries).

K. Konstandinidi (in collaboration with Ch. Gasparis and C. Lambrinos)

Μεταπτυχιακό σεμινάριο: Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών/ΕΙΕ

Postgraduate Seminar: Faculty of History and Archaeology of the University of Athens, in collaboration with Institute of Historical Research/NHRF

Οικονομικές συναλλαγές στον Μεσογειακό χώρο 17^{ος}- 19^{ος} αιώνας. Πηγές και θεωρητικές συζητήσεις

Μ. Χρ. Χατζηϊωάννου (σε συνεργασία με τους Δημήτρη Δημητρόπουλο και Γιώργο Κουτσακιώτη)

Economic transactions in the Mediterranean area 17th- 19th century. Sources and theoretical debates.

M. Chr. Chatziioannou (in collaboration with Dimitris Dimitropoulos, Giorgos Koutzakiotis)

Ψυχροπολεμικός εκσυγχρονισμός: Η νοτιοευρωπαϊκή εμπειρία και η Ελλάδα, 1945-1992.

Ε. Χατζηβασιλείου

Cold War Modernization: the South European Experience and Greece, 1945-1992.

Ε. Hatzivassiliou

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

Ιστορική δημογραφία και εθνικισμοί στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (19^{ος} – αρχές 20^{ού} αι.).

<p><i>Π. Κονόρτας</i></p> <p>Historical demography and nationalisms in the Ottoman Empire (19th – beginning of the 20th cent.). <i>P. Konortas</i></p>
<p>Η Οθωμανική Αυτοκρατορία και οι βαλκανικοί λαοί, τέλη 18ου -αρχές 19ου αιώνα: κρίσεις, πολιτικές ανατροπές, ανταρσίες και εξεγέρσεις. <i>Μ. Ευθυμίου</i></p> <p>The Ottoman Empire and the Balkans, second half of 18th -first quarter of 19th century: crisis, political tensions and revolts. <i>M. Efthymiou</i></p>
<p>Τα βουνά της Μεσογείου. Χρήσεις και προσλήψεις ενός μεταβαλλόμενου χώρου (16ος – 19ος αι.). <i>Β. Σειρηνίδου</i></p> <p>The mountains of the Mediterranean. Uses and perceptions of a changing space. <i>V. Sirinidou</i></p>
<p>Κοινωνική Ιστορία της Υγείας. <i>Κ. Γαρδίκας – Β. Καραμανωλάκης</i></p> <p>Social History of Health <i>K. Gardikas – V. Karamanolakis.</i></p>
<p>Ο ελληνικός Μεσοπόλεμος (1922-1940): κοινωνία και πολιτικοί θεσμοί. <i>Σπ. Πλουμίδης</i></p> <p>Modern Greece in the inter-war period, 1922-40: social history and political institutions. <i>Sρ. Ploumidis</i></p>
<p>Πόλεμος και ΜΜΕ: Η Ελληνική και Διεθνής Διάσταση. <i>Ν. Παπαναστασίου και Ε. Χατζηβασιλείου</i></p> <p>War and Media: The Greek and International Dimension. <i>N. Papanastassiou and E. Hatzivassiliou</i></p>
<p>Οθωμανική Παλαιογραφία (ελεύθερο φροντιστήριο) <i>Π. Κονόρτας – Γ. Λιακόπουλος</i></p> <p>Ottoman Paleography <i>P. Konortas – G. Liakopoulos</i></p>

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

σε συνεργασία με τους **ΧΑΡΑΛΑΜΠΟ ΓΑΣΠΑΡΗ** και **ΚΩΣΤΑ ΛΑΜΠΡΙΝΟ**
Χειμερινό εξάμηνο / Wintersemester

Μεταπτυχιακό σεμινάριο «Ο Ελληνολατινικός Κόσμος (13ος-18ος αι.)»

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών

σε συνεργασία με το **Κέντρο Ερεύνης του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού**
της **Ακαδημίας Αθηνών**

και το **Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών.**

Postgraduate Seminar “The Greek-Latin World (13th-18th centuries)”

Faculty of History and Archaeology of the University of Athens,

in collaboration with the Academy of Athens,

the Research Centre for Medieval and Modern Hellenism

and the National Hellenic Research Foundation / Institute of Historical Research.

Θέμα: Φυσικές καταστροφές και επιδημίες στην ελληνοβενετική Ανατολή.

Subject: Natural Disasters and Epidemics in the Greco-Latin East (13th-18th centuries).

Περίληψη: Αντικείμενο μελέτης του σεμιναρίου είναι οι φυσικές καταστροφές και οι επιδημίες στην ελληνολατινική Ανατολή στις ποικίλες παραμέτρους τους αλλά και η πρόσληψή τους στο σύνθετο περιβάλλον εμφάνισής τους. Ειδικότερα, τα φαινόμενα αυτά θα μελετηθούν ως προς τις οικονομικές και κοινωνικές τους συνέπειες, ως εργαλεία άσκησης εξουσίας, ενίσχυσης ή αποδυνάμωσης κοινωνικών και επαγγελματικών ομάδων, ως πεδίο εκκλησιαστικής προπαγάνδας αλλά και πολιτισμικής επικοινωνίας κοινωνικών υποκειμένων και συλλογικοτήτων διαφορετικής προέλευσης και, τέλος, στη σύγχρονή τους ερμηνεία τους, ως συνέπεια της ανθρώπινης επέμβασης στο φυσικό περιβάλλον.

Summary: The aim of this seminar is to examine the various parameters of natural disasters and epidemic diseases in the Greco-Latin area as well as their perception in the frame of the complex environment of their appearance. More specifically, these phenomena will be studied as to their economic and social consequences, as tools for the exercise power, for the strengthening or weakening of social and professional groups, as an area of Church propaganda, but also of cultural communication between social subjects and collectivities of different origins, and finally, in their contemporary interpretation, as the result of human intervention in the natural environment.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία/Selective Bibliography

- Ayalon, Y., *Natural Disasters in the Ottoman Empire. Plague, Famine, and Other Misfortunes*, Cambridge 2014.
- Arbel, B., «Sauterelles et mentalités. Le cas de la Chypre vénitienne», *Annales ESC*, 44e année, 5 (1989), 1057-1074 (ανατύπωση στο B. Arbel, *Cyprus, the Franks and Venice*).
- Cipolla C.M., *Contro un nemico invisibile. Epidemie e strutture sanitarie nell'Italia del Rinascimento*, Bologna 2007.
- Cohn, S., *Cultures of plague. Medical thought at the end of the Renaissance*, Oxford 2009.
- Douglas M.-Wildavsky A., *Risk and Culture: An Essay on the Selection of Technological and Environmental Dangers*, California 1983.
- Κωνσταντινίδου,Κ., *Τοκακόδεύειέρποντας. Οιλοιμοίτηςπανώληςστα Ιόνια Νησιά*, Βενετία 2007.
- Κωστής, Κ., *Αφορία, ακρίβεια και πείνα.Οι κρίσεις διατροφής στην ελληνική χερσόνησο 1650-1830: Προβλήματα προσέγγισης και εμπειρικές ενδείξεις*, Αθήνα 1993.
- Knoll, M. - Reith, R.** (ed.), *An Environmental History of the Early Modern Period: Experiments and Perspectives*, LIT Verlag 2014.
- Λέκκας, Ευθ., Κολυβά, Μ., Αντωνόπουλος, Γ., Κοπανάς, Ι., «Οι σεισμοί της Ζακύνθου. Προσπάθεια ερμηνείας των περιγραφών των σεισμών και συσχέτισης με την υφιστάμενη γεωλογική δομή (14ος-19ος αι.)», *Annales Géologiques des Pays Helléniques*, 37 (1996-1997), 1033-1073.
- Montanari, M., *Πείνα και αφθονία στην Ευρώπη*, μτφρ. Άννα Παπασταύρου, Αθήνα 1997.
- Ο'Grada, C., *Famine: a short history*, Princeton 2009.
- Τελέλης, Ι., *Μετεωρολογικά φαινόμενα και κλίμα στο Βυζάντιο*, Αθήνα 2003.
- Τσικνάκης, Κ., «Δύο ανέκδοτες ενθυμήσεις για το σεισμό του 1629 στην Κρήτη», *Κρητικά Χρονικά*, τ. ΚΗ'-ΚΘ', 379-384, 1988-1989.

ΜΑΡΙΑ ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΟΥ

σε συνεργασία με τους: **ΔΗΜΗΤΡΗ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟ** και **ΓΙΩΡΓΟ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗ**

Χειμερινό εξάμηνο / Wintersemester

Μεταπτυχιακό σεμινάριο «Οικονομικές συναλλαγές στον Μεσογειακό χώρο 17^{ου}- 19^{ου} αιώνας. Πηγές και θεωρητικές συζητήσεις»

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών
σε συνεργασία με το **Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών/ΕΙΕ**

Postgraduate Seminar “Economic transactions in the Mediterranean area 17th-19th century. Sources and theoretical debates.

Περίληψη: Αντικείμενο του σεμιναρίου η διερεύνηση προσώπων και ομάδων που μετείχαν και διαμόρφωσαν το περιβάλλον των οικονομικών συναλλαγών στη Μεσόγειο και στον ελληνικό χώρο ως τμήμα της ευρύτερης αυτής γεωγραφικής ενότητας. Τα θέματα που θα εξεταστούν εστιάζουν στους εμπόρους, ως ενεργά υποκείμενα, στις κύριες κοινωνικές ομάδες (εθνικές/θρησκευτικές ομάδες, επαγγελματικές ομάδες, επιχειρηματικά δίκτυα). Διάρθρωση του σεμιναρίου: εισαγωγή στη σχετική ιστοριογραφική συζήτηση και εξοικείωση με τη βιβλιογραφία και τις πηγές.

Summary: The seminar investigates individuals and groups who participated and shaped the environment of economic transactions in the Mediterranean and the Greek area as integral part of this wider geographical unit. The topics to be addressed focus on merchants, as agents, the main social groups (ethnic / religious groups, professional groups, business networks).

The agenda of the seminar includes an introduction to the relevant theoretical debates and familiarization with bibliography and sources.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία/Selective Bibliography

Σπ. Ι. Ασδραχάς, Ν. Καραπιδάκης, Όλγα Κατσιαρδή-Hering, Ευτυχία, Λιάτα, Άννα Ματθαίου, Μ. Siviñon, Tr. Stoianovich, *Ελληνική Οικονομική Ιστορία, ΙΕ' - ΙΘ' αιώνας*, τόμοι 1-2, Αθήνα, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, 2003.

F. Braudel *Υλικός Πολιτισμός, Οικονομία και Καπιταλισμός (15^{ος} – 18^{ος} αιώνας)* τ. Β', Τα παιχνίδια της συναλλαγής [1979], (ελλην. μτφ.) Αθήνα, ΑΤΕ, 1998.

Μ. C. Chatziioannou (επιμ) *Ειδικό θεματικό τεύχος, Networking and Spatial Allocation around the Mediterranean, Seventeenth-Nineteenth Centuries*
The Historical Review / La Revue Historique, Volume VII. Institute for Neohellenic Research / N.H.R.F., Athens 2010.

H. Inalcik, D. Qataert, *Οικονομική και κοινωνική ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας*, τ. Α' - Β', μετάφραση Μαρίνος Σαρηγιάννης και Μαρία Δημητριάδη, Αθήνα, εκδ. Αλεξάνδρεια 2008 και 2001.

B. Παναγιωτόπουλος, «Ο οικονομικός χώρος των Ελλήνων στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας», *Πληθυσμοί και οικισμοί του Ελληνικού χώρου. Ιστορικά Μελετήματα, Τετράδια Εργασίας 18*, εκδ. ΚΝΕ/ΕΙΕ, Αθήνα 2003, σ.25-47.

M. P. Pedani, «Consoli veneziani nei porti del Mediterraneo in età moderna», στο Rossella Cancila (επιμ.), *Mediterraneo in armi (secc. XV-XVIII)*, Palermo 2007, τ. 1, σ. 175-205.

D. Quataert (επιμ.), *An Economic and Social history of the Ottoman Empire*, τ. 1-2, εκδ. Cambridge University Press, Cambridge 1994

R. T. Rapp, The Unmaking of the Mediterranean Trade Hegemony: International Trade Rivalry and the Commercial Revolution, *The Journal of Economic History*, Vol. 35, No. 3. (1975), pp. 499-525

N. Steensgaard, «Consuls and Nations in the Levant from 1570 to 1650», *Scandinavian Economic History Review* 15 (1967) 13-55.

Πηγές (ενδεικτικά) / Sources

Αρχείο Αλή πασά Συλλογής Ι. Χώτζη Γενναδείου Βιβλιοθήκης της Αμερικανικής Σχολής Αθηνών, έκδοση - σχολιασμός Βασ. Παναγιωτόπουλος με τη συνεργασία των Δ. Δημητρόπουλου και Παν. Μιχαηλάρη, τ. Α'-Δ', Αθήνα, έκδ. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / E.I.E., 2007-2009.

ΕΥΑΝΘΗΣ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Χειμερινό εξάμηνο / Wintersemester

Θέμα: Ψυχροπολεμικός εκσυγχρονισμός: Η νοτιοευρωπαϊκή εμπειρία και η Ελλάδα, 1945-1992.

Subject: Cold War Modernization: the South European Experience and Greece, 1945-1992.

Περίληψη: Στη διεθνή βιβλιογραφία επισημαίνεται με αυξανόμενη ένταση ότι για πολλές χώρες, κυρίως στην περιοχή της Νότιας Ευρώπης, η ένταξη στους θεσμούς του Ψυχρού Πολέμου – είτε του δυτικού είτε του ανατολικού συνασπισμού – αποτέλεσε συνέχεια των προσπαθειών τους για εκσυγχρονισμό. Το μάθημα θα επικεντρωθεί στην ελληνική περίπτωση και θα εξετάσει την διάδραση μεταξύ των πρωτοβουλιών για εκσυγχρονισμό της ελληνικής οικονομίας, κοινωνίας και του πολιτικού συστήματος, και της συμμετοχής της χώρας στους δυτικούς θεσμούς (σχέδιο Μάρσαλ, NATO, ΕΟΚ, ΟΟΣΑ). Ιδιαίτερη μνεία θα γίνει στην σταθεροποιητική επίδραση που είχε στη Νοτιοανατολική Ευρώπη η έλευση των ψυχροπολεμικών συμμαχιών, καθώς και στο επίσης σταθεροποιητικό αποτέλεσμα της «νότιας διεύρυνσης» των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από το 1975 έως το 1985.

Summary: International scholarship suggests that for many European countries (and especially South European ones), the integration in Cold War institutions signaled a continuation of their efforts to achieve modernization. The course will focus on the Greek case, and will examine the interaction between the Greek efforts to modernize its economy and Europeanize, and the country's participation in Western international institutions (the Marshall Plan, NATO, EEC, OECD). Special emphasis will be given to the stabilizing effects of the coming of Cold War alliances in South-Eastern Europe, and to the equally stabilizing effects of the EC's southern enlargement from 1975 to 1985.

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Selective Bibliography

Βετσόπουλος, Α. Β., *Η Ελλάδα και το Σχέδιο Μάρσαλ: η μεταπολεμική ανασυγκρότηση της ελληνικής οικονομίας*, Αθήνα 2007.

- Καζάκος, Π., *Ανάμεσα σε κράτος και αγορά: οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1944-2000*, Αθήνα 2001.
- Κωστής, Κ., *Ο μύθος του ξένου ή η Pechiney στην Ελλάδα*, Αθήνα 1999.
- Ριζάς, Σ., *Η Ελλάδα, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρώπη, 1961-1964: πολιτικές και οικονομικές όψεις του προβλήματος ασφαλείας στο μεταίχμιο Ψυχρού Πολέμου και Υφεσης*, Αθήνα 2001.
- Σβολόπουλος, Κ., (επιμ., σε συνεργασία με Σαντάλ Μορέλ), *ΝτεΓκωλ και Καραμανλής: το έθνος, το κράτος, η Ευρώπη*, Αθήνα 2002.
- Σταθάκης, Γ., *Το Δόγμα Τρούμαν και στο Σχέδιο Μάρσαλ: η ιστορία της αμερικανικής βοήθειας στην Ελλάδα*, Αθήνα 2004.
- Στεφανίδης, Ι., *Από τον εμφύλιο στον Ψυχρό Πόλεμο: η Ελλάδα και ο συμμαχικός παράγοντας (1949-52)*, Αθήνα 1999.
- Χατζηβασιλείου, Ε., *Στα σύνορα των κόσμων: η Ελλάδα και ο Ψυχρός Πόλεμος, 1952-1967*, Αθήνα 2009.
- Ψαλιδόπουλος, Μ., *Επιτηρητές σε απόγνωση: Αμερικανοί σύμβουλοι στην Ελλάδα, 1947-1953*, Αθήνα 2013.

- Botsiou, K.E., «New Policies, Old Politics: American Concepts of Reform in Marshall Plan Greece», *Journal of Modern Greek Studies*, 27 (2009), σσ. 209-240.
- Chourchoulis, D., *The Southern Flank of NATO, 1951-1959: Military Strategy or Political Stabilisation*, Lanham, MD 2014.
- Hatzivassiliou, E., «Revisiting NATO's Stabilizing Role in South-Eastern Europe: the Cold War Experience and the *Longue Durée*», *Journal of Southeast European and Black Sea Studies*, 12 (2012), σσ. 515-531.
- Hatzivassiliou, E., «Shallow Waves and Deeper Currents: the US Experience of Greece, 1947-1961. Policies, Historicity, and the Cultural Dimension», *Diplomatic History*, 38 (2014), σσ. 83-110.
- Kakridis, A., «*Deus ex Machina?* Truman/Marshall Aid, Engineers, and Greece's Post-war Development Discourse», *Journal of Modern Greek Studies*, 27 (2009), σσ. 241-274.
- Karamouzi, E., *Greece, the EEC and the Cold War, 1974-1979: the Second Enlargement*, Basingstoke 2014.
- McNeill, W. H., *The Metamorphosis of Greece since World War II*, Oxford 1978.
- Miller, J. E., *The United States and the Making of Modern Greece: History and Power, 1950-1974*, Chapel Hill 2009.
- Pedaliu, E. G. H., «Fault Lines in the Post-War Mediterranean and the Birth of "Southern Europe", 1945-1979. An Overview», στο E. Calandri, D. Caviglia και A. Varsori (επιμ.), *Détente in Cold War Europe: Politics and Diplomacy in the Mediterranean and the Middle East*, London, 2012, σσ. 15-31.
- Pelt, M., *Tying Greece to the West: US-West German-Greek Relations, 1949-1974*, Copenhagen 2006.
- Plassmann, L., *Comme dans une nuit de Pâques? Les relations franco-greques, 1944-1981*, Bruxelles 2012.

Θέμα: Ιστορική δημογραφία και εθνικισμοί στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (19^{ος} – αρχές 20ού αι.).

Subject: Historical demography and nationalisms in the Ottoman Empire (19th – beginning of the 20th cent.).

Περίληψη: Το σεμινάριο θα εστιάσει στην μελέτη της διάδοσης των εθνικισμών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} και τις αρχές του 20ού αιώνα, και ιδιαίτερα στη σταδιακή μετάβαση από την παραδοσιακή και ενταγμένη στο οθωμανικό πλαίσιο συλλογική ταυτότητα, η οποία αναφέρεται στην θρησκευτική (ή εθνοθρησκευτική) κοινότητα (μιλλέτ), προς τη νεωτερική συλλογική ταυτότητα, δηλαδή το έθνος. Θα εξετασθεί, εκτός των άλλων, κατά πόσον υπήρξαν αντιστάσεις στην διάχυση των εθνικισμών σε περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, από την πλευρά του οθωμανικού πλαισίου, στο οποίο η επίσημη ιδεολογία ήταν ο οθωμανισμός, των παραδοσιακών -κυρίως αγροτικών- κοινοτήτων αλλά και παραγόντων της Εκκλησίας, καθώς και σε ποιο μέτρο το ανήκειν σε ένα έθνος ήταν κατά την παραπάνω περίοδο και στην συγκεκριμένη (οθωμανική) κοινωνία, κάτι το αυτονόητο ή αντίθετα χρειαζόταν κάποιες διαδικασίες για να επιτευχθεί. Θα γίνει επίσης κριτική παρουσίαση των επιχειρημάτων των οπαδών των αντιμαχόμενων εθνικισμών, που αποδύθηκαν ανάμεσα σε άλλα και στον «πόλεμο» των στατιστικών, των χαρτών, των εκκλησιών και των σχολείων. Κύριοι γεωγραφικοί χώροι εστίασης θα είναι περιοχές της Μακεδονίας, της Θράκης και της Μικράς Ασίας.

Προς τον σκοπό αυτόν θα γίνει προσπάθεια να καταδειχθεί η χρησιμότητα της αντιπαραβολής πηγών συνταγμένων σε διαφορετικές γλώσσες και προερχόμενων από παράγοντες με αντιτιθέμενα συμφέροντα, ώστε να καταδειχθούν οι επί μέρους επιδιώξεις, στοχεύσεις, μέθοδοι, καθώς και τα αντίστοιχα επιχειρήματα. Πρόκειται πιο συγκεκριμένα για: α) ελληνόγλωσσες πηγές (κυρίως προξενικές, πρεσβευτικές και άλλες εκθέσεις, έγγραφα προερχόμενα από το περιβάλλον του Πατριαρχείου, απορριψίσεις του πληθυσμού κ.ά.), β) αντίστοιχα κείμενα συνταγμένα στην βουλγαρική γλώσσα που εκφράζουν τις βουλγαρικές διεκδικήσεις και γ) οθωμανικές πηγές (επετηρίδες βιλαετιών (σαλναμέδες), απογραφές πληθυσμού κ.ά.).

Summary: The seminar will focus on the propagation of nationalisms in the Ottoman Empire during the second half of the 19th and the beginning of the 20th centuries, particularly as it concerns the transition from the traditional religious (or ethnoreligious) community (*millet*) to the modern collective identity, that is the nation. An other important issue associated with the above mentioned topic concerns the probable resistances to the propagation of nationalisms from the part of the ottoman environment, in which the main ideology was ottomanism, of the communities of the countryside as well as from the ecclesiastical milieus. The seminary will attempt also to answer the question if belonging to a nation was something obvious during the above mentioned period in the ottoman context or it was a target to be achieved. Additionally, a critical presentation of the arguments used by the different nationalisms will be attempted, in order to precise the group or the groups claimed to form part of the respective nations. Finally, the seminary will focus on the “war” of maps, statistics, churches and schools. The main geographical areas that will be covered are parts of Macedonia, Thrace and Anatolia.

The confrontation among sources written in different languages and composed by factors having contrasting views on the issue seems to be useful. Sources that will be studied are written in Greek (reports by diplomatic agents of the Greek state, as well as from the Patriarchate of Constantinople, censuses etc.), same adequate texts written in Bulgarian, as well as ottoman sources (*salname*-s, that is official annuaries, censuses etc.).

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selective Bibliography

(Ο κατάλογος ακολουθεί το λατινικό αλφάβητο/The list follows the latin alphabet.

Δεν περιλαμβάνονται οι πρωτογενείς πηγές/Primary sources are not included)

- Αλεξανδρής, Α., «Οι Έλληνες στην υπηρεσία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1850-1922», *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος* 23, 1980, 365-404.
- Αναγνωστοπούλου, Σία, *Μικρά Ασία, 19^{ος} αι. - 1919. Οι ελληνορθόδοξες κοινότητες. Από το μιλλέτ των Ρωμιών στο ελληνικό έθνος*, Αθήνα 1997.
- Braude, B. - Lewis, B. (επιμ.), *Christians and Jews in the Ottoman Empire. The functioning of a plural society*, I-II, New York - London 1982.
- Davison, R., *Reform in the Ottoman Empire, 1856-1876*, Princeton 1963.
- Γούναρης, Β., «Δημογραφικές εξελίξεις στην τουρκοκρατούμενη Μακεδονία», στο Ι. Κολιόπουλος - Ι. Χασιώτης (επιμ.), *Η νεώτερη και σύγχρονη Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 1992, τ. 1, 44-57.
- Εταιρεία της Καθ' ημάς Ανατολής (εκδ.), *Ρωμιοί στην υπηρεσία της Υψηλής Πύλης*, Αθήνα 2002.
- Issawi, C. - Gondicas, D. (επιμ.), *Ottoman Greeks in the Age of Nationalism. Politics, Economy and Society in the 19th Century*, Princeton 1999.
- Καράβας, Σ., «Οι εθνογραφικές περιπέτειες του “ελληνισμού” (1876-1878)», Α', *Τα Ιστορικά* 36, 2002, 23-74.
- Καράβας, Σ., «Οι εθνογραφικές περιπέτειες του “ελληνισμού” (1876-1878)». Β', *Τα Ιστορικά* 38, 2003, 49-112.
- Karpat, K., «Ottoman population records and the census of 1881/2-1893», *International Journal of Middle East Studies* 9, 1978, 237-274.
- Karpat, K., *Ottoman population 1830-1914: demographic and social characteristics*, Madison 1985.
- Kitromilides, P., «“Imagined communities” and the origins of the national question in the Balkans», στο Blinkhorn, M. - Veremis, T. (επιμ.) *Modern Greece: nationalism and nationality*, Αθήνα 1990.
- Κονόρτας, Π., *Οθωμανικές θεωρήσεις για το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Βεράτια για τους Προκαθημένους της Μεγάλης Εκκλησίας (17^{ος} – αρχές 20ού αιώνα)*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1998.
- Κονόρτας, Π., «Από τα μιλλέτ στα έθνη: Διαμόρφωση συλλογικών ταυτοτήτων στη Θράκη (19^{ος} – αρχές 20ού αιώνα)», Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (εκδ.), *Θράκη. Ιστορικές και γεωγραφικές προσεγγίσεις*, Αθήνα 2000, 169-190.
- Konortas, P., «Nationalisms vs Millets: Building Collective Identities in Ottoman Thrace», N. Diamantouros, N. - Dragonas, Thalia - Keyder, Ç. (επιμ.), *Spatial Conceptions of the Nation. Modernizing Geographies in Greece and Turkey*, London - New York 2010, 161-180.
- McCarthy, J., *Muslims and Minorities. The population of Ottoman Anatolia at the end of the Empire*, New York 1983.

- Πάλλης Α., *Στατιστική μελέτη περί φυλετικών μεταναστεύσεων Μακεδονίας και Θράκης κατά την περίοδο 1912-1924*, Αθήνα 1925.
- Shaw, S., «The Ottoman census system and population», *International Journal of Middle East Studies*, 9, 1978, 325-338.
- Σταματόπουλος, Δ., *Μεταρρύθμιση και εκκοσμίκευση. Προς μια ανασύνθεση της ιστορίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα 2003.
- Βακαλόπουλος, Κ., *Ιστορία του Βορείου Ελληνισμού. Θράκη*, Θεσσαλονίκη 1993.

ΜΑΡΙΑ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Εαρινό εξάμηνο / Springsemester

Θέμα: Η Οθωμανική Αυτοκρατορία και οι βαλκανικοί λαοί, τέλη 18ου -αρχές 19ου αιώνα: κρίσεις, πολιτικές ανατροπές, ανταρσίες και εξεγέρσεις.

Subject: The Ottoman Empire and the Balkans, second half of 18th -first quarter of 19th century: crisis, political tensions and revolts.

Περίληψη: Κατά το δεύτερο μισό του 18ου και τις αρχές του 19ου αιώνα η Οθωμανική Αυτοκρατορία βιώνει βαθιά κρίση και σοβαρές ανατροπές καθώς αρχίζουν οι - συνήθως επιτυχείς για την Ρωσία- αλληπάλληλοι ρωσοτουρκικοί πόλεμοι. Την ίδια ώρα, μεταρρυθμιστές σουλτάνοι διακινδυνεύουν την ζωή τους για αλλαγές στον οθωμανικό στρατό και την κοινωνία ανοίγοντας τους κρουσμούς εξεγέρσεων και διεκδικήσεων επιμέρους λαών και κοινωνικών τάξεων.

Summary: In the second half of 18th and the beginning of 19th century the Ottoman Empire witnesses a general crisis. The wars with Russia mark one defeat after the other, while the sultans, at the risk of their own life, attempt profound changes in the army and the society. The whole instability gives the opportunity for different social strata and different Balkan peoples to revolt and vindicate.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία/ Selective Bibliography

- Βακαλόπουλος, Απ., *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, Θεσσαλονίκη 1973, 1980, τόμοι Δ και Ε.
- Βερέμης Θ. (επιμ.), *Εθνική ταυτότητα και εθνικισμός στη νεότερη Ελλάδα*, Αθήνα 1997.
- Jelavich B., *Ιστορία των Βαλκανίων 18ος -19ος αιώνας*, Εκδόσεις Πολύτροπον, Αθήνα 2006, τόμος Α.4.
- Κοππά, Μαριλένα, *Η συγκρότηση των κρατών στα Βαλκάνια (19ος αιώνας)*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2002.
- Μαζάουερ, Μ., *Τα Βαλκάνια*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2001.
- Lewis, B., *Η ανάδυση της σύγχρονης Τουρκίας*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002, τόμος ΙΙ.

Ortaylı I., Ο πιο μακρύς αιώνας της αυτοκρατορίας, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2004.

Petropoulos, J., Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο (1833 - 1843), Εκδόσεις Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος Αθήνα 1997, τόμος Α.

Quataert, D., Η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι τελευταίοι αιώνες, 1700 -1922, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006.

ΒΑΣΩ ΣΕΙΡΗΝΙΔΟΥ

Εαρινό εξάμηνο / Springsemester

Θέμα: Τα βουνά της Μεσογείου. Χρήσεις και προσλήψεις ενός μεταβαλλόμενου χώρου (16ος – 19ος αι.)

Subject: The mountains of the Mediterranean. Uses and perceptions of a changing space

Περίληψη: Νοούμενος κατά κανόνα αντιστικτικά προς τον κόσμο της πεδιάδας και της πόλης, ο ορεινός χώρος έχει ταυτιστεί με το οικολογικά ανόθευτο, το κοινωνικά αρχαϊκό, το παραδοσιακό και το στατικό· ένας χώρος μακριά από τον πολιτισμό, σε προνομιακή σχέση με τον μύθο και στο περιθώριο της Ιστορίας. Η ιστορική εμπειρία στη Μεσόγειο των πρώιμων νεότερων χρόνων προσφέρει, ωστόσο, μια διαφορετική εικόνα. Μεταξύ του 16ου και του 19ου αιώνα, τα βουνά της Μεσογείου αποτέλεσαν κατεξοχήν χώρους πληθυσμιακής εγκατάστασης και οικονομικής δραστηριότητας. Αυτή η άνευ προηγουμένου δημογραφική και οικονομική κινητικότητα επέδρασε καθοριστικά στη διαμόρφωση του ορεινού οικοσυστήματος και του μεσογειακού τοπίου και συνδέθηκε με ποικίλα κοινωνικά και πολιτισμικά φαινόμενα.

Στόχος του σεμιναρίου είναι, αφενός, να μελετήσει τον σύνθετο κόσμο των βουνών της Μεσογείου τη στιγμή ακριβώς που αυτά βρίσκονται σε διαδικασία οικολογικού, οικονομικού και κοινωνικού μετασχηματισμού. Αφετέρου, να διερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο οι ιδεολογικοπολιτικές, κοινωνικοοικονομικές, επιστημονικές και καλλιτεχνικές προσλήψεις του μεσογειακού ορεινού χώρου συνέβαλαν στην ιστορική παραγωγή του.

Summary: Perceived as the counterpart of the plain and the city, the mountain has been usually identified with ecological stability, social archaism and tradition; a place out of time and afar from civilization, located in the realm of the myth and in the margins of History. However, the historical experience in the early modern Mediterranean offers a quite different view. Between the 16th and the 19th century the mountains of the Mediterranean served as the sites par excellence of demographic agglomeration and economic activity. This unprecedented demographic and economic mobility affected the configuration of the mountainous ecosystem and the shaping of the Mediterranean landscape and was connected with various social and cultural phenomena.

The seminar aims to explore the complex world of the Mediterranean mountains in a time when these passed through a process of ecological, economic and social transformation. On the other hand, the seminar seeks to examine the ways in which the various perceptions (ideological, political, socio-economic, scientific and artistic) of the Mediterranean mountain world contributed to its historical production.

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Selective bibliography

- Braudel, F., Η *Μεσόγειος* και ο μεσογειακός κόσμος την εποχή του Φιλίππου Β' της Ισπανίας, τ. Α', "Ο ρόλος του περιγύρου", μτφ. Κλαίρη Μιτσοτάκη, Αθήνα 1991.
- Cvijic, J., *La péninsule balkanique, géographie humaine*, Παρίσι 1918.
- Hope Nicolson, M., *Mountain Gloom and Mountain Glory: The Development of the Aesthetics of the Infinite*, Ουάσιγκτον 1997.
- Horden, P. – Purcell, N., *Μεσόγειος. Θάλασσα πονηροδιδάσκαλος*, μτφ. Ντίνα Σαμπεθαί, Αθήνα 2004.
- Kaser, K., *Hirten, Kämpfer, Stammeshelden. Ursprünge und Gegenwart des balkanischen Patriarchats*, Βιέννη 1992.
- Tabak, F., *The Waning of the Mediterranean, 1550-1870. A Geohistorical Approach*, Βαλτιμόρη 2008.
- McNeill, J. R., *The Mountains of the Mediterranean World. An Environmental History*, Καίμπριτζ 1992.
- Νιτσιάκος, Β. - Κασίμης Χ. (επιμ.), *Ο ορεινός χώρος της Βαλκανικής. Συγκρότηση και μετασχηματισμοί*, Αθήνα 2000.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΓΑΡΔΙΚΑ / ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΑΡΑΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

Εαρινό εξάμηνο / Springsemester

Θέμα: Κοινωνική Ιστορία της Υγείας.

Subject: Social History of Health.

Περίληψη: Το σεμινάριο τοποθετεί την ιστορία της υγείας στο πλαίσιο της νεότερης κοινωνικής ιστορίας. Ενδιαφέρεται για την κατασκευή και εξέλιξη της δημόσιας υγείας και τη σχέση της με το νεότερο κράτος, για την επίδραση των πολέμων του 20ού αιώνα, για την κοινωνική σημασία των διαδοχικών επιστημολογικών παραδειγμάτων, για τις αντιλήψεις περί υγείας και ασθένειας και για τις ποικίλες προσλήψεις του ανθρώπινου σώματος.

Summary: The seminar places the history of health in the context of modern social history. It focuses on the construction and development of public health and its relation to modern statehood, on the impact of the wars of the twentieth century, on the social implications of successive epistemological paradigms, on notions of health and disease and on the broad range of perceptions of the human body.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία/Selective Bibliography

- Bourdelaís, P., *Epidemics Laid Low: A History of What Happened in Rich Countries*, Johns Hopkins UP 2006.
- Bynum, W. F., et al. *The Western Medical Tradition*, Cambridge: Cambridge UP, 2009.
- Conrad, L. I., Neve, M., Nutton, V., Porter, R., Wear, A., *The Western Medical Tradition: 800 BC-1800 AD*, Cambridge University Press 1995.
- Cooter, R., “‘Framing’ the End of the Social History of Medicine.”, Huisman, F.–Warner, J.H., (eds.), *Locating Medical History: The Stories and Their Meanings*, Baltimore: Johns Hopkins UP 2004, 309–337.
- Grmek, M. D., *Οι ασθένειες στην αυγή του δυτικού πολιτισμού*, Αθήνα: Χατζηνικολή 1989.
- Huisman, F. Warner, J. H. (eds.), *Locating Medical History: The Stories and Their Meanings*. Baltimore: Johns Hopkins UP 2004.
- Jewson, N.D. “The Disappearance of the Sick-Man from Medical Cosmology, 1770-1870”, *International Journal of Epidemiology* 38/3 (2009), 622–633.
- McNeill, W. H., *Plagues and Peoples*, Garden City, New York: Anchor Press 1976.
- Porter, R., *The Greatest Benefit to Mankind. A Medical History of Humanity from Antiquity to the Present*, London: Harper & Collins, 1997.
- Ranger, T. - Slack, Π. (eds.), *Epidemics and Ideas; Essays on the Historical Perception of Pestilence*, Cambridge: Past and Present Publications 1995.
- Rosenberg, Ch. E. “Framing Disease: Illness, Society and History.”, Rosenberg, Ch.E. – Golden, J.(eds.), *Framing Disease: Studies in Cultural History: Health and Medicine in American Society*, New Brunswick, N.J.: Rutgers UP 1992, xiii - xxvi.
- Weindling P. (ed.), *International Health Organisations and Movements, 1918–39*, Cambridge History of Medicine Series, Cambridge: Cambridge UP 1995.
- Θεοδώρου, Β. – Καρακατσάνη, Δ., “Υγιεινής παραγγέλματα”: ιατρική επίβλεψη και κοινωνική πρόνοια για το παιδί τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, Αθήνα : Διόνικος 2010.
- Καραμανωλάκης, Ε., “Το Δρομοκαΐτειο Φρενοκομείο: 1887-1903 όψεις και εγκαταστάσεις ενός ιδρυματικού θεσμού”, *Μνήμων* 20 (1998), 45-66.
- Καραμπερόπουλος, Δ., *Ιστορία της ιατρικής. Ελληνική βιβλιογραφία, 1750-2000*, Αθήνα: Αθ. Σταμούλης 2009.
- Κοπανάρης, Φ., *Η δημοσία υγεία εν Ελλάδι*. Αθήνα, 1933.
- Κυριόπουλος, Γ. (επιμ.), *Δημόσια υγεία και κοινωνική πολιτική: ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η εποχή του*, Αθήνα: Παπαζήσης 2008.
- Λέκκα, Β., *Ιστορία και θεωρία της ψυχιατρικής. Από τον Ιπποκράτη μέχρι το κίνημα της αντιψυχιατρικής και τον Michel Foucault*, Αθήνα: Futura 2012.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ

Εαρινό εξάμηνο / Springsemester

Θέμα: Ο ελληνικός Μεσοπόλεμος (1922-1940): κοινωνία και πολιτικοί θεσμοί.

Subject: Modern Greece in the inter-war period, 1922-40: social history and political institutions.

Περίληψη: Οι σεμιναριακές συναντήσεις θα επικεντρωθούν στις κοινωνικές, διανοητικές και θεσμικές εξελίξεις που συντελέστηκαν στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο (1922-40). Κατ' αρχήν, θα οριστεί εννοιολογικά ο ευρωπαϊκός και ο ελληνικός Μεσοπόλεμος και θα εξεταστεί η συγκρότηση της μνήμης των εθνικών πολέμων (1912-22) στην Ελλάδα. Στη συνέχεια θα δοθεί έμφαση στα φαινόμενα του μικροαστισμού, της εγκατάστασης των προσφύγων, της κρίσης στον αγροτικό τομέα της οικονομίας μετά τον Μεγάλο ευρωπαϊκό Πόλεμο, της αγροτικής πολιτικής και μεταρρύθμισης των ελληνικών κυβερνήσεων, των «αγροφυγάδων» (*Landflucht*), της αγροτιστικής ιδεολογίας και της εμφάνισης των αγροτικών κομμάτων κατά τη δεκαετία του 1920, καθώς και της οικονομικής κρίσης στον βιομηχανικό τομέα και της εφαρμογής ιδεών και πρακτικών του κορπορατισμού, σε αντιστοιχία πάντοτε με όμοια ή παρόμοια προβλήματα και πραγματικότητες που βίωναν άλλες χώρες της (ιδίως της Κεντρικής, της Ανατολικής και της Νότιας) Ευρώπης. Θα συζητηθούν επίσης η αναβίωση του Εθνικού Διχασμού, η κρίση της αστικής ηγεμονίας, η επίκληση του κομμουνιστικού κινδύνου και η δικτατορία Μεταξά, καθώς και οι θεσμικές αλλαγές που επήλθαν στη μορφή του ελληνικού κράτους. Τέλος, θα συζητηθούν νέα ιδεολογικά ρεύματα, που πρωτοέκαναν την εμφάνισή της στη νεοελληνική (αστική) σκέψη κατά τη μεσοπολεμική περίοδο, όπως ο ριζοσπαστικός αγροτισμός, ο «γεωργικός εθνικισμός», η γεωοικονομία και η γεωπολιτική και ο νεομαλθουσιανισμός.

Το μεταπτυχιακό σεμινάριο εντάσσεται στη Νεώτερη Ελληνική Ιστορία.

Summary: The course examines aspects of the social, intellectual and institutional history of Modern Greece in the inter-war period. Firstly, the political, diplomatic and military history of Greece in the inter-war period will be reviewed in its broader European context. Secondly, the course will illustrate the main agents in the process of social and institutional change. The influx of the refugees, the land reform, the depopulation of the countryside (*Landflucht*), social mobility and the expansion of the petty bourgeoisie, as well as the impact of the world economic crisis on the Greek economy will be highlighted. Thirdly, I will seek to demonstrate how the revival of the National Schism, the crisis of the bourgeois hegemony and the overreaction against the threat of communism determined institutional changes in the form of government during the Second Republic and the Metaxas regime. Last but not least, I will shed light on new intellectual phenomena that made their appearance in inter-bellum Greece, such as corporatism, agrarianism, geopolitics and geoeconomics, and neo-Malthusianism.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία/Selective Bibliography

Αλιβιζάτος, Ν., *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση (1922-1974). Όψεις της ελληνικής εμπειρίας*, μετ. Βενετία Σταυροπούλου, Αθήνα 1983.

Βεργόπουλος, Κ., *Εθνισμός και οικονομική ανάπτυξη. Η Ελλάδα στο μεσοπόλεμο*, Αθήνα 1979.

Βερέμης, Θ. (επιμ.), *Ο Μεταξάς και η εποχή του*, Αθήνα 2009.

Δαφνής, Γρ., *Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων 1923-1940*, τόμ. Β' (*Η άνοδος του Αντιβενιζελισμού*), Αθήνα 1955.

Δρίτσα, Μ., *Βιομηχανία και τράπεζες στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Αθήνα 1990.

- J. Jackson (επιμ.), *Europe 1900–1945*, Oxford University Press 2002.
- Κολιόπουλος, Ι., *Παλινόρθωση – Δικτατορία – Πόλεμος 1935-1941. Ο βρετανικός παράγοντας στην Ελλάδα*, Αθήνα 1985.
- Λεοντίδου, Λ., *Πόλεις της σιωπής: εργατικός εποικισμός της Αθήνας και του Πειραιά, 1909-1940*, Αθήνα 1989.
- Λιάκος, Α., *Εργασία και πολιτική στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Το Διεθνές Γραφείο Εργασίας και η ανάδυση των κοινωνικών θεσμών*, Αθήνα 1993.
- Mavrogordatos, G., *Stillborn Republic: Social Coalitions and Party Strategies in Greece, 1922-1936*, University of California Press 1983.
- Μαυρογορδάτος, Γ. – Χατζηιωσήφ, Χ. (επιμ.), *Βενιζελισμός και αστικός εκσυγχρονισμός*, Ηράκλειο 1988.
- Mazower, M., *Η Ελλάδα και η οικονομική κρίση του Μεσοπολέμου*, μετ. Σπύρος Μαρκέτος, Αθήνα 2002.
- Πετμεζάς, Σ., *Προλεγόμενα στην ιστορία της ελληνικής αγροτικής οικονομίας του Μεσοπολέμου*, Αθήνα 2012.
- Πιζάνιας, Π., *Οι φτωχοί των πόλεων. Η τεχνογνωσία της επιβίωσης στην Ελλάδα το Μεσοπόλεμο*, Αθήνα 1993.
- Πλουμίδης, Σ., *Έδαφος και μνήμη στα Βαλκάνια: Ο «γεωργικός εθνικισμός» στην Ελλάδα και στη Βουλγαρία, 1927-46*, Αθήνα 2011.
- Ρηγίνος, Μ., *Παραγωγικές δομές και εργατικά ημερομίσθια στην Ελλάδα, 1909-1936: βιομηχανία – βιοτεχνία*, Αθήνα 1987.
- Ρήγος, Α., *Η Β' Ελληνική Δημοκρατία 1924-1935: Κοινωνικές διαστάσεις της πολιτικής σκηνής*, πρόλογος Νίκος Γ. Σβορώνος, Αθήνα 1992.
- Ψαλιδόπουλος, Μ., *Η κρίση του 1929 και οι Έλληνες οικονομολόγοι. Συμβολή στην ιστορία της οικονομικής σκέψης στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Αθήνα 1989.

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ / ΕΥΑΝΘΗΣ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Εαρινό εξάμηνο / Springsemester

Θέμα: Πόλεμος και ΜΜΕ: Η Ελληνική και Διεθνής Διάσταση.

Subject: War and Media: The Greek and International Dimension.

Περίληψη: Το μάθημα εξετάζει την αμφίδρομη εξέλιξη των ΜΜΕ και των πολέμων της νεωτερικότητας (19ος-20ος αι.), καθώς και το ρόλο της δημοσιογραφίας και επικοινωνίας στις διεθνείς και ελληνικές συγκρούσεις. Από την περίοδο του Κριμαϊκού πολέμου (1853-56), τον οποίο ο WilliamHowardRussell κάλυψε ως πολεμικός ανταποκριτής για λογαριασμό των Times του Λονδίνου, τα ερωτήματα που βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος είναι πολλά: Ο ρόλος των πολεμικών ανταποκριτών, η επιρροή των ΜΜΕ και της κοινής γνώμης στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής, ο ρόλος των επικοινωνιών στις πολεμικές συγκρούσεις και η προπαγάνδα. Θα εξεταστούν, μεταξύ άλλων, ο Κριμαϊκός Πόλεμος, ο Ισπανο-Αμερικανικός πόλεμος (1898), οι Βαλκανικοί πόλεμοι, ο Α' και Β' Παγκόσμιος πόλεμος, ο Ψυχρός Πόλεμος, το Βιετνάμ κ.α.

Summary: The course examines the development of media and wars of modernity (19th-20th) and the role of journalism and communication in international and Greek conflicts. From the period of the Crimean War (1853-1856), which William Howard Russell covered as a war correspondent on behalf of the London Times, the key questions are several: The role of war correspondents, the influence of the media and public opinion in shaping foreign policy, the role of communication in warfare and propaganda. The analysis will focus on the Crimean War, the Spanish-American War (1898), the Balkan Wars, the First and Second World War, the Cold War, Vietnam etc.

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Selective Bibliography

- Γιαλλουρίδης Χρ./Κεφαλά Β., *Κόσσοβο: Η εικόνα του Πολέμου*, Αθήνα 2001.
- Λούλος, Κ., *Ιστορία και Τύπος. Οι αθηναϊκές εφημερίδες και η περίπτωση του σκανδάλου των εξοπλισμών του 1907*, Αθήνα 2006.
- Μπουκάλας, Π., *Ανταποκρίσεις από το μέτωπο: Έλληνες δημοσιογράφοι στο Ιράκ, το Βιετνάμ, τα Βαλκάνια, την Παλαιστίνη και την Κορέα*, Μορφωτικό Ίδρυμα ΕΣΗΕΑ 2009
- Πλειός, Γ./Φραγκονικολόπουλος, Χρ. Α., *Τα «εθνικά θέματα» στη δίνη των ΜΜΕ*, Αθήνα 2010.
- Axelrod, A., *Selling the Great War. The Making of American Propaganda*, London 2009
- Bernhar, N., *US-Television News and Cold War Propaganda, 1947–1960*, London, 1999
- Carruthers, S. L., *The Media at War: Communication and Conflict in the Twentieth Century*, London 2000
- Cull, N. J., Culbert D., Welch, D. (eds.), *Propaganda and Mass Persuasion. A Historical Encyclopedia, 1500 to the Present*, Santa Barbara 2003.
- Hallin, D. C., *The «Uncensored War». The Media and Vietnam*, Oxford 1986
- Hudson R. (ed.), *William Russell: Special Correspondent of «The Times»*, London 1995
- Jowett, G.S. - O'Donnell, V., *Propaganda and Persuasion*, London 1992
- Kamalipour, Y. R. - Snow, N., *War, Media and Propaganda: A Global Perspective*, Oxford 2004.
- Knightley, Ph., *The First Casualty: The War Correspondent as Hero, Propagandist and Myth-Maker from Crimea to Iraq*, Baltimore 2004.
- Taylor, Ph., *Πόλεμος και διεθνείς σχέσεις στην εποχή της πληροφορίας*, Αθήνα 2004.
- Taylor, P.M. - Sanders M. L., *British Propaganda During the First World War*, London, 1982
- Tumber, H. – Palmer, J., *Media at War: The Iraq Crisis*, London 2004
- Welch, D., *The Third Reich: Politics and Propaganda*, London 2002 (β' εκδ.)
- _____, *Germany, Propaganda and Total War: 1914-1918*, New Jersey 2000.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ ΚΟΝΟΡΤΑΣ / ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Οθωμανική Παλαιογραφία/εαρινό εξάμηνο

Βασικός εκπαιδευτικός-μαθησιακός στόχος του σεμιναρίου είναι η εισαγωγή των φοιτητών στην ιστορική περίοδο της Κλασικής Οθωμανικής Τουρκικής (ΚΟΤ) (16^{ος} – μέσα 19^{ου} αι.), το αραβοπερσικό αλφάβητο και τις διάφορες γραφές που απαντούν στα χειρόγραφα. Ως προς τη μορφοσύνταξη, διδάσκονται φαινόμενα της Τουρκικής (κλίση ουσιαστικών, ονοματικά σύνολα, χρόνοι και διαθέσεις ρημάτων, παραγωγικά επιθήματα) και της Αραβικής και Περσικής (ονοματικά σύνολα). Οι φοιτητές καλούνται να διαβάζουν και να μεταγράφουν μικρά τυπωμένα (*matbû*) κείμενα της ΚΟΤ και να χρησιμοποιούν νεοτουρκικά, οθωμανικά, αραβικά και περσικά λεξικά (από τη δοθείσα λίστα λεξικογραφίας). Στο μάθημα παρουσιάζονται και αυθεντικά οθωμανικά χειρόγραφα, ούτως ώστε οι φοιτητές να εξοικειωθούν με την πραγματική παραγωγή της Αυτοκρατορικής Γραμματείας.

Το εν λόγω σεμινάριο υποστηρίζει το μεταπτυχιακό σεμινάριο που θα διεξαγάγει το τρέχον εαρινό εξάμηνο ο κ. Π. Κονόρτας. Τονίζεται ότι δεν είναι απαραίτητη η γνώση της τουρκικής γλώσσας για την παρακολούθηση του σεμιναρίου.

Βιβλιογραφία

Kurt, Yılmaz, *Osmanlıca Dersleri I* (Ankara: Akçağ, 1996³)

Timurtaş, Faruk K., *Osmanlı Türkçesine Giriş. Eski Yazı - Gramer - Aruz - Metinler*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları (İstanbul: Alfa, 1998¹⁶)

Kütükoğlu, Mübahat, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)* (İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, 1998)

Reychman, Jan, Ananiasz Zajaczkowski, *Handbook of Ottoman-Turkish Diplomats*, Andrew S. Ehrenkreutz (revision and expanded translation), Fanny E. Davis (index), Tibor Halasi-Kun (ed.) (The Hague-Paris: Mouton, 1968)

PARASKEVAS KONORTAS / GEORGIOS C. LIAKOPOULOS

Ottoman Palaeography/spring semester

This seminar aims at introducing students to the historical period of the Classical Ottoman Turkish language (COT) (16th – mid-19th c.), the Arabo-persian alphabet and its various scripts found in manuscripts. Turkish morphology (including declension, noun phrases, tenses, moods, conjugation and derivational suffixes) is taught along with basic Arabic and Persian syntactic forms (*izâfet*). The students are encouraged to read and transcribe short COT typewritten (*matbû*) texts and also to use Modern Turkish, Ottoman, Arabic and Persian dictionaries (from a given lexicographical anthology). Original Ottoman archival material is presented in class, in order to familiarise students with a representative cross-section of the Imperial Chancery's actual production.

This seminar supports Mr P. Konortas' postgraduate seminar to be offered during the spring term in the present academic year. It should be noted that knowledge of Turkish language is not a prerequisite for attending the seminar.

Bibliography

Kurt, Yılmaz, *Osmanlıca Dersleri I* (Ankara: Akçağ, 1996³).

Timurtaş, Faruk K., *Osmanlı Türkçesine Giriş. Eski Yazı - Gramer - Aruz - Metinler*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları (İstanbul: Alfa, 1998¹⁶)

Kütükoğlu, Mübahat, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)* (İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, 1998)

Reychman, Jan, Ananiasz Zajączkowski, *Handbook of Ottoman-Turkish Diplomats*, Andrew S. Ehrenkreutz (revision and expanded translation), Fanny E. Davis (index), Tibor Halasi-Kun (ed.) (The Hague-Paris: Mouton, 1968)

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ
Βενετοί, Γενουάτες και Καταλανοί στην Μεσόγειο. Διπλωματικές και οικονομικές σχέσεις (13 ^{ος} -16 ^{ος} αι.). <i>M. Ντούρου-Ηλιοπούλου</i>
Venetians, Genoese and Catalans in the Mediterranean. Policy and economy (13 th -16 th centuries). <i>M. Dourou –Heliopoulou</i>
Εργατικά Στρώματα στον ευρωπαϊκό αστικό χώρο κατά τον «μακρύ» 19 ^ο αιώνα (περ. 1790-1914). <i>M. Παπαθανασίου</i>
Working Classes in urban Europe during the “long” 19 th century (ca. 1790-1914). <i>M. Papathanassiou</i>
Έθνη και Εθνικισμοί στη Νεότερη Ευρώπη (19 ^{ος} και 20 ^{ος} αιώνας). <i>I. Δημάκης</i>
Nations and Nationalism in Modern Europe. <i>I. Dimakis</i>
ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

Διερευνώντας τη Μεταρρύθμιση: Η μαρξιστική ιστορική θεώρηση και η ανάπτυξη της κοινωνικής ιστορίας.

K. Γαγανάκης

Debating the Reformation: The Marxist historical interpretation and the development of social history.

C. Gaganakis

Αστικές τάξεις και μεσαία στρώματα στη νεότερη και σύγχρονη Ευρώπη.

K. Ράπτης

Bourgeoisie and Middle Classes in modern and contemporary Europe.

K. Raptis

Σχέσεις οικονομίας και εξωτερικής πολιτικής στη Νεότερη Ευρώπη.

I. Δημάκης

Economy and Foreign Policy in Modern Europe.

I. Dimakis

ΜΑΡΙΑ ΝΤΟΥΡΟΥ-ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

Χειμερινό εξάμηνο / Winter semester

Θέμα: Βενετοί, Γενουάτες και Καταλανοί στην Μεσόγειο. Διπλωματικές και οικονομικές σχέσεις (13^{ος}-16^{ος} αι.).

Subject: Venetians, Genoese and Catalans in the Mediterranean. Policy and economy (13th-16th centuries).

Περίληψη : Θέμα του σεμιναρίου είναι η παρουσία και η πολιτική των δυτικών δυνάμεων, ιδιαίτερα των Βενετών, των Γενουατών και των Καταλανών στη Μεσόγειο την περίοδο των σταυροφοριών και μέχρι την κατάλυση των λατινικών ηγεμονιών λόγω της επέκτασης των Τούρκων. Έμφαση δίνεται στην εξωτερική πολιτική των δυνάμεων, ιδιαίτερα στην ανατολική Μεσόγειο τον 14^ο και τον 15^ο αιώνα, όπως και στις διπλωματικές και οικονομικές σχέσεις με τις άλλες δυνάμεις της εποχής. Οι φοιτητές έχουν τη δυνατότητα μελετώντας δυτικές πηγές (αρχειακές και φιλολογικές), αλλά και τη δευτερογενή βιβλιογραφία να εμβαθύνουν σε θέματα που αφορούν την κατάσταση στη δυτική Ευρώπη, την εγκατάσταση των Δυτικών στην Ανατολή, τους νέους θεσμούς και τη συμβίωση με τις τοπικές κοινωνίες.

Summary: The seminar aims in enlightening the presence and the activities of the Latin powers, especially the Venetians, the Genoese and the Catalans in the Mediterranean during the period of the crusades until the abolition (final decline) of the latin dominions in the eastern Mediterranean because of the Turkish expansion. Emphasis is given in the policy of the Latins during the 14th and the 15th century, especially their impact on political, social and economic terms as well as their

symbiosis with the local societies. Through the study of latin primary sources (archival and literary) and secondary literature the students obtain a better understanding of the situation in western Europe and the Mediterranean during the medieval period.

Ενδεικτικήβιβλιογραφία/ Selective bibliography

- Abulafia, D., *The western Mediterranean Kingdoms, 1200-1500. The struggle for dominion*, Longman 1997.
- Arbel, B., *Intercultural contacts in the medieval Mediterranean*, London 1996.
- Balard, M., *La Romanie genoise (XIIe au debut du XVe siècle)*, Genova 1978.
- _____, *Coloniser au Moyen Age*, Paris 1995.
- Balletto, L., *Genova, mediterraneo, Mar Nero (XIII-XV sec.)*, Genova 1976.
- Bisson, T. N., *The medieval crown of Aragon. A short history*, Oxford 1986, 2003.
- Buongiorno, M., *L'amministrazione Genovese nella Romania*, Genova 1977.
- Giunta, F., *Aragonesi e Catalani nel Mediterraneo*, Palermo 1953-9.
- Lopez, R.S., *Sù e giù per la storia di Genova*, Genova 1975.
- Μαλτέζου, Χ. (επιμ.), *Όψεις της ιστορίας του βενετοκρατούμενου Ελληνισμού. Αρχαιακά τεκμήρια*, Αθήνα 1993.
- Ντούρου-Ηλιοπούλου, Μ., *Από τη δυτική Ευρώπη στην ανατολική Μεσόγειο. Οι σταυροφορικές ηγεμονίες στη Ρωμανία (13^{ος}-15^{ος} αι.). Πολιτικές και θεσμικές πραγματικότητες*, Αθήνα 2012.
- _____, *Οι Δυτικοί στη Ρωμανία (13^{ος}-15^{ος} αι.). Μια ερευνητική προσέγγιση*, Αθήνα 2013.
- Παπαδία – Λάλα, Α., *Ο θεσμός των αστικών κοινοτήτων στον ελληνικό χώρο κατά την περίοδο της βενετοκρατίας (13^{ος}-18^{ος} αι.). Μια συνθετική προσέγγιση*, Βενετία 2004.
- Thiriet, Fr., *LaRomanievénitienneauMoyenAge. Le developpemnt et l' exploitation du domaine colonial vénitien (XII-XVe s.)*,Paris 1975.

ΜΑΡΙΑΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Χειμερινόεξάμηνο / Winter semester

Θέμα: Εργατικά Στρώματα στον ευρωπαϊκό αστικό χώρο κατά τον «μακρύ» 19^ο αιώνα (περ. 1790-1914).

Subject: Working Classes in urban Europe during the “long” 19th century (ca. 1790-1914).

Περίληψη: Θα μας απασχολήσουν η συγκρότηση και η εξέλιξη των εργατικών στρωμάτων στον ευρωπαϊκό αστικό χώρο. Με βάση ιστορικές μελέτες που αφορούν κατά κύριο λόγο τον βρετανικό, τον γαλλικό και τον γερμανόφωνο (βορειοευρωπαϊκό και κεντροευρωπαϊκό) χώρο, θα συζητήσουμε για τις διαδικασίες συγκρότησης, τη σύνθεση και τον χαρακτήρα, των εργατικών στρωμάτων στις ευρωπαϊκές πόλεις του 19^{ου} αιώνα, για τις σχέσεις τους με άλλα κοινωνικά στρώματα, για τα όρια και την ελαστικότητα της ίδιας της (αναλυτικής) κατηγορίας «εργατικά στρώματα». Στο πλαίσιο αυτό θα μας απασχολήσει επίσης η ιστοριογραφική συζήτηση περί την

συγκρότηση της εργατικής τάξης και η ταύτισή της με την συγκρότηση ταξικής, πολιτικής συνείδησης, ταύτιση την οποία θέτουν υπό αμφισβήτηση / σχετικοποιούν νεότερες ιστορικές προσεγγίσεις και έρευνες. Σε συνάρτηση με τις τελευταίες θα μελετήσουμε θεμελιώδεις όψεις των συνθηκών διαβίωσης και της καθημερινότητας όπως διαμορφώνονται στον δομημένο χώρο καθώς και αλληλένδετων κοινωνικών, οικονομικών, πολιτισμικών, ευρύτερα πολιτικών πρακτικών, συμπεριφορών, αντιλήψεων των εργατικών στρωμάτων συνολικά, και των επιμέρους κοινωνικών ομάδων που τα απαρτίζουν κατά την υπό εξέταση περίοδο.

Summary: The seminar deals with the formation and evolution of working classes in european cities. Drawing on historical studies regarding for the most part Britain, France and the german language area (Northern and Central Europe), we discuss the formation processes, composition and character of working classes in 19th century european cities, their relations with other social classes, the meanings and flexibility of the term “working classes”. Within this context we explore the historiographical debate on the formation of the so-called “working class” and the presumed prerequisites of class-political conscience, prerequisites put into question by current historical approaches. In relation to this, fundamental aspects of working classes’ living conditions and everyday life, of their social, economic, cultural as well as political practices , attitudes and conceptions, will be examined.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selective Bibliography

- Berlanstein (ed.), L.R., *The Industrial Revolution and work in nineteenth-century Europe*, London, New York, Routledge 1997.
- Davin, A., *Growing up poor, Home, School and Street in London 1870-1914*, London 1996.
- Fuchs, R.G., *Gender and Poverty in nineteenth century Europe*, CUP 2005.
- Geary, D. , *Το Ευρωπαϊκό Εργατικό Κίνημα 1848-1938*, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής 1988.
- Hanagan, M., *Nascent Proletarians. Class formation in post-revolutionary France*. Oxford, Basil Blackwell, 1989.
- Hobsbawm, E.J., *Labouring men: studies in the history of labour*, London, Weidenfeld and Nicolson, 1979 (πρώτη έκδοση 1964).
- _____, *Worlds of labour: further studies in the history of labour*, London: Weidenfeld and Nicolson, 1984.
- Katznelson, I., Zolberg, A. (eds.), *Working-class formation: Nineteenth-century patterns in Western Europe and the United States*, New Jersey: Princeton University Press, 1986.
- Jones, G.St., *Languages of Class: Studies in English working class history, 1832-1982*, Cambridge, New York: CUP, 1983.
- Lees, A., Lees, L.H., *Cities and the making of modern Europe, 1750-1914*, Cambridge UP, 2007.
- Lummis, Tr., *The Labour Aristocracy: 1851-1914*, Aldershot: Scholar Press, 1994.
- Sewell, W. H. Jr., *Work and Revolution in France, The Language of Labor from the Old Regime to 1848*, Cambridge UP, 1980.
- _____, “How classes are made. Critical Reflections on E.P. Thompson’s theory on working class formation”, 50-77, in H. Kaey, K. Mc Clelland (eds.), *E.P. Thompson. Critical Perspectives*, Temple UP 1990.

Thompson, E.P. , *The Making of the English Working class*, London, Penguin Books, 1991 (πρώτη έκδοση 1963, αναθεωρημένη 1968).

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΑΚΗΣ

Χειμερινό Εξάμηνο / Wintersemester

Θέμα: Έθνη και Εθνικισμοί στη Νεότερη Ευρώπη (19^{ος} και 20^{ος} αιώνας).

Subject: Nations and Nationalism in Modern Europe.

Περίληψη: Το σεμινάριο χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο εξετάζεται ο εθνικός χάρτης της Ευρώπης, όπως έχει διαμορφωθεί στους νεότερους χρόνους ως αποτέλεσμα του κινήματος των εθνοτήτων. Διερευνώνται επίσης, με βάση την ανάλυση ειδικών έργων, οι παράγοντες που διαμόρφωσαν το εθνικό κίνημα και οι μορφές που παίρνει ο εθνικισμός, οδηγώντας συγχρόνως, είτε στη διάσπαση ευρύτερων κρατών, είτε στην ενοποίηση άλλων.

Στο δεύτερο μέρος κάθε φοιτητής πραγματεύεται ένα θέμα που έχει σχέση με τη συγκρότηση ενός εθνικού κράτους και το οποίο θα αποτελέσει τη βάση για τη γραπτή του εργασία.

Summary: The seminar is organized in two parts. The first shall deal with the examination of the political map of Europe as was shaped in modern times by nationalist movements. Based on the analysis of particular works, we shall also examine the various factors that shaped the national movements as well as forms of nationalism, leading either to the break down of composite states or to the unification of others.

In the second part, each student deals with a topic related to the construction of a national state, a subject that will serve as basis for his/her final presentation.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία/Selective Bibliography

[Τα έργα αναγράφονται με τη χρονολογική σειρά της (πρώτης) έκδοσής τους].

Hayes, C. The historical evolution of modern nationalism. New York 1931.

Snyder, L. The meaning of nationalism. New Brunswick 1954.

Schafer, B.C. Nationalism, myth and reality. New York 1955.

Kohn, H. Nationalism: its meaning and history. Princeton 1955.

Pinson, K.S. (edit), Nationalism and history. Philadelphia 1958.

Kedourie, E. Nationalism. London 1962.

Seton- Watson, H. Nationalism, old and new. London 1965.

Kohn, H. The idea of nationalism. New York 1967.

Snyder, L. The new nationalism. Ithaca 1968.

Smith Antony, D. Theories of nationalism. London 1971.

Seton - Watson, H. An enquiry into the origins of nations. Oxford 1977.

Sathyamurthy, T. Nationalism in the contemporary world. London 1983.

Smith Antony, D. The ethnics origins of nations. Oxford 1986.

Smith Antony, D. National identity. London 1991.

- Smith Antony, D. Ethnicity and nationalism. Leyden 1992.
- Λέκκας, Π. Η εθνικιστική ιδεολογία. Πέντε υποθέσεις εργασίας στην ιστορική κοινωνιολογία. Αθήνα 1992.
- Gellner, E. Έθνη και εθνικισμός. (Μετάφραση). Αθήνα 1992.
- Reinharz, J.- Mosse, G.L. The impact of western nationalism. London 1992.
- Teich, M. - Porter, R. The national question in western Europe in historical context. Cambridge 1993.
- Connor, W. Ethnonationalism. Princeton 1994.
- Hobsbawm E.J. Έθνη και εθνικισμός από το 1780 μέχρι σήμερα (Πρόγραμμα, μύθος, πραγματικότητα). (Μετάφραση). Αθήνα 1994.

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΓΑΝΑΚΗΣ

Χειμερινό εξάμηνο / Wintersemester

Θέμα: Διερευνώντας τη Μεταρρύθμιση: Η μαρξιστική ιστορική θεώρηση και η ανάπτυξη της κοινωνικής ιστορίας.

Subject: Debating the Reformation: The Marxist historical interpretation and the development of social history.

Περίληψη: Από τη μελέτη του Friedrich Engels επάνω στον Πόλεμο των Χωρικών στη Γερμανία, η Μεταρρύθμιση υπήρξε προνομιακό πεδίο για την ιστορικο-υλιστική ανάλυση. Από τη δεκαετία του 1960, η μαρξιστική ιστοριογραφία της Μεταρρύθμισης, με κύρια εστία τη Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας βάδισε παράλληλα με την κοινωνική ιστορία, η οποία στο δυτικό κόσμο άρχισε να διεκδικεί δυναμικά τη Μεταρρύθμιση ως ιστοριογραφικό πεδίο από τους θρησκευτικούς και πολιτικούς ιστορικούς. Ο Ψυχρός Πόλεμος επικαθόρισε σε μεγάλο βαθμό τους «παράλληλους μονόλογους» της ανατολικογερμανικής και δυτικο-γερμανικής ιστοριογραφίας, με τους αγγλοσάξωνες ιστορικούς να πρωτοπορούν στην απόπειρα γεφύρωσης του χάσματος και αναζήτησης κοινών ερευνητικών τόπων. Στα τέλη της δεκαετίας του 1970, εξελίξεις στη δυτικογερμανική ιστοριογραφία της Μεταρρύθμισης, με προεξάρχον το έργο του Peter Blickle, εκδήλωσαν αυτή την τάση αναζήτησης κοινού εδάφους, ενώ βρετανοί και αμερικανοί ιστορικοί όπως οι Bob Scribner, Christopher Friedrichs και Thomas Brady προχώρησαν σε ένα γόνιμο διάλογο με τους ανατολικο-γερμανούς ομολόγους τους. Το σεμινάριο εστιάζει στην ιστοριογραφική παραγωγή και αντιπαράθεση που επέφερε η ώσμωση ανάμεσα στη μαρξιστική και στη νέα κοινωνική ιστοριογραφία της Μεταρρύθμισης.

Summary: From Friedrich Engels' study on the Peasant War in Germany (1525), the Reformation has been a privileged field of investigation for the historical materialist analysis. From the 1960s, the marxist historiography of the Reformation, with main epicentre the German Democratic Republic evolved parallel to social history, which had just began to challenge the supremacy of confessional and political historians over the field. The Cold War largely overdetermined the "parallel monologues" of East German and West German historiographies, with Anglo-saxon historians pioneers in the attempt to bridge the gap and seek out common interpretive ground. By the end of the 1970s, developments in the West German historiography of the Reformation, with Peter Blickle arising as the dominant figure, have also manifested this quest for a common interpretive ground, while British and American historians,

like Bob Scribner, Christopher Friedrichs and Thomas Brady jr., established a productive dialogue with their East German counterparts. The seminar focuses on the historiographical production and debate generated by the osmosis between the Marxist and the new social historiography of the Reformation.

Ενδεικτικήβιβλιογραφία/Selective Bibliography:

- Blickle, P., , *Die Revolution von 1525* (Vienna: R. Oldenbourg Verlag, 1977) αγγλική μετάφραση, Thomas A. Brady, H. C. Erik Midelfort, *The Revolution of 1525: The German Peasants' War from a New Perspective*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1981.
- _____, "Social Protest and Reformation Theology", Greyerz, K. von (ed.), *Religion, Politics and Social Protest: Three Studies on Early Modern Germany*, The German Historical Institute, Λονδίνο: George Allen and Unwin, 1984, 1-23.
- Engels, Fr., "Der deutsche Bauernkrieg", *Neue Rheinische Zeitung* (1850), αγγλ. μετάφραση V. Scheierson, *The Peasant War in Germany*, 2nd rev. edn., Μόσχα: Progress Publishers, 1965.
- Laube, A., "Social Arguments in Early Reformation Pamphlets and their Significance for the German Peasants' War", *Social History* 12 (1987), 361-78.
- Midelfort, H. C. E., "The Revolution of 1525? Recent Studies on the Peasants' War", *Central European History* 11 (1978), 189-206.
- Oberman, H. A., "The Gospel of Social Unrest: 450 Years after the So-Called 'German Peasants' War' of 1525", *Harvard Theological Review* 69 (1976), 103-29.
- Sea, Th., F., "Imperial Cities and the Peasants' War in Germany", *Central European History* 12 (1979), 3-37.
- Schultz, W., "Peasant Resistance in Sixteenth- and Seventeenth-Century Germany in a European Context", Greyerz, K. von (ed.), *Religion, Politics and Social Protest: Three Studies on Early Modern Germany*, The German Historical Institute, Λονδίνο: George Allen and Unwin, 1984, 61-98.
- Scott, T., "The Peasants' War: A Historiographical Review", *Historical Journal* 22 (1979), 693-720, 953-74.
- _____, "Community and Conflict in Early Modern Germany", *European History Quarterly* 16 (1986), 209-16.
- _____, – Bob Scribner (eds.), *The German Peasants' War: A History in Documents*, New Jersey: Humanities Press, 1991.
- Scribner, B., «Is there a social history of the Reformation?», *Social History*, 2:4, 1944, 483-505.
- _____, – Gerhard Benecke (eds.), *The German Peasant War of 1525: New Viewpoints*, Λονδίνο, Unwin Hyman, 1979.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΠΤΗΣ

Εαρινόεξάμηνο/ Spring semester

Θέμα: Αστικές τάξεις και μεσαία στρώματα στη νεότερη και σύγχρονη Ευρώπη.

Subject: Bourgeoisie and Middle Classes in modern and contemporary Europe.

Περίληψη: Το σεμινάριο εξετάζει την πορεία των αστικών τάξεων και γενικότερα των μεσαίων στρωμάτων της Ευρώπης από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα ως τις μέρες μας, δηλαδή από την εποχή της ανόδου και σταδιακής επικράτησής τους ως την περίοδο των νεοφιλελεύθερων προκλήσεων και της υπονόμησης του μεταπολεμικού κοινωνικού μοντέλου. Δίνεται έμφαση στους όρους συγκρότησης, ενίσχυσης ή αποδυνάμωσης, συνοχής και διαφοροποίησης των αστών ανάλογα με την οικονομική, επαγγελματική και κοινωνικο-πολιτική τους θέση ή τις κατά κράτη ή περιοχές ιδιαιτερότητές τους, καθώς και σε σημαντικές τομές της ιστορικής διαδρομής τους (Γαλλική και Βιομηχανική Επανάσταση, επαναστάσεις 1848, Α΄ και Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, κατάρρευση «υπαρκτού σοσιαλισμού», κλπ.). Οι αστοί και τα μεσαία στρώματα, ως διαρκώς ανασηματοδοτούμενες ιστορικές κατηγορίες, προσεγγίζονται υπό το πρίσμα των θεμελιωδών μετασχηματισμών της νεωτερικότητας.

Summary: The seminar examines the course of the bourgeoisie and the middle classes from the late 18th century onwards, namely from the era of their rising and gradual prevalence till the age of new liberal challenge and undermining of the postwar social model. It aims to stress the conditions/factors of the making, the factors of strengthening or weakening, of cohesion and differentiation of the middle classes according to their economic, professional, social and political status or to their regional or state origins. The seminar takes turning points such as French and Industrial Revolution, 1848, World War I and II, 1989-1991, etc. into account and approaches the middle classes as a continuously redefinable historical category in the context of the fundamental transformations in the age of modernity.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selective Bibliography

- Mann, M., *Οι πηγές της κοινωνικής εξουσίας*, τόμος Β΄, εκδ. ΠΟΛΙΣ, Αθήνα 2009.
- Ράπτης, Κ., «Αστικές τάξεις και αστικότητα στην Ευρώπη, 1789-1914: Προσανατολισμοί της σύγχρονης ιστοριογραφίας», *MNHΜΩΝ*, 20 (1998), 211-243.
- Bottomore, T., *Classes in Modern Society*, London 1991.
- Budde, G., κ.α. (Hrsg.) *Bürgertum nach dem bürgerlichen Zeitalter, Leitbilder und Praxis seit 1945*, Göttingen 2010.
- Cannadine, D., *Class in Britain*, Yale University Press 1998.
- Gall, L., *Von der ständischen zur bürgerlichen Gesellschaft*, Μόναχο 1993.
- Kocka, J., Mitchell A. (eds.), *Bourgeois Society in Nineteenth-Century Europe*, Λονδίνο 1992.
- Kocka, J. (Hrsg.), *Bürgertum im 19. Jahrhundert*, 3 τόμοι, Γκέτινγκεν 1995.
- Perkin, H., *The Rise of Professional Society*, Λονδίνο 1989.
- Pilbeam, P., *The Middle Classes in Europe 1789-1914. France, Germany, Italy and Russia*, Λονδίνο 1990.
- Plumpe W., Lesczenski J. (Hrsg.), *Bürgertum und Bürgerlichkeit zwischen Kaiserreich und Nationalsozialismus*, Mainz 2009.

Reid, A., *Social Classes and Social Relations in Britain 1850-1914*, Cambridge UP 1995.

Schulz, A., *Lebenswelt und Kultur des Bürgertums im 19. und 20. Jahrhundert*, München 2005.

Therborn, G., *European Modernity and Beyond: The Trajectory of European Societies, 1945-2000*, London 1995.

Vidich, A., *The New middle classes*, London 1995.

ΙΩΑΝΝΗΣΔΗΜΑΚΗΣ

Εαρινόεξάμηνο / Spring semester

Θέμα: Σχέσεις οικονομίας και εξωτερικής πολιτικής στη Νεότερη Ευρώπη.

Subject: Economy and Foreign Policy in Modern Europe.

Περίληψη: Στο σεμινάριο εξετάζεται η αμφίδρομη σχέση μεταξύ οικονομίας και πολιτικής στη Νεότερη Ευρώπη. Συγκεκριμένα αναλύεται πώς η οικονομία σε γενική έννοια (παραγωγή, συσσώρευση κεφαλαίων, εμπόριο) επηρεάζει καθοριστικά τις διεθνείς σχέσεις ενός κράτους, αλλά και από την άλλη πώς η επιδίωξη κάποιων στόχων εξωτερικής πολιτικής οδηγεί ένα κράτος στην άσκηση ορισμένης οικονομικής πολιτικής για την επίτευξη αυτών των στόχων.

Το σεμινάριο χωρίζεται σε δύο μέρη: Στο πρώτο εξετάζεται το αντικείμενο του σεμιναρίου με βάση την ανάλυση σχετικών έργων και στο δεύτερο παρουσιάζονται οι εργασίες των φοιτητών που πραγματεύονται ειδικά θέματα στο πλαίσιο του σεμιναρίου.

Summary: The seminar examines the relation between economy and politics in Modern Europe. It is specifically analysed, how economy in general (production, accumulation of capital, trade) affects the international relations of a state, and further how the seeking of the targets of a foreign policy leads a state to exercise a certain economic policy.

The seminar is divided in two parts: analysis of the relevant works in the first part, presentations of papers on special themes by the students in the second one.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Selective Bibliography

[Η κατάταξη γίνεται με βάση ειδολογική (και όχι χρονολογική ή αλφαβητική)].

Remouvin, P., *Histoire des relations internationales*. Τόμοι 5-8, Παρίσι

Remouvin, P. – Duroselle, J.B., *Εισαγωγή εις την ιστορίαν των διεθνών σχέσεων*, (μετάφραση), Τόμος Α', Αθήνα 1977.

The New Cambridge Modern History, Τόμοι VII-VIII. Cambridge.

Langer, W., *The diplomacy of imperialism*, New York 1972.

- Clapham, J.H., *The economic development of France and Germany, 1815-1914*, Cambridge 1921(A' έκδοση).
- Platt, D.C.M., *Finance, trade and politics, 1815-1914*, Oxford 1968.
- Ponteil, F., *La Mediterranee et les puissances*, Paris 1964.
- Kennedy, P., *Strategy and Diplomaty 1870-1945*, London 1984.
- Hodgart, A., *The economics of european imperialism*, New York 1977.
- Fieldhouse, D.K., *Economics and empire (1830-1914)*, London 1973.
- Kaiser, D.E., *Economic Diplomacy and the origins of the second world war. Germany, France and Easter Europe, 1930-39*, Princeton 1980.

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

«ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ:

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ, ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ»

Το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, σε συνεργασία με το Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών και το Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, οργάνωσαν διατμηματικό – διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) με θέμα «Διαχείριση Μνημείων: Αρχαιολογία, Πόλη και Αρχιτεκτονική» (ΦΕΚ 573 τ. Β' /20 Απριλίου 2007), το οποίο λειτούργησε ήδη κατά το εαρινό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2008-2009.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών έχει ως αντικείμενο τη διεπιστημονική έρευνα των συσχετίσεων και αλληλεπιδράσεων αφενός της διαχείρισης και ανάδειξης των μνημείων και αφετέρου της αρχιτεκτονικής, με ιδιαίτερη έμφαση στον αστικό και περιαστικό χώρο. Ξεκινά από τη θέση ότι η

δυναμική της ανάπτυξης, που χαρακτηρίζει τα τελευταία χρόνια ολόκληρο τον πλανήτη και η δυναμική της ιστορικής συνέχειας και διατήρησης της ιστορικής κληρονομιάς στα αστικά κέντρα, μπορούν και πρέπει όχι απλά να συνυπάρχουν, αλλά να αλληλο-ενισχύονται και να συντίθενται σε ένα επιστημονικά, ηθικά και κοινωνικά θετικό αποτέλεσμα.

Στοχεύει λοιπόν στην ανάπτυξη αφενός προτάσεων σύνθεσης των πιο πάνω δυναμικών και αφετέρου στη δημιουργία επιστημόνων εξειδικευμένων στην αντιμετώπιση θεμάτων σχεδιασμού, παρέμβασης και διαχείρισης του αρχαιολογικά και ιστορικά φορτισμένου χώρου σε ιστορικά κέντρα οικισμών, ή στον περίγυρό τους, καθώς και στην εμπάθυνση της έρευνας κοινών προβλημάτων αρχαιολογίας και αρχιτεκτονικής.

Το Πρόγραμμα είναι διετές πλήρους φοίτησης και περιλαμβάνει τις ακόλουθες τέσσερις βασικές συνιστώσες:

1. τα μεταπτυχιακά μαθήματα
2. τα θέματα σχεδιασμού
3. το διεπιστημονικό σεμινάριο
4. τη μεταπτυχιακή εργασία

Το συντονισμό και τη διοικητική υποστήριξη του Προγράμματος έχει το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Τα μαθήματα γίνονται σε καθημερινή βάση και διεξάγονται στην Αθήνα (αίθουσα Αρχαιολογικού Πάρκου ΠΑ, Πανεπιστημιούπολη Ζωγράφου), ενώ τα θέματα σχεδιασμού στην Αθήνα, την Πάτρα, τη Μυτιλήνη, τη Νάξο και σε άλλα κέντρα, κατά τις ανάγκες του προγράμματος.

Πληροφορίες για το πρόγραμμα υπάρχουν αναρτημένες στο Διαδίκτυο, στη διεύθυνση: <http://www.dpmsdiar.arch.uoa.gr/>

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΜΟΥΣΕΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

Τα Τμήματα Ιστορίας & Αρχαιολογίας και Γεωλογίας & Γεωπεριβάλλοντος του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών σε σύμπραξη με το Τμήμα

Συντήρησης Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Αθήνας οργανώνουν και λειτουργούν Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (Π.Μ.Σ.) με τίτλο «Μουσειακές Σπουδές». Η διοικητική υποστήριξη της λειτουργίας του προγράμματος ανήκει στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Το Π.Μ.Σ. «Μουσειακές Σπουδές» ιδρύθηκε και λειτουργεί από το ακαδημαϊκό έτος 2003-2004, με βάση την υπ. αριθμ. 27533/ Β7-/30- 5-2003 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ 823/ 25-6-2003, τευχ. Β΄).

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Αντικείμενο του προγράμματος είναι οι Μουσειακές Σπουδές με τις ακόλουθες παραμέτρους:

συλλογή διδακτικού μουσειακού υλικού, οργάνωση μουσείων, μουσειακών εκθέσεων, διοίκηση μουσείων, έλεγχος των περιβαλλοντικών παραμέτρων των μουσείων, προστασία και ανασύνθεση μουσειακού υλικού, νομοθεσία που διέπει τα μουσεία, οικονομική διαχείριση μουσείων και μουσειακών συλλογών, το μουσείο ως χώρος παιδείας, μουσείο και κοινωνία.

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΙ ΤΙΤΛΟΙ

Το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών απονέμει:

1. Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης (ΜΔΕ) στον τομέα των Μουσειακών Σπουδών
2. Διδακτορικό Δίπλωμα (ΔΔ)

Ο τίτλος σπουδών που απονέμεται θα λειτουργήσει προσθετικά στις βασικές σπουδές των υποψηφίων.

Οι κάτοχοι του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης μπορούν να ζητήσουν τη συνέχεια των σπουδών τους για την απόκτηση Διδακτορικού Διπλώματος, εφόσον πληρούν τα κριτήρια που θέτει η Ειδική Διατμηματική Επιτροπή.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΤΥΧΙΟΥΧΩΝ

Στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών γίνονται δεκτοί πτυχιούχοι Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, καθώς και από σχολές της αλλοδαπής, αφού προσκομίσουν ισοτιμία τού τίτλου τους από το ΔΟΑΤΑΠ.

ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ

Ο ελάχιστος χρόνος για την απονομή τού Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης ορίζεται σε 3 εξάμηνα μαθημάτων και 1 εξάμηνο εκπόνησης Μεταπτυχιακής

Εργασίας Εξειδίκευσης. Είναι δυνατόν, μετά από αιτιολογημένο κώλυμα και έγκριση της Συντονιστικής Επιτροπής (ΣΕ) και της Ειδικής Διατμηματικής Επιτροπής (ΕΔΕ), η ολοκλήρωση της φοίτησης να παραταθεί. Πέραν της παράτασης που ορίζει η ΕΔΕ, ο φοιτητής διαγράφεται.

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΚΤΕΩΝ

Ο αριθμός των εισακτέων κατ' έτος καθορίζεται από την ΕΔΕ και δεν μπορεί να υπερβαίνει τους 15.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Τα μαθήματα κατανέμονται στα τρία πρώτα διδακτικά εξάμηνα, στη διάρκεια των οποίων ο φοιτητής υποχρεούται να παρακολουθήσει συνολικά 13 μαθήματα. Κατά το Δ' εξάμηνο απαιτείται η συγγραφή της Μεταπτυχιακής Εργασίας Εξειδίκευσης. Μαζί με την παρουσίαση της Μεταπτυχιακής Εργασίας Εξειδίκευσης σε τριμελή επιτροπή, διενεργείται, κατά το Δ' εξάμηνο και προφορική εξέταση του φοιτητή εφ' όλης της ύλης των μαθημάτων που έχει διδαχθεί τα τρία πρώτα εξάμηνα.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Η Ταχυδρομική Διεύθυνση του Μεταπτυχιακού είναι:

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Μουσειακές Σπουδές»

Νέο κτήριο Μαθηματικού (Ισόγειο)

Πανεπιστημιούπολη, Ζωγράφου

157 84 Αθήνα

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ:

Τηλέφωνα: 210- 7276465/ 7276434/7276499

Ηλεκτρονική διεύθυνση: www.museum-studies.uoa.gr

E-Mail: adoxana@arch.uoa.gr, aikdermi@arch.uoa.gr,

dstabol@admin.uoa.gr

ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Μεσογειακό Διδακτορικό Πρόγραμμα Ιστορίας

Υπεύθυνος: καθηγ. Α. Λιάκος (aliakos@otenet.gr)

Η ΜΔΠΙ δημιουργήθηκε το 2010 από το Πανεπιστήμιο Αθηνών, το Πανεπιστήμιο Βοğaziçi στην Κωνσταντινούπολη, την École Normale Supérieure και την École Pratique des Hautes Etudes στο Παρίσι, το Πανεπιστήμιο Pablo de Olavide στη Σεβίλη, και το Πανεπιστήμιο Ca' Foscari Βενετία, όπου και το διοικητικό κέντρο. Η ΜΔΣΙ αποτελεί μετεξέλιξη του Ευρωπαϊκού Διδακτορικού Ιστορίας.

Για περισσότερες πληροφορίες:

http://www.unive.it/nqcontent.cfm?a_id=77333

European Master of Classical Cultures

Υπεύθυνοι: Καθηγ. Κων/νος Μπουραζέλης, Επίκ. Καθηγ. Σοφία Ανεζίρη

Το European Master in Classical Cultures -(EMCC)- είναι ένα διεθνές ευρωπαϊκό πρόγραμμα με αντικείμενο τις κλασικές σπουδές, στο οποίο συμμετέχουν 11 πανεπιστήμια από οκτώ ευρωπαϊκές χώρες (πίνακας των παν/μίων και των αντίστοιχων υπευθύνων παρακάτω).

Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος προβλέπεται η δυνατότητα για τους συμμετέχοντες σπουδαστές να φοιτήσουν κατ' ελάχιστο σε δύο από τα συνεργαζόμενα πανεπιστημιακά ιδρύματα και επιπλέον -αν το επιθυμούν-να συντάξουν τη διπλωματική τους εργασία υπό την εποπτεία καθηγητών δύο διαφορετικών πανεπιστημίων. Στους φοιτητές που επιλέγονται να φοιτήσουν στο «EuropeanMasterinClassicalCultures» απονέμεται μετά το πέρας των σπουδών τους Διπλό ή Πολλαπλό Δίπλωμα. Βασική αρχή απετέλεσε εξ αρχής να γίνουν σεβαστές οι ιδιαιτερότητες των ήδη ισχυόντων κανονισμών και όρων λειτουργίας των μεταπτυχιακών προγραμμάτων των συμμετεχόντων Πανεπιστημίων.

Περισσότερες πληροφορίες για τη διάρθρωση των σπουδών, τις προϋποθέσεις εισαγωγής και τις αιτήσεις στο www.eu-classical-cultures.eu ή στους πανεπιστημιακούς συντονιστές.

Συνεργαζόμενα Πανεπιστήμια

1. Westfälische Wilhelms Universität Münster, Seminar für Alte Geschichte / Institut für Epigraphik
2. Leopold-Franzens-Universität Innsbruck, Institut für Alte Geschichte und Altorientalistik
3. Istanbul Üniversitesi, Seminar für Alte Geschichte im Rahmen des Instituts für Geschichte
4. Università degli Studi di Perugia, Dipartimento di Scienze Storiche
5. Uniwersytet im. Adam Mickiewicza, Poznan, Historisches Institut
6. Universität Hamburg, Historisches Seminar – Arbeitsbereich Alte Geschichte
7. Universität Freiburg, Archäologisches Seminar
8. Università degli Studi di Roma Tre, Dipartimento di studi sul mondo antico
9. University of Cyprus, Faculty of Classics and Philosophy
10. University of Athens, Faculty of History & Archaeology
11. Université Toulouse Le Mirail, Département d'histoire ancienne

Ευρωπαϊκό Μεταπτυχιακό στην Πολιτική και Πολιτισμική Ιστορία της Μεσαιωνικής, Νεότερης και Σύγχρονης Ευρώπης.

Υπεύθυνη: Επικ. Καθηγ. Κατερίνα Γαρδίκια

Συνεργαζόμενα Πανεπιστήμια

1. École Pratique des Hautes Études, Παρίσι
2. National and Kapodistrian University of Athens
3. Instituto Superior de Ciência do Trabalho e da Empresa της Λισαβόνας
4. Università degli Studi di Pisa, Πίζα
5. Universidad Pablo de Olavide της Σεβίλλης.

Το πρόγραμμα είναι διετές και οι σπουδαστές, οι οποίοι πρέπει να έχουν ήδη εισαχθεί κανονικά στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Ειδίκευσης της χώρας τους, φοιτούν το δεύτερο έτος των σπουδών τους είτε σε ένα από τα ξένα πανεπιστήμια είτε το τρίτο και τέταρτο εξάμηνο των σπουδών τους σε δύο ξένα πανεπιστήμια. Το πρόγραμμα υποστηρίζεται από το κοινοτικό πρόγραμμα Erasmus. Η αξιολόγηση των αιτήσεων γίνεται από επιτροπή στην οποία αντιπροσωπεύονται και τα πέντε πανεπιστήμια.

Ευρωπαϊκό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα (ΜΑ)

Μεσογειακές Ιστορικές Σπουδές

Υπεύθυνη: Καθηγ. Όλγα Κατσιαρδή-Hering

Συνεργαζόμενα Πανεπιστήμια

1. Μάλτας (συντονιστής: Καθηγ. VictorMalliaMilanes)
2. Πίζας (υπεύθυνη: Καθηγ. Νεότερης Ιστορίας A.K. Isaacs)
3. Valencia (υπεύθυνος: Καθηγ. Ιστορίας της Τέχνης Raphael Gil Salinas)
4. Sveti Kliment Ohridski της Σόφιας (υπεύθυνος: Καθηγ. Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Ιστορίας Christo Matanov)
5. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (υπεύθυνος: Αν. Καθηγ. Νεότερης Ιστορίας Ιάκωβος Μιχαηλίδης)

6. ΕΚΠΑ Αθηνών (υπεύθυνη: Καθηγ. Νέου Ελληνισμού Όλγα Κατσιαρδή-Hering)

Το πρόγραμμα θα λειτουργεί εντός των ισχυόντων μεταπτυχιακών προγραμμάτων των συνεργαζόμενων πανεπιστημίων στο πλαίσιο των εντός του προγράμματος Socrates/Erasmus ανταλλαγών φοιτητών και διδασκόντων. Οι φοιτητές που εισάγονται στο μεταπτυχιακό μας πρόγραμμα έχουν τη δυνατότητα να μεταβούν για ένα εξάμηνο για σπουδές ή και για έρευνα περί τη μεταπτυχιακή τους διπλωματική εργασία σε ένα από τα άλλα παν/μια (πλην της Θεσσαλονίκης προκειμένου για τους φοιτητές της Αθήνας). Οι ενδιαφερόμενοι να συμμετάσχουν στο κοινό αυτό

πρόγραμμα δύνανται να διαμορφώσουν το ατομικό πρόγραμμα σπουδών τους με κατεύθυνση τις μεσογειακές ιστορικές σπουδές σε συνεννόηση με τον επόπτη καθηγητή τους και ένα συνεπότη καθηγητή ενός από τα συμβαλλόμενα πανεπιστήμια. Η διπλωματική μεταπτυχιακή τους εργασία επί θέματος της μεσογειακής ιστορίας θα συνταχθεί στη γλώσσα του πανεπιστημίου από το οποίο προέρχεται ο υποψήφιος, θα κριθεί από τον οικείο καθηγητή και τον συνεπότη καθηγητή. Το πτυχίο θα απονεμηθεί σύμφωνα με τα ισχύοντα στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας.

Μεταπτυχιακή δράση με στόχο την αξιοποίηση της Βιβλιοθήκης του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας

Υπεύθυνη: Αν. Καθηγ. Μαρία Ευθυμίου

Το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, σε συνεργασία με το Παλαιογραφικό Αρχείο του Μορφωτικού Ιδρύματος της Εθνικής Τραπέζης, έχει προχωρήσει στην οργάνωση μεταπτυχιακής δράσης, με στόχο την αξιοποίηση του πολύτιμου περιεχομένου της Βιβλιοθήκης του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας. Ήδη, πενταμελής αποστολή μεταπτυχιακών φοιτητών, με επικεφαλής την Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Νεότερης Ιστορίας κ. Μ. Ευθυμίου, επισκέφθηκαν κατά το ακαδημαϊκό έτος 2009-2010 την Αλεξάνδρεια και μελέτησαν υλικό του εκεί Αρχείου και της Βιβλιοθήκης. Η δράση αυτή θα γίνει προσπάθεια να πραγματοποιηθεί κατά τα προσεχή ακαδημαϊκά έτη και να μετατραπεί σε θεσμό.

EUROPEAN POSTGRADUATE PROGRAMMES IN COOPERATION OF THE FACULTY OF HISTORY AND ARCHAEOLOGY

Mediterranean Doctoral School in History

Prof. A. Liakos

The Mediterranean Doctoral School in History (MDSH) was created in summer 2010 by the **National and Kapodistrian University of Athens**, Boğaziçi University Istanbul, Ecole Normale Supérieure de Paris, Ecole Pratique des Hautes Etudes, Universidad Pablo de Olavide de Sevilla, and Università Ca' Foscari Venezia. The administrative seat of the MDSH is at the University Ca' Foscari of Venice.

The purpose of the MDSH is to provide advanced level training in research and the appropriate skills to exercise research and professional activities of high quality in universities, institutions in the public and private sectors. It partly relies on the tradition of the former [European Doctorate in the Social History of Europe and the Mediterranean «Building on the Past»](#)(2001-2009).

The training and research activity of the School is based on the mobility of postgraduate students and teaching staff. Postgraduate students from the partner universities spend one academic year - normally the second of their doctoral training - at one or two of the foreign partner universities, participating in the host institution's doctoral training programme at the same conditions holding for local postgraduate fellows. The host institutions provide qualified research supervision for the period of mobility. They also support co-tutelle agreements and the creation of the conditions for conferring the Doctor Europaeus.

Athens, Istanbul, Paris, Seville and Venice represent five chiefly important sites for Mediterranean history, memory and archives. The MDSH promotes preferably, albeit not exclusively, comparative research and enquiries in the history of cross-border transfers and overseas relations in the Mediterranean area, comprising the relations of this area with other world regions.

More information: http://www.unive.it/nqcontent.cfm?a_id=77333

European Master of Classical Cultures

Departmental Coordinators: Prof. K. Buraselis, Assist. Prof. S. Aneziri

The **European Master of Classical Cultures (EMCC)** is a European postgraduate programme, uniting eleven European universities of eight European countries in the common plan to create a coordinated course of Master's studies in the field of the Classics (Ancient History, Classical Philology, Classical Archaeology and adjacent disciplines). Students admitted to the programme «European Master in Classical Cultures», must follow the legal provisions of the host university. They will complete all course requirements and the regulations about these courses at no fewer than two and no more than three universities. They must also acquire a minimum of 30 ETCS points at each of two partner universities of different national languages. Students who have validated 120 ECTS credits according to existing regulations will receive a double or a multiple degree and a diploma supplement.

For more information visit www.eu-classical-cultures.eu or consult the departmental coordinators.

Affiliated Universities

1. Westfälische Wilhelms Universität Münster
Seminar für Alte Geschichte / Institut für Epigraphik
2. Leopold-Franzens-Universität Innsbruck
Institut für Alte Geschichte und Altorientalistik
3. Istanbul Üniversitesi
Seminar für Alte Geschichte im Rahmen des Instituts für Geschichte
4. Università degli Studi di Perugia
Dipartimento di Scienze Storiche
5. Uniwersytet im. Adam Mickiewicza, Poznan
Historisches Institut

6. Universität Hamburg

Historisches Seminar – Arbeitsbereich Alte Geschichte

7. Universität Freiburg

Archäologisches Seminar

8. Università degli Studi di Roma Tre

Dipartimento di studi sul mondo antico

9. University of Cyprus

Faculty of Classics and Philosophy

10. National and Kapodistrian University of Athens

Faculty of History and Archaeology

11. Université Toulouse Le Mirail

Département d'histoire ancienne

European MA in the Political and Cultural History of Medieval, Modern and Contemporary Europe

Departmental Coordinator: Ass. Prof. K. Gardikas

Affiliated Universities

1. École Pratique des Hautes Études, Paris

2. Instituto Superior de Ciência do Trabalho e da Empresa of Lisbon

3. National and Kapodistrian University of Athens

4. Università degli Studi di Pisa

5. Universidad Pablo de Olavide of Sevilla

This is a two-year programme. The students, who must already be admitted to the MA programme of their University, spend the second year of their studies at one of the other Universities, or alternatively, the third and fourth semester at two of the other Universities. The programme is supported by the European Erasmus programme. The evaluation of applications is made by a committee consisting of representatives of the five Universities.

European Masters in Mediterranean Historical Studies

Departmental Coordinator: Prof. O. Katsiardi-Hering

Affiliated Universities/academic coordinators

1. Malta (Professor Victor Mallia Milanes)
2. Pisa (Professor A.K. Isaacs)
3. Valencia (Professor Raphael Gil Salinas)
4. Sofia, Sveti Kliment Ohridski (Professor Christo Matanov)
5. Thessaloniki, Aristotle University (Ass. Professor, Jakovos Michaelides)
6. Athens, National and Kapodistrian University (Professor Olga Katsiardi-Hering)

The programme will be integrated into the existing postgraduate programme of study of the six affiliated Universities, in the framework of the Socrates/Erasmus programme for the exchange of students and scholars. Students who will be admitted to our programme of postgraduate studies will have the option to spend a semester for study or research in any of the collaborating Universities (students from the University of Athens are not eligible for admission to the University of Thessaloniki). All interested in joining this common programme can form their individual programme in Mediterranean Historical Studies in cooperation with their supervisor

and a joint supervisor from any of the other collaborating Universities. The Master's dissertation on any topic of Mediterranean History will be composed in the language of the candidate's home University and will be examined by both the local and joint supervisors. The degree/diploma will be awarded in accordance to the regulations of the programme of postgraduate studies of the Faculty of History & Archaeology, University of Athens.

Postgraduate Seminar for the Study of the Library of the Patriarchate of Alexandria

Departmental Coordinator: Ass. Professor M. Efthymiou

The Faculty of History and Archaeology of the University of Athens in collaboration with the Palaeographical Archive of the National Bank of Greece Cultural Foundation, organized postgraduate activities for the study of the very significant Library of the Patriarchate of Alexandria. A group of five postgraduate students under the guidance of Maria Euthymiou, Associate Professor of Contemporary History, visited the library in Alexandria and studied material in the Archives and the Library of the Patriarchate. Other visits are planned for the following years. Efforts are being made to turn these postgraduate activities into a regular programme.

Σεμινάριο για υποψήφιους/-ες διδάκτορες

Στις 13 με 24 Ιουνίου 2016 θα οργανωθεί στην Αττική ένα επιγραφικό σεμινάριο για υποψήφιους διδάκτορες με θέμα "Θρησκεία και λατρείες στην Αττική. Οι επιγραφικές μαρτυρίες".

Το σεμινάριο διοργανώνουν το Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και το αντίστοιχο τμήμα του Πανεπιστημίου του Poitiers με την υποστήριξη της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής. Μπορούν να συμμετέχουν υποψήφιοι διδάκτορες αρχαίας ιστορίας ή κλασικής αρχαιολογίας. Απαραίτητη προϋπόθεση η πολύ καλή γνώση της γαλλικής γλώσσας.

Αιτήσεις θα υποβάλλονται στην επικ. καθηγ. Σ. Ανεζίρη.

PhD Seminar for historians and archaeologists on "Religion and cults in Attica. The evidence from inscriptions", Athens, 13-24 June 2016.

Organized by the University of Athens (Department of History and Archaeology) and the University of Poitiers in collaboration with the French Archaeological School at Athens.

Applications should be submitted to Asst. Professor S. Aneziri